

БІБЛІОТЕКА
ПОЕТА

ПЕТРО
КАРМАНСЬКИЙ

ПОЕЗІЇ

Київ
«Український письменник»
1992

ББК 84Ук
К24

Про талановитого західноукраїнського лірика початку двадцятого століття, члена літературного угруповання «Молода муза» Петра Карманського (1878—1956) колись часто писали, сперечалися. Широкий розголос мали його збірки віршів «Ой люлі, смутку», «Блудні огні», «Al fresco», «За честь і волю». Тривалий час його твори були недоступні шанувальникам красного слова. Його глибока, задушевна лірика і нині хвилює, зворушує, надихає.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*І. М. Дзюба, І. Ф. Драч,
М. М. Ільницький, В. Р. Коломієць,
Л. В. Костенко, С. А. Крижанівський,
О. В. Лупій, Л. М. Новиченко,
Б. І. Олійник, В. В. Яременко*

Упорядкування, вступне слово і примітки
В. І. Лучука

Рецензент *І. М. Дзюба*

Редактор *О. В. Лупій*

К 4702640202-039 114.91
223-92

ISBN 5-333-00778-0

© Лучук В. І., упорядкування,
вступне слово і примітки, 1992

РЕАБІЛІТАЦІЯ НЕСУДИМОГО

Що ми знаємо про Петра Карманського?

Ні, не знаємо, що це один з найбільших українських поетів ХХ століття;

що він, блискучий знавець мов, першим насмілювався перекласти «Божественну комедію» Данте, а переклад ось уже не один десяток літ чекає на видання;

що він — автор гімну Українського Січового Стрілецтва;

що й мемуарист, якому важко знайти рівню: «Українською богемою» він дотепно і жваво увіковічив тих, що шукали новітніх шляхів мистецтва;

що, не знищеного у тюрмі чи сибірській каторзі, його чесним ім'ям спекулювали політичні ортодокси...

Настає пора, коли творчість ще одного ніжного лірика і великого національного патріота в своїй первісній, незаплямованій з'яві постає перед очима читачів.

На жаль, поки що не знайдено сторінок в архіві поета, де він наводить «голоси критики» про свою творчість. Чи не спробувати підстроїтися під хвилю його думки, відтворюючи її плин?

Наявні сторінки автобіографії П. Карманського, писаної 1929 року, обриваються на півслові. Поет почав перелік з добрих слів О. Коваленка на свою адресу, сказаних ним в антології «Українська муза». Але, як відомо, чи не першим привітав його Іван Франко, рецен-

зуючи «молодомузівські» видання. З перших кроків Карманського на літературній ниві визнаний метр стверджує, що молодий поет «здужав уже зайняти в нашій літературі видне місце і дав пізнати себе як талановитий поет, і то поет, що ще важніше,— з власною літературною фізіономією, з власним стилем і складом думок».

Крім Івана Франка, об'єктивно оцінювали різнопланові мистецькі та ідейні пошуки П. Карманського такі авторитети, як М. Зеров і Б. Якубський, пізніш — М. Рудницький, М. Семнишин, М. Рильський. А в наші дні — І. Дзюба, М. Ільницький. Проте «білих плям» у дослідженні його спадщини ще багато. Ось у недавньому березневому номері «Сучасності» (1989 рік) Леонід Рудницький почав публікацію невідомого досі роману П. Карманського «Кільця рожі». У вступі до публікації він слушно заявляє про широкий діапазон творчості Карманського, її жанрову різноманітність, характеризуючи його як «великого українського мистця слова першої половини нашого віку».

Дійсно, не слід оминати і суперечливості поглядів, та й поведінки самого поета в складних історичних ситуаціях, у які він попадав.

Повернувшись на початку 30-х років до Галичини, поет не знайшов глибшого порозуміння з різними політичними угрупованнями і заробляє на хліб насущний як гімназійний учитель.

Події 1939 року, а пізніше — війна деформують остаточно його поетичний лет... Але й тут слід віддати поету належне, бо ж «поміж молотом і наковальнею» він спромігся написати цілий ряд ліричних шедеврів.

Справжнє осягнення феномена Карманського ще попереду. І прийде воно тільки тоді, коли по можливості повністю буде розшукано й видано весь його творчий доробок. Коли буде знято нав'язане йому чуже світобачення, осмислено ту неймовірну ціну, через яку він, можливо, і вижив у 40-ві і в 50-ті...

Чекає на переоцінку ставлення Петра Карманського до митрополита Андрея Шептицького, до Ватикану.

Відомий, але поки що не обнародований лист до П. С. Карманського з Держполітвидаву УРСР від 22 квітня 1952 р.

У ньому йдеться про видання відомої брошури «Ватикан — натхненник мракобісся і світової реакції», що вийшла під ім'ям П. Карманського.

Заступник головного редактора видавництва якийсь Г. Зацепілін повідомляє поета:

«Ваш рукопис ми вважали за потрібне трохи доповнити матеріалами про Шептицького, про його зв'язки з націоналістами, про зрадницьку роль греко-уніатської церкви в період Вітчизняної війни...»

Як доповнювались, редагувались і видавались книжки у сталінську епоху — відомо всьому світові. І можна бути певним, що, якби сталось диво і перед нами постав живим Петро Карманський, він, молодомузівець, співець Січового Стрілецтва, гнаний вітрами історії крізь моря і пущі речник українства, нині заявив би на повен голос: «Слава Україні!»

Тут вміщуємо також статтю Максима Рильського та фрагменти «Автобіографії» Петра Карманського.

Володимир ЛУЧУК

ПРО ПОЕЗІЮ ПЕТРА КАРМАНСЬКОГО

I

У листі до автора цих рядків Петро Карманський пише: «Моя творчість — це ілюстрація і відгомін життя Галичини за 50 років. Яке було життя Галичини, таким було й моє життя: неволя, шукання виходу, помилки, падання, вставання, сподівання, нові удари, депресія, песимізм і знову шукання — шукання сонця».

Не треба тут довго розводитись, яким справді було життя Західної України — життя країни, що задихалася під подвійним гнітом — соціальним і національним, життя країни нечуваних злиднів і нечуваної експлуатації, життя країни, де трагічно боролися із середовищем такі велетні, як Іван Франко і Василь Стефаник. І коли перший, могутній каменярь, силою свого незламного духу вирвався все-таки з розпачливої темряви, щоб гукнути про «щастя всіх», яке «прийде по наших аж кістках», то нота болісного відчаю переходить через усю творчість другого...

Отож на тлі тієї тяжкої, безпросвітньої Галичини кінця ХІХ—перших десятиріч ХХ століття виросла постать сина вбогих міщан Петра Карманського. Своє життя в родині сам поет зове «пеклом в мініатюрі». Треба думати, що саме враження від цього «пекла в мініатюрі» разом із враженням від околицьних явищ і породили в поезії Петра Карманського ненастанний звук песимістичної струни. Звісно, спричинились до того і літературні впливи, й особливості поетової вдачі. Але про це — далі.

8

«Шукання»... Це добре слово. Перечитуючи коротку автобіографію поета, ми справді бачимо: увесь час він чогось прагне, із сторони в сторону кидається, не вдовольняється, міняє дороги — шукає. То вчиться він у Львові — «ніби студіює філософію», а разом і служить у бюро т-ва «Дністер», то опиняється в Римі, де вивчає богослов'я — і разом з тим, особливо по зустрічі з філософом В. Лесевичем, розчаровується цілком у релігії, то знову він, «викинутий з богослов'я», живе у Львові, заходить у ближчі стосунки з Франком, а поруч того вступає до гуртка тогочасних галицьких «модерністів» «Молода муза», то вчителює в гімназії, то в часи громадянської війни їде до Києва, де бачить увесь жах скоропадщини, і, душевно розбитий, утікає, то знову він у Римі, то переїздить раптом до Бразилії, де провадить боротьбу з попівством та різних мастей політичними іммігрантами, щоб, у тій боротьбі знемігшись, узяти собі кінець кінцем ділянку в диких бразильських хащах, вирубувати дерева, розводити каву... Нарешті — знову рідний край, шляхетського п'ятою топтаний, друкування політичних сатир під псевдонімом, бойкот поетової творчості з боку чужих і «своїх» «вішателів», за висловом самого Петра Карманського. І весь час, крізь усе життя — тяжка і невдячна праця задля куска хліба.

II

Один з найвидатніших поетів старшого покоління на колишній Західній Україні, Петро Карманський здавна зажив собі слави непоправного песиміста. Цим песимізмом сильно вирізнявся він з-поміж товаришів.

А й справді: починає Карманський свою творчу діяльність книжкою «З теки самоубійця» (1899) — «поетичним романом на зразок Гете — «Страждання молодого Вертера», мовляв сам автор. Сама вже назва книжки досить красномовна. Але не менш промовисті і титули подальших кни-

9

жок: «Ой люлі, смутку», «Пливем по морі тьми»...
І словник маємо відповідний — на кожному кроці: смуток,
сум, біль, туга, жаль, журба, рани, турбота, тривога, горе,
тьма, сльози, самота, печаль, безсилля, тоска, мука, розлука...

Казатиму до вас великою журбою,
Пекучим болем ран, захованих в душі,—

звертається поет до своїх читачів.

«Ридання» стрічаємо в нього й там, де, здавалось би,
можна без них обійтись:

Ти спиш, моя кохана? Збудись! Задума ночі,
І шепіт хвиль, і квіти — усе тобі співає.
Проснись, біла пташко! Розкрий солодкі очі
І слухай! Край порога моя любов ридас.

Або ще приклад: описуючи прекрасний південний пейзаж
і кінчаючи опис провітленим, ясним акордом:

Довкола тихо: заснуло горе.
Ходить до мене, кохані друзи! —

поет, проте, в самому вірші пише:

Як саркофаги, сіріють скелі...—

і далі:

А в морі хвиля чогось воркує
І виграває сумні ноктюрни.

Доконче сумні!

Та й «урни», з якими Карманський порівнює в тій же
поезії «дрімучі туї»,— либонь, урни похоронні.
Чи знов-таки — кінцівка іншої поезії:

Так гарно, так тужно,— мій Боже...

І найбільше, про що мріє поет на цьому етапі своєї творчості — етапі досить-таки довгому,— це лише **п р и с п а т и**
свій смуток:

Ой люлі, люлі, химерний смутку!
Втомився легіт, вільшина спить.

На небі меркнуть сріблясті зорі,
Снуються тіні... Цить, смутку, цить!

Звідки це все? Поза? Ні, Карманський надто ширий для
всякденного позування. Хвороба юності? Але «песимістич-
ний» період у творчості Карманського не саму лише моло-
дість його обіймає...

Уже сказано: ґрунт у Галичині кінця XIX — початку XX
століття аж надто вдячний був для зростання на ньому по-
езії сумної, хмарної, розпачливої, і коли «Зів'яле листя» для
Франка тільки епізод,— щоправда, дуже болючий,— то Кар-
манському довелося не рік і не два «пливти по морю тьми»,
час від часу з розпукою скрикуючи: «Цить, смутку, цить...»

Треба мати на оці і особисту вдачу поета — м'яку, враз-
ливу, з «нахилом до самотнього життя на лоні природи»,
з «мізантропією», «відчуванням якоїсь кривди» (вислови са-
мого Карманського),— і улюблені його книжки: поезії Лео-
парді, Бодлера, песимістичні сторінки Біблії.

На перших кроках говорить Карманський лише про влас-
ний, особистий біль. Але незабаром вплітаються в його рядки
і мотиви болю громадянського:

... А по безкрайому роздоллі
Кричать галки і крячуть круки:
«Ви чуєте? Народ в неволі!»

І звертається поет до земляків своїх (у поезії, яка, що-
правда, має досить отруйний заголовок: «Дегенерати»):

А все-таки люблю вас до одчаю,
Брати мої, замучені до краю!
(1908)

Коли поет розкриває круг особистих страждань, щоб уві-
йти в коло страждань народу,— це добрий знак. І добрий
також знак, коли знаходить він собі нову зброю — с м і х,
нехай і гіркий, нехай і пекучий. Цю зброю Карман-
ський найшов і нагострив у період 1915—1930 року; з-під
пера його почали вилитись такі вірші:

У молодості він кував
 Мізерні ритми й рими
 І всіх філістрів побивав
 Піснями пресумними.
 У снах він бомби розкидав
 І був космополітом
 Та й по-геройськи воював
 З отцем митрополитом.
 Та блиск гроша його втішив,
 Зробив раціоналістом:
 Усі «химери» залишив —
 Зробився шовіністом.
 І скоро він між нами став
 Громадським прометеєм.
 Тепер бонтон його з'єднав
 З отцем архієреєм.
 І крик воєнний проміняв
 На дзвонення грошова,
 І все завзяття перелляв
 У добру «бомбу пива»*.

І з оздоровленої сміхом душі виривається заклик до рідного народу: «Не вір брехні — а куй мечі...» Правда, в ім'я чого саме «кувати мечі» — це ще не зовсім ясно для поета, але нам тут важливо підкреслити цю нову для нього бойову ноту. І дзвонить поруч неї інша, теж для Петра Карманського нова, — нота надії:

Вперед, товариші! Хай дикий ураган
 Підійме проти нас усю пекельну міць!
 Та й у свободи край увійдем силоміць!

Знову-таки — це все дуже загальне, абстрактне, «свободи край» не має твердо окреслених берегів, але зрушення поета з давньої точки не підлягає сумніву**.

Максим РИЛЬСЬКИЙ

* «Бомба пива» — кухоль пива.

** Тут опущено невеличкий третій розділ статті, де мовиться про вірші із збірки «До сонця».

ПЕТРО СИЛЬВЕСТРОВИЧ КАРМАНСЬКИЙ

АВТОБІОГРАФІЯ*

Я народився дня 29 травня (нового стилю) в році 1878-м у повітовому містечку Східної Галичини. Мій батько Сильвестр був неможливим хліборобом і теслюю; в молодості зазнав я чимало злиднів. Закінчивши місцеву 4-класну народну школу, в якій української грамоти навчали дуже мало, я був висланий батьками до української державної гімназії в Перемишлі, якою завідував знаменитий педагог, приятель молоді і письменник Григорій Цеглинський. Більш тямущих учителів у гімназії я не мав, хіба доводиться назвати вчителя польської мови і письменства поляка Казимира Ціммермана.

На третьому році науки в гімназії померла мені мати, а з початком четвертого року — і батько, залишаючи мене без засобів до життя. До кінця того року мав я ще деяку допомогу від найстаршого брата Осипа, та, починаючи п'ятою аж до кінця восьмої кляси, я страшенно бідував, був лишений на власні сили, бувало, перемешкував і у клуні, а жив з мізерного заробітку уроками (заробляв 5—10 австрійських

* «Автобіографію» Петро Карманський написав 1929 року. Рукопис зберігається в родині поета. Відсутні 5, 6, 7 та 15 і 16 сторінки.

корон в місяць), а пізніше як канцелярист у адвоката Теоф(іля) Кормоша. Гімназійну науку покінчив я іспитом зрілості дня 21 червня 1899 року і, ставши канцеляристом в українській львівській кооперативі «Дністер», вписався на Львівський університет, на історично-філологічний факультет, привозячи до Львова вже назву поета. Злидні та невдачі в молодечій любові спонукали мене вже через рік занести студії і перейти на богословські студії в Римі в т. зв. «Collegium urbanum propaganda fide», тим паче, що я здавна чув потяг до чарівної Італії, до її романтичної природи, поезії, гарної мови і мистецтва, а ще й тому, що, переїздячи в Рим, я визволювався із довголітніх злиднів, бо у так званому «Collegio Riteno» я отримував безплатно усе потрібне для існування. В Римі, посеред товаришів фанатичних клерикалів і малограмотних, я почував себе не найкраще, а ще до того коли мати на увазі, що наставниками в колегії були італійські єзуїти. Та за втрату свободи, за муки життя в келії, за ненависть товаришів і повну ізоляцію платила мені краса природи, мистецтво із славних римських галерей і музеїв, змога вести контемплятивне життя, життя мрійника, і заглиблюватися в духа староврейської поезії. Римська келія зробила мене тим, ким я сьогодні признаний критикою.

А все-таки я тільки чудом утримався в римській келії три з половиною років, і наприкінці студій управа виключила мене за моє вільнодумство і за те, що я мало захоплювався мертвечиною схоластичного навчання, а більше цікавився новітніми мовами, поезією та філософією. В місяці лютому 1904 року я пере-

їхав до єпископського духовного семінара в Перемішлі і тут в місяці липні закінчив свої богословські студії, стаючи кандидатом до духовного рукоположення.

Ще живучи в Римі, я зробив знайомість з українським філософом, полтавцем Володимиром Лесевичом, з яким утримував тайні дружні взаємини, і він, не бажаючи бачити мене священником, призначив мені із своїх фондів стипендію в 100 карбованців (я отримав тільки 100 корон) річно (на протязі двох років), і так я поступив на Львівський університет знову, щоб продовжувати перервані студії на світському факультеті.

Між іншими мав я за професорів проф. Мих. Грушевського, д-ра Ол. Колессу і д-ра Кир. Студинського. Та на розвиток моєї індивідуальності впливала більше лектура і літературний та мистецький гурток у Львові, в якому був щоденним гостем ветеран І. Франко. Мені було свіжіше дихати повітрям каварні і атмосферою живих людей, що носили в душі весняні пориви, ніж повітрям мертвечого Львівського університету. З тих пір датується моя дружба з Мих. Яцковим, Вас. Пачовським, Вол. Бирчаком, Мих. Рудницьким та другими і знайомість зі старшими: І. Франком, Вас. Щуратом, Л. Мартовичом, О. Маковеем, В. Стефаником, Б. Лепким і другими. І під ту пору я вже мав признання як поета І. Франка та мав доступ як співробітник до усіх галицьких часописів і журналів, до «Літературно-наукового вісника» включно.

Хоч я й покінчив університетські студії вже в 1907 році, все-таки, не маючи охоти впрягати себе в ярмо урядової служби, я не

спішився і вів бурлацьке, злиденне життя боге-міста, вряди-годи заробляючи мізерний гонорар в якому журналі, то знову редагуючи короткий час Сембрантовичів журнал «Руська хата», або М. Петрицького «Гайдамаки», або літературний журнал В. Будзиновського «Світ», або, врешті, стаючи домашнім учителем дітей мистця Т. Романчука в Ловрані над Адрійським морем. В тому часі мене наділено одноразовою літе-ратурною стипендією імені Т. Шевченка.

Під той час (1906 рік) укупі зі сотнею то-варишів-студентів попав у тюрму, хоча участи в боротьбі на університеті у критичному дні не брав ніякої. Я прямо для солідарності сам зголосився на поліції в часі арештувань това-ришів. І, мабуть, внаслідок того мені віднято право кандидатури на священика, а слідом того я був зневолений відбувати військову служ-бу, з якої по упливі трьох місяців вимотався.

Наприкінці 1909 року я поступив на службу до гімназії і мене приділено в ролі заступника учителя до польської державної гімназії в Зо-лочеві. В місяці травні 1911 року я склав учительський іспит і, вже раніше працюючи у філії української гімназії у Львові, був перене-сений на посаду дійсного вчителя до української державної гімназії в Тернополі (кінець 1912 ро-ку), а в році 1916-му був затверджений у про-фесурі, отримуючи титул професора.

У другій половині 1913-го і в першій по-ловині 1914-го років я користувався службо-вою відпусткою і, перевівши літні лекції для українських народних учителів у Канаді (у Він-ніпегу), отримав іменовання на вчителя в учи-тельському державному семінарі в місті Брендоні у т. зв. «Ruthenian Training School», де вчилися

виключно українські кандидати на вчителів. Піс-ля приїзду з Канади мене захопила буря світо-вої війни і понесла на еміграцію...

... (В Бразилії), переборюючи відсутність гро-шей і байдужість загалу, я все-таки добув фон-ди на купівлю друкарні, в якій від місяця липня 1924 року почав видавати незалежний тижне-вик «Український хлібороб» (з тиражем по-верх 1000 екземплярів), ба й ще того самого року зміг відкрити нижчу українську гімназію під назвою «Колегія імені митрополита Петра Могилы», яку уряд з приводу наклепів з боку духовних швидко закрити, а яку я відкрив знову під назвою «Колегія барона Ріо Бранко» і, врешті, переносючи її з Уніон да Вікторія до власного гарного будинку, який заінагуровано дня 20 липня 1926 року, до Порто Уніон, назвав її Українсько-бразилійською колегією. І так, про-водячи організацію громади, ведучи провід у громаді, редагуючи часопис, я рівночасно був управителем школи, вів адміністрацію бурси і, врешті, навчав у школі українську і чужі мови. І все те при невгаваючій боротьбі з духовни-ми, які не здригалися навіть перед заходами в місцевому уряді з метою виселення мене з Бразилії, «як большевика».

Одинока у своїй гидоті за цілу історію нашого існування боротьба українських духовних зроби-ла врешті своє. Безкритична юрба, або, пра-вильніше, малограмотні доробкевичі, п'яки на-роду, підтримані зайшлими типами післявоєн-ного недовченого мотлоху, дозволили зтероризу-вати себе цькуванням і брехнею духовних і почали проти мене не менш дикий і гидкий бій та довели врешті до того, що я на загальних зборах в місяці грудні 1926 року склав усі

свої уряди і організацію кинув, а від кінця місяця листопада 1927 року кинув працювати і в школі. Школа через рік перестала існувати, часопис зійшов на манівці особистих лайок і брехонь та впав до кількості 300 екземплярів, а народна організація перемінилася у диктаторський загумінок сім'ї одного неграмотного доробкевича і його маленького гуртка, чи, краще, його наймитів.

Кинувши громаду, яка до організованого життя зиявила себе непридатною, я перебрався у лісову пуцу Сан Павло, де я, не дивлячись на перепони з боку духовних і диктатури «Союзу», організував з переселеного елементу невеличку українську оселю «Нова Україна» і тут на шматкові купленого лісу, як звичайний чорнороб, почав хліборобську працю, плекаючи каву й садячи кукурудзу, рис тощо. І, так живучи серед лісів, сам-самісінький борюся з дикою природою, переношу злидні і «в поті чола» добуваю засоби мізерного прожитку, у вільні хвили навчаючи дитвору грамоти (у власній хаті).

З приводу відкриття друкарні «Українського Союзу в Бразилії» в Уніон да Вікторія громада відсвяткувала (в липні 1924 року) 25-ліття моєї літературної діяльності промовама В. Куца, С. Савицького і бразилійця Антіоха Перейра та виставою моєї «Бурі».

Подібне свято улаштувала українська «Прогресивна» у Загребі (в Сербо-Хорватській Республіці) при співучасті студентства, українського та других слов'янських національностей, а в поважному хорватському журналі «Обзор» помістив др. Есіг статтю про мою письменницьку й громадянську діяльність.

В парі з тим у «Праці» йшли заклики, щоб мене вбити, бо я антихрист, а по церквах відбувалися спільні «моленія» за моє навернення. Вершка досягла люті духовних після опублікування мною «одкритого листа» до перемиського єпископа Йосипа Коциловського з приводу насильного переводження ним celibату між кандидатами на священників. Ся люті змоглася ще й тим, що я почав популяризувати між католицькою українською громадою в Бразилії ідею прикликання до життя колишніх братств XVII і XVIII віків, котру-то ідею я поніхав після приїзду мізерного під кожним оглядом автокефального священника, не маючи охоти піддержувати акцію, яка воняла компромітацією і зло тільки скріпляла.

Значення моєї громадської діяльності у Бразилії означив В. Куц у своїй поемі «Руський Мойсей», ідентифікуючи її з голосом України, який обновив приспану громаду.

Та сталося диво... Ті самі, котрі раніш нібито піддержували мої змагання, налякавшись мого впливу на народ, почали підготовляти мій упадок і всюди підривали мої впливи та відводили загал від кооперації зо мною. І так похоронено мою акцію створення хліборобського земельного банку, у значній мірі підорвано мою акцію переселення хліборобів з гористих пустирів Парані на родючі, рівні землі в С. Павло і доведено до руїни діло обнови громади в «У. Союзі». Сьогодні той же «Союз» їде взаводи з попами і на сторінках того самого «У. Хлібороба», де колись ідентифіковано мою роль з роллю Мойсея, устами тих же самих людей жбурляє на мене мазюкою лайки, достойної пастухів.

Попри вже названу роботу в Бразилії я займався організуванням народного шкільництва, увів до шкіл однакові читанки А. Крушельницького (вид. віденської «Чайки»), виборів для учителів значну підвишку плати за навчання, займався збірками грошей на допомогу рідному краю, на будову укр. театру у Львові, на допомогу студентам на еміграції, голодуючим у Галичині і др. Признаючи мою роботу, мене признало був. віденське Тов. опіки над укр. студентами і львівське Тов. опіки над укр. емігрантами своїм почесним членом.

(Поміщав я і) статті в місцевих бразилійських часописах.

Складати вірші я почав ще у 3-ій класі гімназії, йдучи за наказом внутрішньої потреби. Писав по-українськи й по-польськи, мало що тямлячи суть поезії. Рівномірно з тим розвивався мій погляд на світ, дякуючи читаному на українській, відтак польській, а врешті німецькій мові. Зразу я захоплювався романтичною, політичною польською поезією А. Міцкевича, І. Красінського, Ю. Словацького; пізніше став мене формувати дух поезії Г. Гайне, Ф. Шіллера і Й. В. Гете та песимізм філософа Шопенгауера. А враз виховувала мене лектура українського письменства (І. Нечуй-Левицький, Б. Грінченко та поезія Т. Шевченка) і політична література, головню М. Драгоманова «Нова громада» та «Народ», які я отримував до читання від пізнішого публіциста Р. Сембратовича, що саме докінчував науку в гімназії. Я приймав діяльну участь у тайному кружкові гімназистів і дебютував віршами у гектографованому студентському журналі. Не дивлячись на свої злидні, я вже тоді за малою

місячною оплатою отримував з одної каварні перечитане «Діло» і передплачував радикальний «Громадський голос» та ще один німецький соціалістичний тижневик. З появою «Літературно-наукового вісника» я став постійним його читачем. Мабуть, у сьомій класі я познайомився з прибувшим до перемиської гімназії молодим вчителем др. В. Щуратом, бував у нього за книжками з новітньої польської поезії, переписував йому деякі рукописи, входячи вперше в контакт з поетом. Та доручених йому до оцінки моїх віршових спроб він не похвалив і не робив мені надії на те, щоб я зробився поетом. Читання Гете «Страждання молодого Вертера» зробило на мене незвичайне враження, тим паче, що під ту пору я переживав любов, і під впливом цього враження повстала моя перша друкована книжечка, збірник «З теки самоубійця — психологічний образок у замітках і поезіях», написаний на шкільній лавці і опублікований в газеті «Руслан» у місяці серпні 1899 року, а відтак перевиданий книжковою відбиткою накладом А. Хойнацького, без мого відома. Ще до публікації цього збірника я помістив у «Руслані» деякі вірші, які редактор Л. Лопатинський зустрів теплою критичною приміткою. З того часу я, переїхавши на львівський університет, оголошував у «Руслані» пізніші вірші, поки не виборов собі доступ до «Діла», «Буковини», а згодом і до «Літературно-наукового вісника».

Спільна з М. Яцьковим лектура Бодлерових «Квітів гріху» штовхнула мене на шлях натуралізму, а вкупі з тим Е. По настроював мене до містицизму. І в душі натуралізму понанісував я чимало віршів у початках мого перебування у римській келії, з котрих деякі були

опубліковані у «Альманаху Богословів» д-ра О. Сушка, які напсували чимало крові московсько-фільському публіцистові Мончаловському, який навіть накликавав зі стовпців «Галичанина» до мого виключення із семінара. Це мене потрохи протверезило, а до того вже робила свій вплив на мене келія і краса римської природи. З мого пера починали родитися вже вірші в роді «Ой люлі, смутку».

В ту пору я найшов кілька своїх віршів надрукованими у Франковій антології «Акорди», а це мало на мене великий вплив, збудило в мені віру в себе і дало поштовх до дальшої творчості. Так родилися поезії, які пізніше увійшли до збірників «Ой люлі, смутку» і «Блудні огні». Рівночасно мої вірші публікували альманахи: «Розвага», «З-над хмар і долин», «Досвітні вогні», «За красою» і другі, і з цього приводу я входив у переписку з їх упорядниками — О. Коваленком, М. Вороним, М. Чернявським, І. Липою, О. Луцьким і другими. Тоді я вже знайомився в оригіналах з Данте «Божественною комедією», Торквато Тассо «Визволенням Єрусалимом», з поезією Уго Фоскольота Леопарді. Головно цей останній і своєю песимістичною лірикою, і такими ж прозовими «Діалогами» робив на мене велетенське враження. А враз я зачитувався в поезію Байрона і в поеми Осіяна і у вільних хвилях перекладав Леопарді «Діалоги», поеми Осіяна [...].

Живучи в Римі, я опублікував у журналі «Minerva» студію про Україну під титулом «Un patrone martirizzata».

Повернувшись із Риму до Львова, я вже мав право виступати як літератор і працював, опріч вже названих, в «Руській хаті» і у вида-

ваних М. Венгжином «Бджолі», а пізніше «Будучині», а зрешті у редагованому мною вкупі з колегією «Світі».

В 1906 р. появилася мій збірник «Ой люлі, смутку»*, який зустрівся з прихильною оцінкою І. Франка (в липневій книжці «Вісника») і з такою ж оцінкою С. Єфремова в «Н. Україні». М. І. С. у ювілейній статті у «Світі» (зд. Львів, 15 липня, 1925) пише про сю книжечку: «Кожна стрічка — немов вирізьблена, насичена глибоким переживанням, безпосередністю і свіжістю красок. Новий акорд в українській ліриці». В рік пізніше вийшла моя книжечка «Блудні огні»**. Деякі поезії були надруковані в одноднівці «Привезено зілля з трьох гір на весілля».

Появу другого збірника зустріла прихильна критика О. Луцького і М. Мочульського, а у 2 ч. редагованого М. Євшаном місячника української молодіжі «На розсвіті» (1907) появилася вже його ж більша стаття «Проба характеристики Петра Карманського».

В тому часі вийшов збірничок новель Е. По моего перекладу («Новітня бібліотека», Львів, 1910) і передрук з «Гайдамаків» моего перекладу статті Дж. Манціні «Про причини упадку революцій в Італії». У «Світі» я почав публікацію моего перекладу роману Уго Фоскало «Останні листи Якова Оргіс» та деякі переклади оповідань Є. Де Амїчіса, з котрих більшу пайку опублікував пізніш (1910 р.) у «Ділі».

* П. Карманський. Ой люлі, смутку.— Ліричні поезії. З передмовою М. Яцкова і з портретом автора.— Львів, 1906. Накладом М. Велічковського.

** П. Карманський. Блудні огні.— Поезії.— Львів, 1907. Накладом М. Петрицького.

Між іншим, у «Л. Н. Вісникові» я опублікував студію про Джозуе Кардуччі, котрого поезія під той час мене захоплювала.

Деякі вірші і більшу студію п. т. «Про догматичні написи в римських катакомбах» помістив я в 1904 р. у «Католицькому Виході», в журналі львівських студентів-богословів.

В р. 1909 я видав у власному накладі найбільший мій збірник ліричних поезій «Пливем по морю тьми»*. Книжку я попередив передмовою, у якій виповів слова гіркої правди на адресу читаючого загалу. І саме ця передмова дала привід до гострих виступів проти мене анонімною критикою у час. «Діло» і протацьких нападів В. Будзиновського (там же). Книжка дала також М. Євшанові нагоду написати довший огляд моєї письм. праці п. т. «Петро Карманський» (Літ. Н. Вісник, 1909, кн. VI, стор. 537—543). Автор ставиться негативно до названої книжки, та кінець кінців заключає: «І так — в останній збірці застій. Але, оцінюючи всю дотеперішню творчість Карманського, треба признати, що в ній були світлі моменти: моменти, де поет творив. І з тими хибамі, які я показав, треба признати в нім поета, що переростає цілу фалялгу сучасних українських поетів». (Там же, стор. 543).

Названі та ще інші негативні оцінки відняли в мене на довший час охоту писати далі, а тим паче оголошувати написане друком. Я збойкотував «Діло» і «Л. Н. Вісник», тимто

* Петро Карманський. Пливем по морю тьми.— Львів, 1909. Накладом автора. Друкарня Тов. ім. Т. Шевченка. С. 139.

писав М. Рудницькому п. д. 20.XI. 1910 ось так: «Не пишу нічого. Отсе Вам відповідь на просьбу переслати Вам нові поезії. Вже святкую рік абстиненції. Здається, буду святкувати дволіття, триліття і т. д.» (Світ, 15 липня 1925, стор. 5). Не писав я теж із цієї причини, що підготовлявся до вчительського іспиту і як початкуючий, непрактичний вчитель гімназії чимало мав роботи, зв'язаної з виконанням фахових обов'язків. Я все-таки не видержав, і мої поезії знову стали появлятися на сторінках «Л. Н. Вісника», а головно цікль п. н. «Mare tenebrarum».

Переїхавши до провінціального міста Тернополя, я зовсім омертвів. У Канаді написав усього кільканайцять дрібних ліричних віршів, зате більше зачитувався у англійську літературу, маючи змогу по дешевій ціні купувати твори англійських клясиків, поетів-романтиків та прозаїків-гумористів. Пера Біссі Шеллі, якого я навчився шанувати ще на його могилі в Римі, заносючи на неї ф'ялки, і Діккенс зробилися під ту пору моїми любимцями.

Прийшла війна. І на еміграції у Відні, за спонукою «Союзу визволення України», я почав знову віршувати. На замовлення редакції «Вісника Союзу визв. України»,— але тільки віршувати. У грозу положення я не був у силі вжитися до того, щоб виповісти почування словами. Аж придивляючися до мізерної ролі галицьких політиків і до злочинної ролі мітарств деяких провідників, що працювали в рамені «Союзу визв. України» серед полонених солдатів-українців, я нагострив перо і записав строфи, до яких мої читачі не були привичні. Так зродився збірник «поезії в прозі» «Al fresco»,

який появився накладом А. Крушельницького у Львові в 1917 р. Галицька критика навіть не записала появи цього збірника, зате Київський «Друкар» зустрів її симпатичною оцінкою.

Прийшло криваве свято обнови української нації, і про поетичну творчість годі було думати. Лише кілька віршів опублікував я під ту пору у львівському журналі «Шляхи». Відтак пішла чорна, гарячкова робота при будівництві держави, а врешті робота за кордоном і заспокоєння нервів. У Швейцарії, а відтак у Римі, а ще більше у недалекому від Риму Фраскаті, я повернув до лірики і написав на цілий збірник «своїх» віршів, з котрих деякі були публіковані у віденському журналі «Воля України» (1920—1921 рр.), децю увійшло у читанку А. Крушельницького «Вибір з українського народнього письменства» (другий том, для восьмої класи середніх шкіл, стор. 685—692), а львина його частка залишилася в рукописах у Відні і, мабуть, пропала.

Надивившись на безголов'я політики УНР, а краще диктатури С. Петлюри, і ще більше її закордонної дипломатії, я, повернувшись з Риму до Відня, узявся за віршування дальших політичних сатур, готуючи II том «Al fresco» п. т. «На волі». Сі вірші так само не побачили світу, залишаючися у Відні, у непевних руках [...].

У Бразилії я видав книжку «Між рідними в південній Америці»*. Ся книжка найшла

* Петро Карманський. Між рідними в південній Америці.— Видавн. «Чайка». Київ—Відень—Львів. З переднім словом А. Крушельницького, з фотографіями, с. 210.

дуже прихильне прийняття, а між іншими К. Лаврінович у цитованій вже статті у «Н. часі» писав про неї: «Написана не як звичайні описи подорожі, а як довга низка глибоких переживань, що викликала та подорож, і, місцями, так майстерно, як тільки може бути справжній артистичний твір». А у своїй передмові до книжки А. Крушельницький між иншим написав: «Читаю Твої спогади, й хвилюється на radoцах моє серце від тієї ніжної краси, яку Ти мережаєш над безоднями моря, у тіні пралісу, на степах безкраїх — чужих, далеких та таких рідних Тобі й нам, що нас веде туди краса й сила Твого слова, глибока Твоя любов... (стор. 9)».

Рівночасно із тими записками я писав поетичні картини з бразилійської природи, яких більше друкував у «Л. Н. Вісникові» і у «Світі». А вкупі з тим я вів громадську роботу, організовував оселі, а відриваючися від цієї роботи, працював над перекладами творів сучасних бразилійських прозаїків, щоб зазнайомити український загал з душею Бразилії.

Моя громадська робота довела наприкінці 1923 р. до розриву із заскорузлим і ворожим до поступу та національної емансипації духовенством, і я за громадські гроші створив союзну друкарню і став видавати орган незалежної громадської думки «У. Хлібороб». А враз розгорілася небувала своєю грубістю і неморальністю боротьба духовних проти мене, якої дитиною була т. зв. «карманщина» і внаслідок котрої духовні не здригалися т. зв. «карманчикам» відмовляти тайну сповіді. Як реакція проти ворожого наступу на мене й на «Союз»

зродилася моя книжка «Чому?»* — історія 30-літнього винищування місіонерами-василіянами духовного життя української еміграції в Бразилії, а відтак книжка віршованих жартів «Бразилійські співомовки»**, а врешті поема «Плач бразилійської пущі»***.

Щоб зазнайомити бразилійців з українською справою, я вже в 1924 р. зачав публікувати в «У. Хліборобі» на португальській мові (переклад О. Шпитка) коротку історію України з узглядненням головно останньої української визвольної боротьби, а пізніше видав її за громадські гроші книжкою п. т. «P. Karmanski. Um crime civilização eurpeã — União da Victória 1925» (с. 76).

Поверх того я зредагував «Календар праці» на 1924 р., а відтак «Календар Українського Хлібороба на 1926 р.» — стор. XXXII — 151 і «Календар Українського Хлібороба на 1927 р.» — стор. (цифри відсутні. — В. Л.) і видав рукописну брошуру п. т. «Моїм клеветникам» (Порто Уніон, 1927. — С. 51).

Хоч я й сьогодні стою осторонь української громади в Бразилії і веду життя анахорета, важко фізично працюючи, все-таки, не дивлячися на заїлу боротьбу проти мене чорноризих і світських опікунів народу, не обійдеться ні одно національне свято на українських оселях, щоб або

* П. Карманський. Чому? — Причинки до місіонерської діяльності василіян...

** Гілярій Макух. Бразилійські співомовки. — Віршована проза. — Накладом автора. Уніон да Вікторія. 1926. — С. 32. З друкарні У. Союзу в Бразилії «Лідія».

*** П. Карманський. Плач бразилійської пущі. — Поема. — Накладом автора. Порто Уніон. 1927. — С. 46. — У. Союзу в Бразилії «Лідія».

не виставляли моєї «Бурі», або не виголошували моїх віршів, у яких я першим увів українського чорнороба в літературу і виспівав його довго стримуваній біль. Коли до мого приїзду, на протязі 50 років існування української еміграції, за виїмками двох мізерних календарів в «Праці», не появилася ніяка инша українська книжка в Бразилії, так з моїм приїздом, на протязі чотирьох років, я видав тут шість українських книжочок, два «Календарі «У. Хлібороба» і один «Праці» та інформуючу книжку про Україну на португальській мові, а врешті дві книжочки других авторів. З моїм виходом з Парани, на протязі трьох років, не появилася навіть український місцевий календар. Та й чимало інших книжок я поширив по оселях, причаюючи загал до читання.

Останнім моїм твором у Бразилії і взагалі є повість з побуту української колонії в Бразилії п. т. «Аранії», в якій зображено емансипаційні змагання громади й руйнування почину дрібнобуржуазним гето. Повість знаходиться ще у стані рукописного твору, тільки один її розділ був надрукований у львів. «Світі» у випуску за міс. серпень — вересень 1929 р.

Отсе був би огляд моєї культурної і громадської роботи впродовж тридцятьох років. Як виходить з вище сказаного, чимало написаного мною не побачило ще світу, чимало розкинуто по всіляких газетах і журналах, де що запропастилося на моїй життєвій доволі різноманітній мандрівці. А те, що виходило з друкарні, появлялося, за виїмком «Пливемо по морю тьми», «Al fresco» і «Між рідними в південній Америці», у надто вбогому вигляді, так само, як мізерний був мій заробіток пером.

Додати ще приходиться, що мої поезії друковано у всіх українських антологіях, як, напр., «Акорди» І. Франка, Коваленкова «Українська муза» (1909), Б. Лепкого «Струни» (Берлін, 1922) — том II.

Так само в усіх історіях українського письменства (починаючи «Історією» С. Єфремова) моя творчість находила відгомін і оцінку. До неї трохи не усі ставилися прихильно [...].

ЛІРИКА

Із збірки
«З теки самоубійця»
(1899)

* * *

Сам! Ні батька, ані неньки.
Сам! Сирітка я кругленький:
Без родини, без підпори,—
Де обернусь, всюди горе...
Сам! Ви знаєте?
Я сам!

Най б'ють громи — всім байдуже.
Він є сам, не жаль там дуже...
Най він сам зливає сльози,
Сам терпить жару, морози,
Сам! Ви знаєте?
Він сам!

Не бажаю в поміч руки,
Сам я му терпіти муки.
Лиш сльозинки я бажаю,
Та дарма її благаю...
Сам, кругом один —
Я сам!

* * *

Куди жону? За чим? Пощо?
Куди зайду? Не знаю.
У серце щось важке лягло,
І я з туги вмираю.
Коби-то вирвать з груди трам;
Хоч слово втіхи вчути!
Та мушу сльози пити сам
І сам свій хрест тягнути.
Той лютий кат, який зранів
У серце,— той не вчує.
Коли б він був мене убив!..
А то зранив й глузує.
Як олень, що з стрілов втече,
Поволи в куцах гине,—
Так грудь мою боляк пече,
Де ж сховок є для мене?
В нутрі пекольний жар пече,
У мізку — вир; дурію!
Туга палить, і грудь жере,—
В жарі і в болях млію.
О З....., не муч мене,
Досить вже буде муки...
О слово хоч молю тебе,
А то — наложу руки!

ПРОЩАЇ

Гайда на коні! Час рушати.
Вже півень кличе, вже зоріє,
Зоря на сході мляво тліє.
Гайда на коні! Час прощатись.

Гайда! Гайда! Не слід зітхати...
Весело ж, гай! — ні, нишком, тихо!
Вона ще спить і мріє,— тихо!
Гайда на коні! Час рушати.

Здорова будь! Пора розстатись...
Прощай, мій гаю, свідку муки,
Любови, зітхань пустих, розпуки.
Прощайте всі! Пора розстатись.

Чогось піткнувся, сивий коню?
Жени наосліп, в пропасть мглисту,
Удар чолом в стіну скалисту,—
Нехай спічну на зимнім лоні...

Жени, мій коню, рви щосили!
Гоп! гоп! мій коню, в степ як море.
Чеши, креши, гони, мій сивий;
Гони же,— пан твій нещасливий,—
Гоп! гоп! — своє най згубить горе.

* * *

Щаслив, в кого сія зірниця,
Щаслив, в кого надія є,
І той щаслив, в кого криниця
Відрадних сліз,— щаслив жие!
З кого ж недоля насміється,
В кого у серці біль пече,
Хто так з думками б'ється... б'ється,
Сей лиш в могилі мир найде!
Гадюка люта грудь стискає
І з серця теплу кров спива;
А біль нутро аж розпирас...
Нещасний, в муках він кона.

Хотів би плакати — сліз не має,
І небо, й пекло — все клене.
Кінця-спасення виглядає,—
З землі прийшов, у землю йде!

І всі покинуть, всім докучить,
І рідний брат ся насміє.
Себе і всіх нудьгою мучить,
Бо втратив все, чим світ жие!
І так му тяжко в хорій груди,
І так пече, і так болить!
І кличе: доки сього буде?!
А гнів у серці так кипить!

І рад би серце показати,
І розірвати грудь свою,
І нелюдам-братом вказати,
Чому не мож інак, чому...

І тут ридають, й там сумують,
І сей помер, а сей вже, вже...
Один лиш він, один нудьгує,
На глум караєсь — та живе!..

* * *

Ха-ха! ха-ха! ха-ха! ха-ха!
Сей сміх страшний, пекельний сміх.
Бо він глузує з всього, з всіх.
Нічо святого... Ха-ха! ха!
Ха-ха! ха-ха! Ось як віта
Суспільність членів в свій округ...
Весь вік трійться: чарка — друг,
Коли ж кона, то знов: ха-ха!

Ха-ха! ха-ха! Так світ руга
Над дурнем, що у сіль ідей
Спіймесь і вірять у людей,
В чуття, братерство... ха! ха-ха!

* * *

Де ви, красні дні весняні,
Де ви, милі, де?
Що зі мною завтра станесь?
Що мене там жде?
Завтра сонце сіять буде,
Як і все сія,
А мене весь світ забуде...
Де ж ся діну я?
Лета бурхне, зглушить стони,
Що за мною йдуть.
Чую вже веселі тони,
Вже баси гудуть
На моїм ще свіжим гробі...
Світ чуття цінить
Не уміє; він по тобі
Стане злобно кпить.
Зоре! Чом так гаснеш скоро?
Хто ж то прояснить
Вічності незнане море,
Де мій дух летить!

Із збірки
«Ой люлі, смутку»
(1906)

* * *

Ой люлі, люлі, химерний смутку,—
Шепоче вільха, гнесь верболіз,
Квилить задума, шовкові вії
Срібляться ясним брильянтом сліз.

Ой люлі, люлі, дрімучий смутку,—
Давно вже сонце пірнуло в гай,
Поснули квіти, в пеленах м'яти
Жемчужнолентий журчить ручай.

Ой люлі, люлі, причинний смутку,—
Втомився легіт, вільшина спить,
На небі меркнуть сріблясті зорі,
Снуються тіні... Цить, смутку, цить!

Ой люлі, люлі, зловіщий смутку,—
Зітхає троща, хвилює лан,
По межах чорна задума блудить,
А хору душу повив туман.

З пісень любові

НЕ РАЗ ВЕЧІРНЬОЮ ПОРОЮ

Не раз вечірньою порою
Снуюся по стернистім полі
І раз у раз питаю в долі:
Чи найдеш ти талан за мною?

Не раз, як сонце за горою
В досвітніх росах личко мие,—
Моє серденько з туги ние:
Чи найдеш ти талан за мною?

Не раз, знеможений жарою,
Сиджу на березі ручаю,
Дивлюсь на дно і сню-гадаю:
Чи найдеш ти талан за мною?

Не раз гарячою рукою
Твою десницю тисну палко
І думаю: «Моя ти галко!
Чи найдеш ти талан за мною?»

Не раз з задумою важкою
В твої очиці задивлюся
І в чорних думах затоплюся:
Чи найдеш ти талан за мною?

І все гарячою сльозою
Лице холодне обливаю
І доленьку молю-благаю:
— Ох, дай їй, доле, рай за мною!

Г. МАРІН, МЕКСИКАНСЬКІЙ АРТИСТЦІ,
МОЇЙ ДОРОГІЙ ПРИЯТЕЛЬЦІ — НА СПОМИН

I

Як хвилі розбиті на лавах граніту,
Підемо своїми шляхами;
Як жовті листочки осіннього квіту,
Закине нас буря світами.
Як хвилі розбиті на лавах граніту.

В далекій чужині зійшлись ми случайно
І знов розійдемося — чужії.
Для тебе самої остануться тайні
Мої недомріяні мрії.
В далекій чужині зійшлись ми случайно.

Ти линеш до сонця — я все ще блукаю
Стернею пустої надії.
Ніхто не вгадає, ніхто не спитає,
Чи, може... Та цить! — ми чужії.
Ти линеш до сонця — я все ще блукаю.

II

Рояль ридав; як шум топіль,
Стогнали гострі звуки.
Я в грудях скрив пекучий біль,
Здавивши зойк розпуки,—
А в серці грало пекло!

Тужливо плив твій скорбний спів
Про рідні Кордільери,
А я від смутку скаменів
І, мов пташа безпере,
Дрижав на всьому тілі.

Зі смутком я згадав ті дні,
Які прожив з тобою.
І що ж — гадав — робить мені,
Як лишусь самотою?
А серце нило, нило...

Як тая вітва, стята з пня,
Зів'яну з туги й муки.
Повір мені! Одного дня
Не проживу розлуки.
Клянусь тобі, клянуся!

Рояль ридав; немов кришталь,
Дзвінки лилися трелі;
На груди мою валився жаль
І, мов гранітні скелі,
Гнітив, гнітив до скону.

Я вийшов. Сумно, без життя
Котився Тибер-море;
Немов шептав: глузуй з чуття!
Втопи ось ту все горе;
Усе пусте, без цілі...

III

Тебе нема. Немов без струн бандура,
В оковах смутку я завмер;
Душа болить, а в серці скорб понура
Квилить: і що ж тепер?..

Тебе нема. Погасли ясні зорі,
Дорогу застелив туман,
І я пристав, як той пловець на морі;
І де найти лиман?

Тебе нема. Самітний я снуюся
В кругах холодної турби
І чую: швидко в яму провалюся
Від смутку і журби.

* * *

І знов приснилась. Меркли очі,
Жарка мольба втомила душу —
І я спочив. І тиша ночі
Пестила скорбну, хору душу
Солодким ритмом мрій і тіней.

Прийшла. Як любий дим ароми,
Повіяв легіт. Терпли муки,
І канув сум і біль утоми.
Прийшла. Схрестила білі руки,
Звернула зір на образ Спаса.

— Терпи; твій біль — твоя окраса, —
Рекла і щезла.

Любі трелі
Колишуть груди. Уява п'яна
Так рветься, рвесь...

Моя кохана!
Чому се тільки в сні? Пустеля
Повила душу; груди жевріє,
А серце б'ється. Б'єсь...

* * *

Як тиха ніч пов'є долину
І місяць посріблить ручай,
Тоді на крилах туги злину
У гай задумливий — розмай.

І стану під віконцем хати,
В якій я стільки перемрів,
І буду нишком воркувати
Солодку пісню, піснь без слів.

І, може, ти крізь сон почувеш
Мої тужливі пісні,
І, може, нишком забануєш,
Бодай у сні, в невиннім сні.

ТЯМИШ?..

Ти тямиш? Місяць плив спокійно,
Жемчужний блиск голубив очі;
З царин неслися чародійно
Містичні шепти духів ночі.

Ти тямиш?

З далеких піль рососою ринув
Тужливий наспів пісні-думи;
Зітхали квіти, з гаю линув
Любенький легіт мрій, задуми.

Ти тямиш?

ЗАБУДЬ МЕНЕ...

Забудь мене, дивись байдуже,
Як я поволі з туги в'яну,
І не питай мене, чи дуже
Ятряться в серці давні рани.

Хіба ти винна, що недоля
Між нас поклала яр розлуки?
Кого розлучить люта доля,
То як йому бажати злуки?

Забудь, не плач, що ти не в силі
Отерти сліз з очей каліки;
Вони самі присхнуть в могилі...
Забудь мене, забудь навіки.

* * *

Тебе нема, нема спокою,
Нема де серце прихилить;
Безмежний сум снуєсь за мною
І, мов та сирота, квилить.

Снується сіра тінь задуми,
Як сумерк серед сонних піль;
Веде з собою скорбні думи
І незміримий, лютий біль.

Снуються спомини кохання,
Пестливих слів, солодких мрій;
Будують в серці храм страждання
І гріб нездійснених надій.

І чую злобний сміх наруги,
Що, гей та тінь, за мною йде,
І западаю в пропасть туги:
Моя кохана, де ти? Де?

Тебе нема, нема спокою,
Нема де серце прихилить,
Безмежний сум снуєсь за мною
І, мов та сирота, квилить.

* * *

Як розгорнеш колись книгу свого життя
І згадаєш нещасного друга,
Може, в серці твоїм відживе співчуття
І воскресне приморена туга.
Цить! Не жалуй, що ти не могла мені стать
Беатрічею в хвилях знемоги,
Бо мій жереб — страждать і сльозами зливать
Скорбних дум запустілі відлоги.

Чи могла ти зректись свого світу і мрій,
Щоб подати ілотові руку,
Й молоді твої дні, повні ясних надій,
Проміняти на злидні і муку?
Цить! Не жалуй, не плач, дармо сліз не теряй,
Бо судьби не умолиш ніколи,
Лиш часом навесні свого друга згадай
І забудь мене згодом — поволі.

* * *

Ми не зійдемося ніколи
На сім проваллі смутку й болю;
Мене зігнуть важкі мозолі,
А ти — ти, може, найдеш долю.

Підемо різними шляхами:
Тебе суєтний світ пригорне,
А над моїми слізеньками
Буде сміятись горе чорне.

І все вечірньою порою,
Коли заплаче дзвін покійних,
Піду шукати за тобою
Стежками смутків безнадійних.

Та ми не стрінемося ніколи
На сім проваллі туги й болю;
Мене зігнуть важкі мозолі,
А ти — ти, може, найдеш долю...

МЕНИ НЕ ЖАЛЬ...

Мені не жаль, що нам судилось
Нести до скону хрест розлуки;
Мое чуття не раз сталося
На пробнім камені розлуки.
Мені не жаль...

З мертвих спокоєм йму верстати
Тернистий шлях страждань і суму;
З брильєнтів сліз буду кувати
Твої трофеї: скорбну думу.
З мертвих спокоєм...

Лиш інколи в часі знемоги
З дна серця вирветься зітхання,
І упаду я край дороги,
І проклену своє страждання.
Лиш інколи...

* * *

Як побачиш сліпця, що край шляху пристав
І тривожно шукає дороги,
Приступи, розпитай і на путь його справ,
Роз'ясни йому хвилі тривоги.

Глянь — це я. Поорали морщини чоло,
Буйний волос вже інєем вкрився;
Провалилось життя, мов з водою пішло,
Завчасу я журую упився.

Із потопу життя я знімав рамена
І благав на колінах підмоги;
Але ти перейшла, гей царівна грізна,
І лишила мене край дороги.

Рік за роком минав, я розпучно ридав,
А з сльозами я виплакав очі.
І тепер я охляв, серед шляху пристав,
Серед тучі, і громів, і ночі.

Ти могла мене знять в понадземні світи
І вчинить мене Ікаром-богом;
А тепер я сліпцем волочусь без мети,
А мій лан спочиває відлогом.

Приступи, подивись і на путь мене справ,
Роз'ясни мені хвилі тривоги!
Я втомився, охляв, серед шляху пристав
І тривожно шукаю дороги.

VORREI MORIR...¹

Сповнилась чаша туги й суму,
Від вічних сліз померк мій зір;
Пора співать останню думу:
Vorrei morir...

Vorrei morir... у книзі долі
Записаний вже весь папір,
А кожна стрічка — злидні й болі.
Vorrei morir...

¹ Хотів би вмерти... (Італ.)

Колись я мріяв: духом злину
В надземний рай, до ясних зір...
Ох, даром! З зойком мчу в долину.
Vorrei morir...

Остання зірка скрилась в хмарі,
І ніч повила весь безмір;
Не довелось нам жити в парі.
Vorrei morir...

Сповнилась чаша туги й суму,
Від вічних сліз померк мій зір;
Пора співать останню думу:
Vorrei morir, per te morir! ¹

* * *

І я кохав, і я впивався
Солодким трійлом закохання.
Схитнулась чарка — мед розлявся,—
На дні лишивсь полин страждання.
Гіркий полин!

Лишилася безмежна туга,
Що з серця п'є юнацькі сили,
І, наче вірная подруга,
Піде зі мною до могили —
Піде у гріб!

¹ Хотів би вмерти, через тебе вмерти! (Італ.)

То був солодкий усміх долі!
В городі квітнули фіалки,
І я забув про всякі болі,
І пригортав до себе палко
Весь світ! Весь світ!

Співали в лузі соловії,
Журчав ручай, сміялись зорі,—
А я, повитий в хмари мрії,
Купався в незглибимім морі
Надій! Надій!

Я так кохав!.. Коли б злучити
Всіх людських серць любовні пали
І жаром сонця запалити —
Вони б мені не дорівняли
В палкій любові.

І грянув грім!.. Стряслись основи,
І храм упав... і груди застила.
Ніколи вже стріла любові
Мойого серця не займила.
Ніколи вже.

Проїшли літа. Плакуча туга
Взяла мене на зимні руки
І понесла у світ. Наруга,
Товаришка дітей розпуки,
Пішла також.

І ми ідем. В мені вселились
Всі людські смутки і страждання,
І в серце, гей в керницю, злілась
Вся скорб нещасного кохання —
І так пече!

Ідуть літа, а я, гей скеля,
Стою холодний, жду обнови.
Кругом якась страшна пустеля.
Любово, де ти? Де? Любово!
Нема. Нема.

* * *

А все ж таки мені здається,
Що я діждуся свого свята,
Що Ти прийдеш колись до мене
І заговориш, як до брата.

Прийдеш, як мрія, що зродилась
З безсонниці, зітхань і туги,
І щирим словом зачаруєш
Мої задавнені недуги.

Мені здається... Чи сповниться
Моя надія — сам не знаю.
Я квітами прибрав хатину
І терпеливо дожидаю.

В обіймах смутку

І знов доводиться ридати...

І знов доводиться ридати
Над трупом вбитого бажання
І в скорбнім серці будувати
Терем для лютого страждання.

Невже до скону доведеться
Під хресним тягарем стогнати?
І вже ніколи не займеться
Світ сонця верх моєї хати?

Я сто разів сягав рукою
По лотосові білі квіти,—
Та сто разів росив кервою
Геранію й тернові віти.

А нині вже дивлюсь спокійно
На чорні злидні й безталанне
І плачу гірко, безнадійно:
Судьбо! гостри свій меч востанне...

ЧОГОСЬ ТАК СУМНО...

Чогось так сумно... Повиті млою,
Стоять в задумі стрункі тополі;
З вершин Бескида пливе росюю
Вівчарська пісня — а тут, на долі,
Чогось так сумно...

Чогось так сумно... Посеред луку
Снують мари, а в темнім борі
Пугач заводить тужливо: пугу!
Розлився сумерк, померкли зорі —
Чогось так сумно...

Чогось так сумно... З гробів несеться
Якесь таємне, сумне квиління;
Співають півні, і серце б'ється:
Скінчиться швидко моє терпіння?
Мені так сумно!..

ПОРИНУТЬ ДНІ ЗА ДНЯМИ...

(На березі Тирренського моря)

Поринуть дні за днями,
Постарієсь мій біль,
Тужитиму надармо
За шумом рідних піль.

Від стогнів висхнуть груди,
Сльоза пооре вид,
І дармо буду мріти
Про гарний наш Бескид.

Платани полиняють,
Осиплесь з рожі квіт.
Літа мої минуться,
І змеркне вчасно світ.

Розвіються надії
І молодечі сни,
Для мене вже ніколи
Не вернуть дні весни.

Тужитиму надармо
За димом рідних стріх;
Втомлюся вічним зойком
І повалюся з ніг.

В ГОДИНУ СУМЕРКУ

Заснуло все; лишень часами
Озветься плач трембіти з лугу,
І чорний сумерк йде полями,
Веде за руку скорбну тугу.

Ідуть бліді, німі, спокійні,
Калічать на кременню ноги
І розпачливо, безнадійно
Підходять під сільські пороги.

Як діти, що шукають мами,
Ідуть з плачем все далі й далі
І розсвіають між хатами
Пекучі сльози і печалі.

І жаль мені, і я прохаю,
Щоби в моїм спочили домі.
Ввійшли. Дивлюся... я їх знаю!
Та ж се мої старі знайомі!

На сій долині сліз

НАД КОЛИСКОЮ

Люлі, синку! Сонце скрилось,
Потонуло в темний бір;
Темне небо заясніло,
Спінилося морем зір.
Спи, дитинко! Люлі, люлі.

Люлі, синку! Най повіє
Над тобою легіт мрій.
Усміхнися, моє сонце,
Ясна зоре, раю мій!
Спи, дитинко! Люлі, люлі.

Спи, пахуча яра квітко!
Дише легіт, дощ крапить.
Набирайся росту й сили —
Бо життя іде, не спить...
Спи, дитинко! Люлі, люлі.

* * *

Цвітуть сади, кує зозуля,
І з чорних хиж снуються змори —
Раби чепіг. В очах чорніє
Дрімучий сум і пропасть горя.

Глухі до всього. Грижа всілась
На лицях плямами тривоги.
Бліді, прибиті, в'ялі, хорі —
Ледь-ледь іще волочать ноги.

По нивах бродять. Вістря плуга,
Як п'явка, вссалось в сіру скибу;
Земля зітхає, дишуть коні,
Теліга стогне: хліба, хліба...

ТКАЛЯ

Глибока ніч. Каганчик тьмить,
В печі квилить — студено.
Снується льон, кужіль шипить,
Кружляє веретено.
Коби хоч ще пасмо!

Зсіклись пучки, і кров красить
Червоним багром пряжу;
Зліпає очі сон, млоїть —
Коли ж я трохи ляжу?
Коби хоч ще пасмо!

Чоло горить, і в ухах шум,
Вже півень північ піє;
На серце зліг тяженький сум,
По хаті холод віє.
Коби хоч ще пасмо!

Глибока ніч. Каганчик тьмить,
Дрижать на стелі тіні;
Лютує лють, верба шумить
І глухо б'є об стіни.
Коби хоч ще пасмо!

МАТИ

Роби й роби! Затерпла спина,
І вже не чую рук.
О Боже мій! Чи я спочину
Від тих незмірних мук?

Прийде спокійна нічка...

Настала ніч, усякий ліг,
Заснула вся родина.
А мати аж валиться з ніг:
Не спить чогось дитина...

Роби й роби! Затерпла спина,
І вже не чую рук.
О Боже мій! Чи я спочину
Від тих незмірних мук?

Прийде свята неділя...

Прийшов святий недільний день —
Усякий спочиває.
Вона ж на клаптику стерень
Худібку доглядає.

Роби й роби! Затерпла спина,
І вже не чую рук.
О Боже мій! Чи я спочину
Від тих незмірних мук?

Пожди: зима настане...

Прийшла зима. На теплім ложі
Так любо спочивати;
Лишень вона ніяк не може
Від веретена встати...

Роби й роби! Затерпла спина
І вже не чую рук.
О Боже мій! Чи я спочину
Від тих незмірних мук?

Як ляжеш в темнім гробі...

Спочила мати. Тихо згас
Вогонь, що грів всю хату.
А діти плачуть: хто про нас,
Сиріток, буде дбати?

БУРЛАЦЬКА

Мати вмерла десь в острозі,
Батька сам не знаю,—
Як береза при дорозі,
Дико виростаю.

Нещаслив я, гей!

З дня на день, як божій птиці,
Вік мені минає,—
Стане тісно у столиці,
Я в село вертаю.

Нещаслив я, гей!

Ліс, лани, степи широкі —
Є куди гуляти...
Ім з чужого, п'ю з потоків,
В сіно вляжусь спати.

Нещаслив я, гей!
Вдень мені щебечуть птиці
І шумить діброва,
А вночі німі зірніці
Кличу на розмову.

Нещаслив я, гей!

Встану, вмиюся рососою,
Нишком заспіваю
Та й скрадаюсь борозною:
Може, що придбаю...

Нещаслив я, гей!

Правда, інколи, буває,
Трохи спухне спина...
Ет, пусте! Про це не дбаю:
Посвербить — пристине...

Нещаслив я, гей!

Стане осінь — не журюся:
Скриюсь в ямі темній,
А на зиму примощуся
В келії тюремній.

Нещаслив я, гей!

Другий хорий, я — гей криця:
Слабість не береться.
А на старість — от, дурниця! —
Ще шпиталь найдеться...

Нещаслив я, гей!

Мати вмерла десь в острозі,
Батька сам не знаю,—
Як береза при дорозі,
Дико виростаю.

Нещаслив я, гей!

ОСІНЬ

Скажений вітер виграває
На сірих струнах дощових,
І повинь смутку заливає
Безкрай загонів стерняних.

Імла повила оболоння,
Завмерло все — кругом, кругом.
А полохливе гайвороння
Квидить надгробний плач-псалом.

Чогось так зле, чогось так сумно,
Чогось так нудно в тій тиші!
Здається, всесвіт — чорна трумна,
А ми — мерці з вогнем душі.

Судьбо! Судьбо! Чому так дуже
Бичує нас твій лютий кнут?
Чому тобі зовсім байдуже
До наших мук, до наших скрут?

Чому нам шлеш одні страждання
За кілька ясних днів весни?
Чому, жорстока, вже з зарання
Нівечиш наші юні сни?

Як тим м'ячем, кидаєш нами
На крем'яний похилий шлях.
І ми женемся манівцями.
Пристанем — де ми? — на гробах...

І аж тоді з очей спадає
Нам непрозорий тьми серпан,
І око з жахом добачає
Один туман, туман, туман.

І де ті світлі ідеали,
Яких відвіку люди ждуть?
Так сумно! Зорі позгасали,
А сумерки ідуть, ідуть...

В РИМІ

Ів. Трушеві — на спомин

В алеях кипарисів
Царив важкий спокій,
Шуміли горді кедри
І тьохкав соловій —
А нам було так сумно...

Вечірня полусутінь
Повила Колізей,
Сіріли колонади
І тихий мавзолей —
А нам було так сумно...

Гучний акордів клекіт,
Як водопад, гримів;
Хилились сумно пальми,
І мірт чогось тремтів —
А нам було так сумно...

На жовтих хвилях Тібру
Веселий нісся спів;
Дахи горіли в сонці,
В імлі Петро синів —
А нам було так сумно...

Шаліли горді дуки,
 Нам тісно тут було;
На наші скорбні сёрця
 Колодою лягло —
Ми знали що! Мовчали.

НАВІЩО СІ ДУМИ?

Навіщо сі думи?
 Навіщо сі жалі?
Пощо розсівати
 Полин і кукіль?
Весь світ поринає
 В потопі печалі —
Чого ще співати
 Про горе і біль?

Ой рад би я звуків
 Гучних розпустити
Увесь бистроногий
 Нестримний табун;
Ой рад би я грати
 І світ звеселити —
Та в мене не много,
 Не много тих струн.

Що перша — то нььки
 Мозолі пекучі;
Що друга — то черні
 Нещасні сини;
А третя між ними —
 Найбільше плакуча:
Гірке до загину
 Ярмо Вітчині.

Хвиля знемоги

*Другові М. Яцкову
посвячую*

* * *

Затлілись ясні зорі,
Бринить вечірній рій;
Душа купаєсь в морі
Розкішних мрій-надій.

По рожі пнуться блощі,
А кипарис шумить.
Я п'ю меди пахущі,
А грудь болить, болить...

Спадають з неба зорі,
А хор цикад цвірчить;
Хвилюють груди хорі,
А кипарис шумить.

В ТІНІ ПАЛЬМИ...

В тіні пальми в'ються блощі,
Мірт залицяється до рож.
Цить, серденько, цить, химерне,
Не тривожся, не тривож!

Розспівались соловії,
Сріблом сяє водограй.
Люлі, люлі, скорбні думи:
Ще й до нас всміхнеться май!

Ясна зоре щастя-долі!
Швидко блиснеш ти мені?
Сонце криється за хмару,
Тіні шепчуть: на труні...

* * *

Прийде пора — розтягнесь сумерк ночі,
І шлях урвесь на склоні гробу.
Лиш бовкне дзвін — загаснуть очі,
І кину яр важкої проби.
Прийде пора — розтягнесь сумерк ночі.

І дух зболілий скине пута плоті,
І пристрасть — демонічну злобу.
Ще раз обійму зором шпиль Голготи
І радо вийду з пекла проби.
І дух зболілий скине пута плоті.

Спокійно ляжу. Щирі співи-стони
Сирітських мольб мене вколишуть
На вічний сон. Лиш бовкнуть дзвони —
І всі полишуть, всі полишуть.
О Лето! Лето!

Надгробні стихирі

Evasi, effugi. Spes et Fortuna valet!
Nihil mihi vobiskum, ludifikate alios¹.

*Саркофаг Л. Антонія
в лютер. музеї в Римі*

ЗАСПІВ

Прощай, безодне сліз і мук!
Обрій стемнів, і маяк згас,
Довкола тьма, а тайний звук
Манить мене в лиман — до вас,
Блаженні тіні!

Добраніч всім! Мені пора
Спочить по довгій праці дня.
Противний вітер, дощ, жара
І проти хвиль важка борня
Зломили силу.

А що вловив? Оману мрій,
Гірке зневір'я, сум, і жаль,
І біль по втраті всіх надій
Та юних сил. Одна печаль
Піде за мною.

А врешті, все — пуста мана.
Багатство, слава — все хитке,
Любов і дружба — як піна.
Одне лишень в житті стійке:
Терпіння.

¹ Я зник, утік. Бувайте здорові, надіє і доле!
Нічого мені з вами робити, грайте іншими (лат.).

А там і це, відай, минесьь...
Судно, спинись! Верни в лиман!
Цить, серце, цить! З могил несесь
Солодкий клич... Кругом туман —
Добраніч вам! Добраніч всім!

СТИХ I

Не жаль мені, що люті муки
Мене женуть в сиру могилу.
Мене давно, давно втомило
Життя гірке. Поро розлуки,
Вітай! Вітай!

За чим жаліть? Коса морозу
Скосила в серці квіт надії —
А я орю, скороджу, сію
І ллю на скибу щирі сльози.
Надармо ллю.

О горе! Чим вернусь з дороги?
Ти знаєш, Отче, я трудився
Щосил! Прости, як я втомився,
і з груди рветься зойк тривоги.
Прости! Прости!

Мені не жаль, що рано гину.
Життя — Голгофа; розкіш — мрія;
Бажання — пекло. Серце мліє,
Що я піду, а друзям кину
Лиш кілька сліз...

СТИХ III

Все минеться, все розрушить
Вир буття і міль часу;
Студінь смерті все зморозить;
Славу, честь, добро, красу
Втоплять сльози;
Все заглушить
Звук труби. Memento mori!¹

Ніч по днєві, день по ночі —
Всьому свій прийде кінець.
Щойно станеш квіти рвати —
Вже й неси готов вінець:
Гаснуть очі,
Час вмирати.
Чуєш клич? Memento mori!

¹ Пам'ятай про смерть! (Лат.)

СТИХ IV

Душе убога! Кинь нікчемну
 Житейську пристрасть, глянь в тасмну
 Безодню сльоз!
 Барвінок, мірт і лавр пахучий —
 Усе колись зв'ялить тріскучий,
 Твердий мороз.
 Лиш кипарис стоїть дрімучий,
 Сповитий в сум.
 А тихий шум
 Зловіще шепче: діти злуди!
 Страшний рантух
 Загорне всіх;
 По всіх, по всіх
 Загине слух.

Усю безмежну землю вкрили
 Самі пусті, сумні могили
 І ліс хрестів.
 Зів'ялих старців, молодь, діти,
 Нужденну чернь, суспільні квіти,
 Князів, царів —
 Всіх проковтне утроба гробу.
 І жар жаги,
 І лють вражди,
 Братерський бій, ненависть, злобу —
 Усіх зрівня
 Один курган;
 Усе мана,
 Туман, туман...

СТИХ VII

Як гляну в прогалину горя,
 На шлях, що покритися хрестами,
 То серце стинається жахом
 І очі заходять сльозами.

О горе! Кудою прямуєм?
 Та чим закінчатся туземні
 Ті суяті наші нікчемні?
 Все темне, тасмне... Не чуєм!

FINALE

Засну, як легіт, в сірій скибі,
 Розвіюсь, мов рідка імла;
 Візьму з собою злидні й болі —
 Оставлю вам самі діла.

І в хвилях скорбі, в хвилях горя,
 В тяжких для вас осінніх днях —
 Вони засяють, наче зорі,
 І прояснять вам темний шлях.

ПСАЛМИ

ПІШОВ БИ Я...

I

Пішов би я у храм спокою,
В якусь оазу мрій, задуми
І, оповитий самотою,
Снував би з серця вольні думи.
Пішов би я у храм спокою.

В якімсь міртовім тихім гаю
Спочив би під крилом зефіру
І до журчання водограю
Достроював би власну ліру —
В якімсь міртовім тихім гаю.

Як ранішня молитва дзвону,
Поплили б з ліри срібні звуки
І сотворили б спів-канцону,
Широку, як степові луки,
Як ранішня молитва дзвону.

Закляв би в тіло ритму й римів
Розмову місяця з зірками,
Солодку пісню херувимів
І шепти ночі між ланами —
Закляв би в тіло ритму й римів.

Пішов би я у храм спокою,
В якусь оазу мрій, задуми...

II

Пішов бим в темні епогеї,
Між мавзолеї думки й чину,
Вникав би в тайни домовини,
Будив би приспані ідеї.
Пішов би в темні епогеї.

На фризах древніх храмоводів
Читав би божі правосуди
І обминав би наші блуди
У похибках мертвих народів.
На фризах древніх храмоводів.

В глибокій западні містерій
Ловив би духом боже слово
І на підвалинах любови
Здвигнув би храм нових критерій.
В глибокій западні містерій.

І після довгих днів зневіри
Зложив би до молитви руки
І заглушив би плач розпуки
У задушевному гимні віри.
По довгих, чорних днях зневіри.

Пішов бим в темні епогеї,
Між мавзолеї думки й чину...

Пішов би я між темні бори,
 Де розквітають асфоделі
 І соловіїв тихі хори
 По мохах розсипають трелі.
 Пішов би я між темні бори.

І стужену зложив би душу
 Під балдахином мряки й тіни
 І, вслуханий в солодку глушу,
 Злетів би в казочні країни.
 І стужену зложив би душу.

В собі приспав би всі надії,
 Втерав би владу слуху й зору
 І затопив би в безднах мрії
 Свідомість часу і простору.
 В собі приспав би всі надії.

Пішов би я між темні бори,
 Де розквітають асфоделі...

АНТИСТРОФА

Хоча й замкну померклі очі
 І злину в тихе царство ночі —
 Не вснуть мої палкі бажання,
 Не висхне джерело страждання.
 Хоча й замкну померклі очі.

Як демон смутку, йму кружити
 Шляхами людської недолі
 Та буду заодно тужити
 І відновляти давні болі.
 Як демон смутку, йму кружити.

Хоча й замкну померклі очі
 І злину в тихе царство ночі.

МЕНІ НЕ СТРАШНО

Мені не страшно, не страшно, Боже!
 Що я, гей трам, без сили
 Впаду із зойком на смертне ложе,
 На зимне дно могили.
 Мені не страшно, не страшно, Боже!

Життя не стоїть ні сліз, ні жалю:
 Я радо жду розстання;
 Спокійно ляжу в глухім проваллю,
 Де вснуть мої страждання.
 Життя не стоїть ні сліз, ні жалю.

Я брав в дорогу клейнод надії —
А з чим тепер вертаю?..
Заходить сонце, обрій темніє —
Пора прибить до краю.
Я брав в дорогу клейнод надії...

МОЇМ НАЙБЛИЖЧИМ

I

Піду від вас; піду світами,
Здвигну собі терем спокою,
Спов'юся чорними думками
І стану жити сам собою.

Піду від вас; візьму з собою
Гіркий доробок: рани й муки;
Зачиню двері за собою
І в струях сліз обмию руки.

Піду; охлялу душу злѳжу
В колисці вічної задуми
І на бліді уста положу
Печать несплаканої думи.

Як кипарис на тихім гробі,
Засну в незмірнім смутку й болю;
Закам'янію у жалобі
І дам пекучим сльозам волю.

І хоч не раз в душі проснеться
Пекуча туга й жаль за світом,
То серце вже не відозветься
Приятельським до вас привітом.

II

Відійду з-поміж вас, як мрія,
Що не присниться вже ніколи;
І ви потужите за мною
Та й призабудете поволи.

Великим смутком не покрие
Мій відхід ваших серць — я знаю;
Моє життя перекотилось,
Як води тихого ручаю.

Я був пригаслою звіздою,
Що хоч ясніла — та не гріла;
Носив в душі ангельські співи,
Яких вона співать не вміла.

Я жив між вами — та не з вами:
Якась безодня нас ділила;
А хоч терпів від вас наругу,
То все душа до вас тужила.

В мені горів огонь любови,
Та він не міг загриць нікого.
Прощайте, браття, не кидайте
Услід за мною слова злого.

ФІНАЛ

Смійся, мій смутку, бо світ не хоче
Глянути в прірву душі поета;
Він відвертає від неї очі,
Як той філістер від мук аскета.

Смійся... Хоч навіть лебедя співом
Виплечеш з серця пекучі болі —
Світ насміється і скаже з гнівом:
Краще б ті смутки розсіяв в полі...

Смійся, мій смутку... Слепець не чує
До благородних квітів пошани;
Болів душевних він не відчує,
Хоч і торкнеться не раз до рани...

Смійся — а радше засни тихенько;
Спи хоч годину, одну хвилину!
В серці так пусто, так невидненько;
Люлі, мій смутку, мій хорий сину!

Із збірки «Блудні огні» (1907)

ЗАСПІВ

Коби я мав якісь надлюдські сили
І володів огнем пророчих слів,
Я б отворив давні усі могили
І воскресив усіх мертвих борців.
Діла героїв, може б, розбудили
У ваших жилах кров Залізників...
Коби я мав якісь надлюдські сили
І володів огнем пророчих слів!

Коби я міг всі кривди зобразити,
Які вам творить злоба ворогів!
Я рад у вашу душу перелити
Розпуку всіх замучених рабів:
Може, вона змогла б перетопити
Ваш вічний плач на грім грізних кличів...
Коби я міг всі кривди зобразити,
Які вам творить злоба ворогів!

ПІД ДУБОМ Т. ТАССА

Авторові трагедії
«Сон Української Ночи» —
присвячую

Dunque ora è i tempora ritrarre il collo
dal giogo antico e da scuarciare il velo
ché stato avoltointorno a gli occhi nostri.
*Petrarca*¹

Ти знов шумиш, старезний діду?
Ти знов квилиш прескорбну думу?
Чого так плачеш? Діду! Діду!
Мені так важко... Хмари суму,
Як скрути пут, повили душу —
І так гнітуть!.. Чи я осушу
З очей пекучі сльози-лаву?
Чи ще побачу нашу славу
В теремах Кия, в стінах Львова?
Скажи!

Мовчиш?.. В міртовім гіллю
Бринить вітрів таємна мова,
А в кожнім слові стогне горе.
Як стятий кедр, паду в безсиллю
Під твій дуплавий пень. У морі
Вогненних блисків Рим палає,
А ген пливе, немов дримає,
Линивий Тибер. Сонце клонить
Кровавий щит в ліси кедрини,
І день блідніє й нишком ронить
На гілля палъм криштал-сльозину.
До міста мчить вечірня Гора.
Кругом спокій. Лиш город вічний,

¹ Отже, пора вже звільнити шию
із давнього ярма і здерти полуду,
що осліпила нам очі (італ.).

Петрарка

Як семилобий змій-потвора,
Сопе, говорить:

— Меч двосічний
Ватаг галійських, африканських
І спис вандалів — все скрішилось
На римській груді. З пут германських
Остав лиш знак. Немов лиш снилось
Оте сторічне горе й скрута.
Чи можна, щоб Енея внуки
Схилили карк під ляскіт кнута
Й, розпучливо піднявши руки,
З мольбою ждали ласки ката?..
Стократ миліша смерть на волі,
Як жизнь в тюрмі з ім'ям «палата».
Вони вмирили. Наче в полі
Під серпом женців спіле жито,
Стелилась трупом юна сила.
Сто раз упала, кров'ю злита,
І знов вставала! Й одоліла!
Варваре, чуєш? Рома вольна!..

А ти, Україно?! В сум повита,
Стоїш, як снасть, — слаба, бездольна,
І ждеш черги... Твої подруги
Спішать на власні буйні ниви,
А ти, схилившись, тягнеш плуга
На лан чужий! Посухи й зливи,
Як тля, їдять твою пшеницю,
А ти даєш голодним чадам
Гіркий хабаз — кукіль, гірчицю..
Судьбо жорстока! Люта доле!
Чи довго ще се чадо кволе
Стогнатиме в ярмі тирана?
Коли порветься гостра пуга?
Коли присхне пекуча рана?
Проклята доле!

З міста лине
На крилах вітру сумерк ночі,
А ген з-над Тибру рине-рине
Сріблиста мряка.

Гаснуть очі,
А серце!.. Ох, чому та Сила,
Що в плоть вливає іскру Духа,
Чому вона в мені зродила
Такий вогонь? Як та посуха,
Яка в'ялить билину в полі,
Палять мене вселюдські болі.
А скорб братів!.. Як та каскада,
Що рве і мулить грудь граніту,
Падуть на серце гострим градом
Важкі їх сльози.— Світу! світу! —
Благають руські скорбні чада.
А я нещасний — я ридаю...
Коли ж засяє блиск віради
На в'ялих видах? Вік минає
Один за другим — в сльозах, горю,—
А ми ждемо на нашу зорю.
І даром — леле! Доки ж ждати?
Коли загляне в нашу хату
Проміння волі? Сліпить очі,
А ми, вдивившись в темінь ночі,
Ждемо й ждемо... Німа розпука,
Як той упир, блука між нами
І кличе злобно: — Ваша мука
На вічний час зрослася з вами!
Пусті змагання скинуть пута
Із ніг, в які вони врослися!
Ви що? Раби! Зерно забуте
В тернах вселюдських дій...
— Ви труси! —
Загуб під дубом голос гніву.
Дивлюсь: Торкват...

Торкват.

— Ви труси! Труси!

Чи довго ще розпучні співи
Глушитимуть гучні пеани?
Чи довго ще забуті рани
Ятриме ваш зойк болючий?
Чого ридать?—

І ще питати!..
Послухай! Там, де Дніпр ревучий
Змією в'єсь крізь водні лави;
Де Сян, Дністер і Бог дрімучий
Давну голосять світу славу;
Де степ, луги, ліси і ниви
Голублять душу, наче мати,—
Там, в тихих селах, жив щасливо
Сердечний люд. Біленька хата.
Садок і нива, клаптик неба,
Спокійна думка — більш не треба
Душі плебея. Щира ненька
Вже змалку вчила рідне чадо
Молиться Богу, жить мирненько,
Любить людей і правду. Радо
Спішив синок за татом в поле
І клав на плуг слабоньку руку;
А батько брав дитятко кволе,
Здіймав до неба чорну руку
І мив слізьми головку сина,
Слізьми віради.

Люта доле!

Чому ти, наче хуртовина,
Нівечиш наші сни-надії
Якраз в погідні дні?..

Сумнії

В руїнах бродять руські чада
Й гасять слізьми страшну пожежу.
Усе зжегли татарські стада —

Кругом пустир. А тут крізь межу
Крадєсь, як змії, сусід лукавий
І гострить зуб на сей кровавий
Пустий загін!.. Діди козачі!
Чого братались ви з ляхами?
Було здушити плем'я собаче,
Як ту гадюку! Сталось — леле!
Поплила руська кров річками,
І ми найшлись в ярмі... Веселе
Лице України вкрили хмари,
І люд завмер. Як темні мари,
Снуються крізь пусті загони
Не люди — тіні! Їхні стони
Пливуть ланом, а лан ридас:
— Ой даром, рабе, ореш, сієш;
Ой даром піт твій поливає
Засохлу груду... Вже не вспієш
Зібрати плоду. Враг лукавий
Поїсть твій хліб, твій піт кровавий —
А ти підеш аж ген за море,
Щоби найти ще тяжче горе...—

О рідна хато,
Батьківська ниво! Хто відчує,
Як важко вас врагам лишати!
А що почати!..
Торкват.

— Цить! Минеться.
Народ, що спас любов до волі,
Достойний волі. Він двигнеться,
Як той нестримний вихор в полі.
І скине з пліч ярмо плюгаве.
Тоді настане хвиля суду!..
Ось глянь: Джузеппе! Наша слава!
Вогонь, добутий з груди люду!
Чи Рим хоч мрів, що тут засяє
Велична стать борця-плебея?

Що Капітоль ще раз з'єднає
Усіх синів? Сумна кирея
Продерлась — блиснув промінь волі...
А ще недавно — Боже правий!
Лиш Ти міг знати наші болі,
Лиш Ти міг бачить шлях кровавий,
Яким ішли італьські чада.
Бо ми самі було втерjali
Від сліз наш зір і, мов громада
Сліпців, ішли — куди нас гнали...
А тим часом співці кресали
З душі народу іскру палу.
Усякий люд, що любить волю,
У хорій груді жар скриває.
Як той вітрець, що дихне в полі,
Озветься спів і роздуває
Страшну пожежу... Люд України
Цілі віки вже носить в груди
Страшний вогонь. Лишень роздути!..—
Як стовп імлі, що з хвиль здійметься
І, розпустивши чупер сивий,
З вітрами в чорний яр женеться,—
Так само йшов Торкват дрімливий
У свій конвент. А я лишився
Під вічним дубом — враз з тоскою.
На тихім небі плив-котився
Холодний місяць. Гей по зною
Дрімав охлялий Рим. Наліво
Сірили в млі Петрові бані,
А проти них стояв, з'їдливо
Сміявся Йосиф. Жаром грані
Пекли мене слова могуті.
І я, як той, що в безднях тоне,
Вдихав у хору грудь пахучий
Свобідний воздух. Грали дзвони —
Минала північ...

НАД МОРЕМ

(У Фюмичіно)

Покійному О. Глібовицькому

Пустує хвиля, вир піниться,
Сріблиста грива чеше гриву,
Піна горить. Обрій міниться,
А ген з-під хмар скигнуть журливо
Громада мев. В тріскучім шумі
Конає все: і зойки меві,
І стогін мій.

В тяжкій задумі
Чи вже один струмок полився
З очей бурлаки в дань цареві,
Вітцю сирен? А Тибер впився
Слізьми бродяги...

Горе! Горе!
Твоє гирло — бездонне море.
Весь вік не в силі змити рани
Від рук твоїх.
Піниться хвиля, сумно кружляє
Сирота мева.

Де твоя сила?
Де твоя велич, Цезарів Граде?
Все порохняве, все покриває
Горда могила! Все погасила
Юлія слава.

Сумно хвилює
Втомлений Тибер — стрічкою в'ється—
Нишком, несміло буцім крадеться
Боком руїни; ніжно цілує
Святощі слави — купу каміння.

Остія! Риме!.. Перла держави!
Урна твоєї сили і слави —

Свідок знесилля!..

Чуєш квиління?
— Під наші горді стіни злітався
Рій гостроклювих. І світ схилявся
До стіп цариці. Горді остро́ви
Везли в покорі найкращі плóди.
Вселенна тямить римські окуви —
Навіть титани!..

І що ж? Колода
Фатальних злиднів лягла на груди
Гордої Роми, і Парка втяла
Блискучу нитку...

Соромно впала!
Блисла, потахла — як відблиск злуди.
Сумний патрицій гнеться, як ива,
Горда матрона квилить журлива —
Клене свій плід! Люд сновигаєсь —
Підлий, нікчемний.

І серце краєсь,
І жаль пекучий грудь роздирає.
Діти героїв, невдячні діти!
В трунві руїни квилить, ридає
Ваша «безсмертна». Ряснії квіти
В'януть і сохнуть від сліз Пенатів —
А ви!..

* * *

І ти, Вкраїно, ярмом звінчалась,
І ти волочиш важкі кайдани,
І ти невольна. Жадні тирани
Вже п'яні! Північ уже скупалась
В твоїй посоці! В кліщах насилля
Женешся, нене, шляхом знесилля
В безодню смерті... Батіг деспота
Аж рвесь на спині твоїх пророків.
А люд хапаєсь чужого плота

І сунесь вділ...

Свята Україно, печальна мати,
Де твоя слава, твої Пенати?
Де рідне слово?

Різун лукавий
Все запроторив! Ось ще кровавий
Костир палає, а кат втирає
В одіж підданих грізну сокиру!
А підлий наймит, твій син, горлає:
— Вічная пам'ять!..

Боже мій, Боже! За що та кара?
За що ті муки впали на нас?
За що плюгавить наш край отара
Хижих вовків? Ох, за що погас
Ясний наш світ?

Отче, Ти бачиш! Пухнуть коліна,
Сохне гортань від вічних благань,
Душу мертвечить сопух руїни.
Де вихід з пекла, з дому страждань?
Жду на одвіт!

КРОВАВИЙ ПЛАЧ УКРАЇНИ НЕСЕТЬСЯ

Кровавий плач України несеться
Від стін Кавказу до верхів Бескиду;
А лютий ворог з рабських сліз сміється
Та й над живими править панахиду.

Й нема між нами свого Прометея,
Який закрив би мертв'яків до бою:
Народна упокоїлась ідея,
А люд упився смутком і журою.

Усе заснуло. Лиш часом озветься
Несміле слово болю і тривоги,
І сонний велет збудиться, двигнеться —
Та й глядає розпучливо дороги.

ЕМІГРАНТИ

Різьбярєві Михайлові Паращуківі

Весна. Вітрець цілує скибу,
Мигтить повітря, сонце сяє,
Чабан кладе нову колибу,
Бринить бджола, сопілка грає —
Життя, краса — аж любо, любо!
Село німе. З-під стріх не в'ється
Синявий дим; лиш вряди-годи
Завис пес — усе здригнеться.
І з хиж несесь квиління: хліба!

О горе вам, раби загонів,
Якщо весна до вас загляне
З гостинцем нужди! Зойки дзвонів,
Розпучний плач і повинь муки
В селі бушують, наче п'яні
Весняні ріки. Знявши руки,
Стоїш, страдальче, ждеш відради
З небес... Безумний! Ангел смерті
Твердий як сталь! Питай поради
В німих чепіг...

Коби-то хорі
Кохані діти дати зжерт
Неситій скибі!.. Кожна груда
Налита вщерть мужицьким потом,
А чим платить?.. Холодна злуда
І лютий голод — плід знемоги.

* * *

Сонце жевріло, хижі купались
Начеб у полум'ї. Бачилось, свято:
Тихо, ні згуку. В селі роздались
Здавлені стогни. Наче підтяте
Серпом колосся — вирнула квола
З села громада. Люди ридали,
Пси скавуліли, діти май-голі
З острахом бігли, жалко питали:
— Мамо, скажіть нам, де ми ідемо?
— Цитьте, далеко, в гості — за море
В гарну країну; може, найдемо
Долю...—

Як ива, що гілля клонить,
Мовчки схилилась жалісна мати.
Взяла на руки кволу дитину,
Другій подала клуночок шмаття —
І з лютим болем пішла...

* * *

Ішли, ішли, пси скавуліли,
Жінки ридали, рвали волос,
Скигли діти, старці мліли,
Газди заперли в грудях голос,
А в оці сяли люті муки,
Пекучий біль і пропасть горя.

Стали прощатись. Господи правий!
Хто змірить глибінь смутку-розпуки
Хлопського серця? Ворог лукавий?
Наймит-сіпака? Чи ті, що ронять
Облудні сльози над їх труною?
Ой, доведеться важко платити

За кожную слізку з хлопської вії!
Навчишся, кате, колісь цінити
Кров-піт страдальців — пожди!
Пішли.

* * *

І де загирмиш, люта доле,
Нещасний люд? Чи відьма горя
Піде за ним іще й за море
З ярмом рабствá? Гірка недоле,
Остань вже тут! Тебе пригорне
У нас вельможний пан неситий
І п'явка жид. А там — хто знає...
А може, й там незле гуляє
Шляхоцький кнут?..

* * *

Ішли бліді, сумні — як змори,
А вслід за ними вило горе
І сьв злощасний блиск багнетів.

ПІД БУРЮ

Тривожні, скорбні,
Склонивши спину,
Здіймали вгору руки.
Стогнали верби,
Дрожали стіни,
Неслись слова розпуки,—
А грім гудів без впину.

— Всещедрий Тату! —
Благали Бога,—
Рятуй нас в сій недолі...—
З очей світила
Страшна тривога
І незміримі болі,—
А грім гудів без впину.

— Ми власну душу
І всі надії
Вергли в отсі загони...
Відрадо скорбних!
Почуй сумнії,
Розпучні наші стони! —
А грім гудів без впину.

Свічки тремтіли,
Ладан стелився,
Дзвінок квилів тужливо.
А скорбний нарід
З жалю клонився,
Як спілий лан під жниво.
А грім гудів без впину.

ЯК НЕОПЕРЕНУ ПТАШИНУ...

Як неоперену пташину,
Пустили ви мене на волю,
Пустили в світ шукати долі
І полягали в домовину.

І я пішов. Літа минали,
І я зривався все до лету,
Та щораз більше тратив мѐту,
А крила нижче опадали.

І я ходив щораз частіше
На тихе кладьбище ридати;
А злидні пхалися до хати
Щораз частіше і грізніше.

І нині клонюся без сили,
Як сірий хрест на роздорожжю;
І чую, чую, що не можу
Дійти до бажаної ціли.

Двигну тебе на крилах туги

I

Як самота на душу склонить крила
І в серці защемить невивпаканий жаль,
Прийди тоді, прийди до мене, мила,
Розкрий мені, розкрий свою печаль.

Прийди, зложи чоло в мої долоні,
Як стужена, забута сирота,
І лебеди, як вітер на вигоні,
Що заколисує до сну жита.

Прийди, я з вій твоїх зцілюю слези
І перейму твій біль у власну грудь;
Лишень склонись на мене, мов береза,
І все забудь, усе забудь!

II

Ідеш від мене... йдеш шукати
Нових вражінь, нового чару...
Я вже не в силі розкресати
В твоїй душі давного жару...

Іди... Не йму тебе молити
Й візьму на себе всі наруги.
Та знай, що ти не в силі вбити
Колишніх споминів і туги.

Куди не ступиш, де не будеш —
Вони, як тінь, підуть з тобою;
І, може, згодом все забудеш —
Та знай: не найдеш вже спокою.

І в хвилях розкоші і чару,
В часі любовної розмови —
Побачиш все кроваву м'яру
Моєї вбитої любови.

III

Коли в тюрму придуть вечірні тіни
І вкриють все безмежною габою,
Тоді мій жаль і туга за тобою
Ридають так, що в казні плачуть стіни.

І я клонюся на залізні крати,
Як той жебрак на хрест при роздорожжю;
І чую, чую, що ніяк не зможу
Важких страждань в душі заколисати.

А все ж одно твоє слівце тепліше
Могло б мені в'язницю в рай змінити.
Дарма... Надворі зачинає дніти,
А чорний жаль ридає ще ревніше.

IV

Коби ти знала, скільки муки
Твої слова мені завдали;
Як я ломив з одчаю руки,
Як в серці жалоці ридали!

Ти замість гострої догани
Найшла б для мене щирі жалі
І змила б кров з моєї рани
Сльозми незмірної печалі.

Та цить! Нехай тобі не вадить
Мій жаль і туга за тобою.
Чи співчуття твоє зарадить
На сум, що зрісся вже зі мною?

v

У мріях я тебе злеліав,
Як цвітку хорої мимози.
І від землі вітрець повіяв —
Розплився чар, остали сльози.

Лишився твір уяви й злуди,
Як ясний привид херувима.
Із тої хвилі в моїй груді
Банує туга невтишима.

vi

Скажіть їй все: як я тужив за нею,
І дожидав цілі літа в одчаю,
І як я жив з недолею своєю,
І як тепер самотній умираю.

Скажіть усе; нехай вона пізнає
Свої гріхи і молодечі блуди;
Нехай не каже, що в мені немає
Нічого, крім морозу та й облуди.

Скажіть, що я її не винувачу
За всі мої незмірно прикрі муки;
Що я іще на смертнім ложі плачу
І, хоч терплю,— ломлю за нею руки.

vii

— Ми мусим розійтися, друже!
Бо я відчула ваші болі;
Я знаю, що тягар недолі
Та скорб життя гнітить вас дуже...

А я слаба, а я не в силі
Сумного серця роз'яснити.
Ми мусимо в розлуці жити —
Ми зовсім протилежні хвилі...

— Який могучий жар любови .
Яриться в серці вашім, пані!
Щоб пособити моїй рані,
Ви ще пустили з неї крові...

Просвіченне Сідартха

*Посвячую пам'яті мого невіджалуваного
друга, проф. В. Лесевича*

*Коли віл запряжений до теліги і теліга не
рушає з місця, підганяють вола, не телігу.
Індійська авадана*

* * *

Затісно стало Сідартсі жити
В розкішних залах його терему:
І звуки арфи, і хміль гарему —
Усе вже стало його томити.
А юну душу повили хмари
Нудьги і смутку. Як темні мари,
За ним ходили сини задуми —
І серце нило. Крилаті думи
Несли молодця у світ уяви,
А розпаливши душевні страсті,
Неслись на гострі ілюзій лави,
Щоби розбитись й, як дим, пропасти
В імлі нічого.

Був май. Світало.
Проснулось сонце і обмивало
Рум'яне личко в блакитних хвилях;
На Гімалаїв дрімучих шпійлях
Розлилось срібло і блиск сапфірів;
Устами ранніх, буйних зефірів
Творцю молилась ціла вселенна.
Однак царевич не бачив сього.
Похмурий, сперся на стовп граніту,
Вглибився в прірву себе самого
І розпучливо шукав одвіту
На голос глузду.

В ставу купались

Сніжні лебеді і отрясали
З лелій брильянти, а з вітром грались
Любовні трелі і засипляли
На гіллі пальми і в чашах цвіту.

Син Маї думав. Як риба в сіті,
Шибався духом в імлі містерій,
А Трішна душу жегла до скону.

І хто розв'яже твої закони,
Судьбо жорстока? Шляхами серій
Провадиш Кальпи, Віки і Вічність —
Куди і нащо — ніхто не знає.
О Тамас! Тамас! Як віковічність,
Стоїш понура; а хто вгадає,
Що криєш в чорних пеленах тайни?

На небозводі зірниця сяє,
Числить століття. Аж ось нечайно
Зірветься з неба і поринає
В кромішну пільму... А Індра далі
Глядить холодно з палат Нандани...
А ми — атоми? Як ті шакали,
Що чують близько зойк урагану,
З тривоги млієм і в пишних пирах
Находим опій. В шалених вирах
Віків женемся, як з вітром хвилі,
А де найдемо лиман — не знати...

Було з полудня. Буйні гранати,
Охлявши з жару, спустили віти,
А олеандру зів'ялі цвіти
Тулились жадно під листя блющу.
Сумний царевич, як серед пуші,
Скитався духом в проблемах ночі.
Та бачив ясно, що людська мудрість —

Каплина в морі. І сплющив очі
Й заснув. Та швидко його збудили
Чотири ріші, які сиділи
На гіллі кедрів і говорили:

— Пуста химера бажать зглибіти
Закон Причини. Гарячі слези
На ступах Мунів зіллються в море,
А люди й далі будуть блудити
В крузі фантазій і гіпотези.
І скорше злічать небесні зорі,
Чим скажуть певно: тому, для того.
Богам залиште таємне небо,
Самі ж шукайте спасення свого
Отут... — І зезли.

* * *

З палати Рамма волів три пари
Везли Сідартха в Капілявасту.
Природа вбралась в маєві чари,
І все ясніло. Імла срібляста
Сповила балку в м'які пелени,
І город гейби дрімав в тумані.
Однак на ділі кипів. Спрагненій
Юрбі сповниться її бажання:
Вона побачить свою зірницю,
Свій скарб, що досі лежав в скарбниці,
Як в безднах моря цінна перлина.
Царевич в'їхав в свою столицю.
Як нерозумна мала дитина,
Що після довгих годин розлуки
Побачить неньку, — отак вітала
Юрба Сідартха. Гучнії згуки,
Як грім, по горах кругом лунали.
— Який щасливий мій люд коханий! —
Лелів син Маї. І, щастям п'яний,

Радів і плакав. Аж гульк! — край шляху
Лежить убогий і стогне: хліба!
Царевич Рамми завмер від жаху.
— І що це? — Нищий; благає хліба.
— Хіба ж не має? — Ех, пане, пане!
Спитає, чи дукам поживи стане,
А черні — гірко! Весь вік борися
З вогнем, з водою, а навіть з Сома,
Глядя зерняти. Найдеш — ділися
З царем, браманом; а сам, сірома,
Кормись сльозами і власним потом.
Коли ж недуга зіп'є всю силу,
Іди вмирати під людським плотом.
Відтак закинуть в німу могилу
І щезнеш — леле! А там? Хто знає...
А впрочім... —

Кроки волів губились
В тихонькім шепті ланів дрімучих,
За Гімалаї верхами крились
Останні блиски. Як демон тучі,
Вертав син Маї, прибитий горем.
— І що нам з того, що ми поорем
Плугом уяви небес простори
І кинем в скиби думок насіння?
Невже від того вогонь терпіння
На світі згасне? Як сонні гори,
Яких з-над Ганги й віки не зрушать,
Спокійно висять над нами хмари
Й дожджать стражданням. Невже осушать
Холодні тези голодних очі
Й розвіють смутки і горя грози,
Що оповили цей яр страждання,
Як чорна темінь глухої ночі?..

Отак премудрий гадав син Маї
І стряс тремтячі на віях сльози.

Аж чує: наче зефір, що зрання
У цитриновім пустує гаї,
Несеться з неба солодка мова:

— Щаслив, хто радше буде страждати,
А не потоне в духовній скверні.
Щаслив, хто в ближнім пізнавши брата,
Отворить ухо на зойки черні.
Щаслив, хто власне своє сумління
Своїм найвищим признав суддею.
Як благодатне весни проміння,
Що виростає в багні лілею,
Від сліз осушить страждущих очі.
Як ясна зірка, крізь пільму ночі
Вестиме скорбних по злиднів морі
У храм Любови і Супокою.
Ом мані падме гум!

— Садгу! — в покорі
Сказав царевич і змив сльозою
Свою нечисту і грішну карму.

СНУЮТЬСЯ САМОТОЮ...

Снуюсь самотою з сестрою-нудьгою
І слухаю скорбних душевних квилінь.
Іду, а за мною товпляться юрбою
Заплакані мари забутих терпінь.

Як ті немовлята, квилять і ридають,
Хапаються жадно моїх лахманів.
І зойком розпуки благають-питають:
Куди ідеш, отче, від власних синів?

Бажаєш зректися, бажаєш покинуть
Дітей свого серця і свого чуття?
Гадаєш, ідеї так легко загинуть
В мутних і бурливих струях забуття?

Ні, отче! Ми вірні. Підем за тобою,
Як сумерки горя, що йдуть за сліпцем;
Будемо впиватися твоєю журбою,
Аж поки з тобою у гріб не підем.

Снуюсь самотою з сестрою-нудьгою
І слухаю скорбних душевних квилінь.
Іду, а за мною товпляться юрбою
Заплакані мари забутих терпінь.

З тюрми

*Посвячую співтоваришам
лотневої голодівки*

Бряжчать кайдани, крики варти,
Прокльони в'язнів — море муки.
І мимохіть на білі карти
Падуть важкі слова розпуки.

* * *

Зоріє. В келію крадуться
Якісь несмілі сірі смуги,
І по цілій тюрмі несуться
Прокльони, лайки і наруги.

Бряжчать замки. З сіней впливає
Могутня струя прохолоди,
І ключник, мов на глум, питає:
— Чи є у вас які мароди?..

І перед сонними очима
Стає упир страшної муки —
Стає тоска неумолима
І чорний образ днів розпуки.

* * *

Запала ніч. Втишились в'язні,
Заснуло все камінним сном.
Лиш я сиджу в холодній казні,
Сиджу з розпаленим чолом.

— І що то буде? Що то буде? —
Ридає по кутах печаль.
Лавиною паде на груди
Якийсь незмірний дикий жаль.

По коридорі ходить важко
З багнетом жовнір; в'язні сплять;
А мій сусід зітхає тяжко,
Аж сірі стіни гомонять.

* * *

Поник головою на зимнії крати
І згадував втрачену волю;
І линув думками до рідної хати
Та й гнувся від смутку і болю.

«Тут (пишуть сусіди) стара твоя мати
З жалю і розпуки вмирає;
Приїдь — буде пізно... Що в тебе чувати?
Спішися, бо, може... хто знає...»

Склонився на крати і товк головою,
Ятрив незагоєні рани.
А сторож тюремний стояв за стіною
І ладив на нього кайдани.

* * *

Північ. Молодь сидить на тюремних причах
У поважнім, празничнім настрою:
Лиця в'ялі, бліді, в притомлених очах
Розстелилася пропасть спокою.

Завтра голод в тюрмі! Хоч прийдеться сконать,
Не приймати поживи й на ліки.
Велич лютих терпінь мусить ката зломать!
А як ні — не терпіти ж навіки...

* * *

Ви хотіли б спинить наш нестримний поход
Злобним криком, брехнею й тюрмою;
Вам байдуже, що ми можемо рушити народ
І позвати мільйони до бою.

Розкошуйтесь жалем наших бідних батьків,
Що по селах банують за нами;
Бережіться лишень, щоб народ не схотів
Почислитися з своїми катами!..

В ТЕМРЯВІ

Люблю того, що свого Бога лає,
бо він свого Бога любить, бо від
гніву свого Бога загинути мусить.
Ф. Ніцше

Ти знов ідеш, вістунко муки,
У храм страдальця? Кров холоне,
Душа тремтить. Зловіщі звуки.
Цить! Цить! Дарма. Пекельні стогни
В ритмічнім вирі ринуть, ринуть,
А серце нис, нис, нис.
Туман — гроза... О горе! Горе!
Якщо в пустім ніздрі завис
Упир сумління! Люта змора
Сверлує душу, наче п'явка,
Та ссе, та ссе, та ссе без краю.

Пробі! Я плачу!.. Я — ридаю!..
Цить, серце, цить! Настане хвиля —
Всю їдь віків: отруту глуму,
І лють скорбот, і дур похмілля —
Зіллю в одну болючу думу
І кину їм — брудним аскетам.
Я велет муки! Всім поетам
І всім шаленим самовбивцям —
Я взяв їх скарб чуття й спокою.
Усіх катів і кровопивців —
Самих чортів колись набою
Кервою серця... Я могучий
Незмірним болем. Зойк болючий
Моїх страждань розрушить пекло,
І скрізь настане рай — без краю...
Гордую всіми, всіх нехтую —
Однак... Пробі! Дрожу?.. Ридаю?..
Клонюся?.. Я корюся, цілую

Сиру землю?.. Що я чую!
«... Життя — мара; а там — предвічна
Страшна конечність...»

Тайна мово!

Вмовкни, молю, вмовкни, цинічна!
Ох! Світла! Світла!

В МОЙ ДУШІ СТРАШНА ПОРОЖНЯ...

В моїй душі страшна порожня,
Як в зимній келії черця,
І я стою, як придорожня
Стара святиня без жерця.

Престоли давніх божищ впали
І стратили весь чар прикрас,
Цінні ікони люди вкрали,
В лампадах весь огонь погас.

І з острахом дивлюсь довкола,
Шукаю для душі богів;
А сірі дні пливуть спроквола,
І з груди рветься скорбний спів.

ЯКБИ ЗНАТИ...

Якби знати той сміх, що ранить, гей мечом,
І наповнює душу грозою,—
Я зайшов би ся весь сатанічним сміхом
І забрав би вам хвили спокою.

Я скрутив би з наруг замашистий батіг
І смагав би вам серце до крові.
Може, цинізм гіркий і диявольський сміх
Научив би вас трохи любови.

* * *

Якби знати той плач, що на серце паде,
Як могучі акорди сонати,—
Я ридав би щосил, як дитя, що іде
Незаслужену кару приймати.

Я зілляв би весь жаль, що в душі накупів,
У якусь розпучливу канцону
І гримів би до вас, як пророчий напів,
Як плачі похороннього дзвону.

* * *

Якби знати той лік, що всипляє чуття
І душевнії лагодить болі,—
Я поклав би на всім сірий хрест забуття
І не лаяв би світа, ні долі.

Я простив би вас всіх, як безумних сліпців,
Що під храмом про голод говорять,
І в безоднях душі погребав би свій гнів —
Зі словами: не знають, що творять...

Із збірки
«Пливе по морі тьми»
(1909)

LEITMOTIV

Казатиму до Вас огненною журбою,
Великим болем ран, закованих в душі;
Тулитимусь до Вас всією самотою,
Всім смутком чорних дум, що вирости в тиші.

Розгорну сторінки сумної епопеї,
Написані пером бездонного чуття;
Відхилю Вам рубець багрової киреї,
Обнажу вічну скорб туземного життя.

І, може, в тих піснях, напоєних сльозами,
Розкриється Вам зміст усіх сует буття;
І, може, Ви колись між сірими стрічками
Відкриєте брильянт любови й співчуття.

* * *

Пливе по морі тьми човнами горя й скрути,
Як сіра тінь імлі, що йде безкраєм піль;
За нами, гей опир, несеться змора смути
І кличе: — *Все пуге* —
святий лиш людський біль...

Ловрана, 17.VI.908

В ярмі

Коханому братові Михайлові

Conturbate i sepolcri, scoperchiate
Le tombe, a nel conspetto l'Eterno
Il pianto e il sangue del martirio alzate.

*G. Carducci*¹

KENNST DU DAS LAND...²

Чи знаєте ви край, де вічна тьма неволі
Вергла на скорбний люд полуду сліпоти?
Де з мільонів хат глядить опир недоли
І б'є тривожний зойк: куди і як іти?
Чи знаєте сей край, забутий світом край?

Чи знаєте ви край, де сміх ураз з журбою
Виводять на горбах одчайний танець?
Де світло є гріхом, невіжа чеснотою
Й ніхто не зна, хто він і хто його отець?
Чи знаєте ви сей, забутий Богом, край?

Чи знаєте ви край, де сонечко з премінням
Крадеться лиш хильцем, немовби зі страхом?
Де заздрісна юрма пророків б'є камінням
І гидить всіх богів диявольським сміхом?
Чи знаєте ви сей, окутий тьмою, край?

Чи знаєте ви край, де все каляють брудом
Ненависті, вражди й насмішкуватих слів?

¹ Потурбуйте могили, розкрийте
Гробниці і перед лицем вічності
Плач і кров страждання підніміть (*італ.*).

Дж. Кардуччі

² Ти знаєш край... (*Нім.*)

Де всякий блиск краси придержують під спудом,
Де всякий вищий клич стрічає встеклий гнів?
Чи знаєте ви сей пропаший, бідний край?

Чи знаєте ви край, де, мов страшна лавіна,
Товче в народну грудь неказаний одчай?
Де всякий смілий зрив —

се тільки морська піна?

Чи знаєте ви сей, проклятий Богом, край?
Ох, се моя, моя спотворена країна!

ТАНЕЦЬ

У залі гамір; ритм кадрілля
Колише сотню ніг до знуди;
Стиск рук, і шепти, й жар похмілля —
Кипить життя, хвилюють груди,
А по кутах батьки дримають,
Глядять на світла та й зітхають.

Дивлюсь і я. В безмежній далі
Сіріють в млі хрести дубові,
А між хрестами блудять жалі,
Раняться об корчі тернові
І ронять сльози й каплі крові.
І дух мій лине над діброви,
Минає села, ріки, гори —
Та скрізь за мною гонять змори
Журби, і смутку, і розпуки.

А по безмежному роздоллі
Кричать галки, і крячуть круки,
Й несеться зойк: — Народ в неволі!..

У залі гамір; шовки в'ються —
Вмира останній такт кадрілля,
По змученій душі снуються
Згадки з Висп'янського «Весілля»...

ПОКЛІН ТОБІ...

Поклін тобі, закований мій краю,
Тверда колиско велетнів-рабів!
Дивлюсь на тебе й серцем завмираю,
Із груди рветься розпучливий спів.

І кожна скиба, кожний корчик лугу,
Здається, стогне від таємних мук
І навіває безграничну тугу
За жертвами насильних вражих рук.

І з жалощів згинаються коліна,
І хочеться припасти до могил
І так ридати, щоб уся країна
В собі почула бунт укритих сил.

Щоби той люд не вмер для всякої надії
Й відчув пекельний біль відвічних ран,
Щоб викував з оков гармати крицевії
І показав, що він не раб, а великан!

He will awake no more, oh never more!
P. B. Shelley¹

Не будіте його із глибокого сну,
Що звалився на нього скалою;
Відіграв він як слід свою роллю сумну
Та й упився навіки журбою.

Колисала його скорбна пісня раби
І плекала рука самоволі,
А сталили в нім міць довгі дні боротьби:
Вічні злидні, образи і болі.

Ще в колисці весни він для світу помер,
Лиш забули його поховати.
І пішов він життям, як сумний Агасфер,—
Без просвітку, без друга, без хати.

Не будіте його, не співайте пісень,
Не світїть біля нього лампади!
Він родився в пітьмі і ненавидів день,
Та й заснув без проміння відроди.

¹ Він не пробудиться більше, о, ніколи більше! (Англ.)
П. Б. Шеллі

ЯК ПОЛКИ КІСТЯКІВ...

Як полки кістяків, крізь сумерки зневіри
Верстаєм навмання важкий, тернистий шлях;
Прояснюємо тьму останнім блиском віри
І краєм пальці ніг на звалених хрестах.

Ідем грізні жалем, оплакуючи трупів,
Які пануть на шлях з проступних рук катів.
За нами лопотять зловіщі стада супів
Й несеться дикий рев жадних крові вовків.

А проти нас із хат виповзують громади
Людей, яких журба та нужда зжерли вкрай.
І стогне зойк: брати! промінчика одради,
А ні, то запалїть в серцях страшний одчай!

ГРОБИ НЕВИННИХ...

Гроби невинних мучеників риють
Щораз густіше наш бідний край,
Від сліз і зойків буйні трави ниють,
На серце люду паде одчай.
Від сліз і зойків буйні трави ниють.

З грози і жаху червоніють зорі,
З хрестів зростає безкрай лісів;
А ми поникли в смутку і в покорі
Та ждем на ласку скажених псів.
З грози і жаху червоніють зорі.

А пси давляться нашими кістками
Й кують заліза нових оков...
І зойки люду б'ються небесами.
Та вічно ллється невинна кров.
А пси давляться нашими кістками.

ХОДІТЬ ДО МЕНЕ...

Ходить до мене ви, прибиті горем,
Нещасні діти праці і недолі,
Яким розлився в серці смуток морем,
А в чорні руки в'їлися мозолі.

Я рани ваші орошу сльозами,
Як миром з дивних квітів чудодійних,
І заколишу теплими словами
Жорстокі змори смутків безнадійних.

Ходить до мене — я від жалю млію,
Як бачу ваші очі, повні болю;
І серце хоче влити в них надію
І записати заповіт на долю.

ЗА ЩО ТЕБЕ СКАТОВАНО...

За що тебе скатовано, мій люде,
І сплямлено невинною кервою?
Чого твої могучі вольні груди
Придавлено гранітною скалою?

Що ти плекав в душі огонь Тіртеїв
І не ставав до злобного совіту?
Що ти боровся за слабих пігмеїв
І сів кості по цілому світу?

Народе, встань! Двигнися гей лавина
І грянь собою, щоб озвались гори!
Нехай зірветься в бій ціла Україна
І скине пута немочі й покори.

Най ворог знає, що козацька сила
Ще не вмерла під ярмом тирана,
Що кожна наша степова могила
Се наша вічна непімщена рана...

ПРИЙМУ НА СЕБЕ ХРЕСТ НЕДОЛІ

Прийму на себе хрест недолі
І не піду на прю з судьбою;
І хоч не раз уп'юсь журбою —
Не стану дорікати долі.

Нехай лишень з-під стріх озветься
Бодай одно відрadne слово,
Най люд, що з болю стратив мову,
Бодай крізь сльози усміхнеться.

Нехай його відвічні муки
Сплетуть йому вінок на скрани,
І най його болючі рани
Сталять йому до помсти руки.

Нехай на вид старої зброї
Не мліє він в німій жалобі;
Нехай бодай по моїм гробі
Перейдуть месники-герої.

А все-таки люблю вас...

Я все-таки люблю вас до одчаю!
Гей ключ сліпців, що блудять по розстаю,
Поник ваш гурт в німій журбі і болю
І волічесься навмання, без ціли.
Померк ваш зір, язика зацімили,
І ви не в силі проклинати долю —
Не те щоб визвать ворога до бою.
Тепер одною стоїте ногою
Над власним гробом і в мертвецькій шаті
Рветесь несміло в храм життя й надії
Та скорбним видом страшите прохожих.
Вам все здається, що в обітах божих
На першім плані стали ваші мрії.
Тим часом доля мече вам під ноги
Саме буддяччя, терне та креміння,
А плуг зневіри, смутку і тривоги
Щораз то глибше крає ваші чола.
Ваш жереб — вічна немічна мозола,
А плід мозолів — голод і терпіння.

* * *

А все-таки люблю вас до одчаю,
Ви, ниці духом і раби шаблону!
Жорстока Мойра вигнала вас з раю
Та, заклеївши знаменем прокльону,
Вергла під ноги нелюдів-сусідів —
На вічне горе та їдку наругу.
Як білі торси скорбних Ніобідів,
Що закували в собі вічну тугу, —
Схилились ви під тягарем розпуки
І положили хрест на всіх змаганнях.
І, посвятивши дух свій культом муки,
Приспавши волю в смутку та зітханнях,
До власних серць вливаєте отруту,
Як скорпіони, що зачують скруту.

* * *

А все-таки люблю вас до одчаю!
Хіба се ви? Се тільки ваші тіни,
Які повисли в безвістях безкраю,
Як білі мєви, що зірвуться з пини.
У вас немає навіть стільки сили,
Щоби збудити з древньої могили
Забутий спомин про колишню славу,
Про смерть героїв за народну справу.
Над лабіринтом вашої знемоги
Часом лиш блимне промінь метеору,
І темінь давить вашу душу хвору
Щораз то більшим каменем тривоги.
Ваш дух як вогник, що багном блукає:
Він сам ся родить й сам себе з'їдає.
І, п'яні співом свого похорону,
Пливете вічно океаном смерті —
Старі, що жити, молоді, щоб вмерти,
Забуті світом і сумні до скону.

А все-таки люблю вас до одчаю,
Брати мої, замучені до краю!

ПІСНЯ ЗАКОЛИСНА

Спи, дитинко моя, сонце мого життя,
Яра квітко пахучого маю!
Най колише тебе любий чар забуття,
Срібна мрія про розкоші раю.

Не дивися, що я вже від провесни літ
Ходжу п'яна слізьми і журбою:
Хоч рабині ти син, та прийшов ти на світ
Під щасливим знаком і звіздою.

Чуєш? Ген від степів громовий іде спів,
А від нього трясуться палати;
Знай, що в тобі пливе кров бойких лицарів,
Що не вміли просить, ні ридати.

Спи, кохане! Засни сном борця, що спочив,
Заколисаний гамором боїв;
І кріпися, як лев, бо народ твій ожив
Й на розпутті жде на героїв.

ОСТРІВ

Дрімає серед хвиль, спокійний та грізний,
Стремить верхами гір над чорний океан.
Байдужий на усе: для нього не страшний
Ні ломіт бурунів, ні дикий ураган.

А хоть часами зуб скажених, лютих хвиль
Зранить його нідро і вирве п'ядь землі —
Він все стоїть, грізний спокоем сірих скиль,
І спить спокійним сном, закутаний в імлі.

* * *

Народе мій, се Ти!.. Закаменілий в болю,
Дрімаєш від віків, як вигаслий вулкан.
Ти все, усе втеряв —

зберіг лиш сни про волю
І пам'ять гордих дій та скарб незгійних ран.

А хоть з усіх боків хижацькі дикі орди
Гризуть твоє нідро з нахабністю вовків,
Ти б'єш їх по лиці страшним бичем погорди
І величчю терпінь тривожиш ворогів.

Над срібним плесом моря

Sul mare luccica l'astro d'argento...¹

Пісня баркарів

ВІТАЙ МЕНІ, ТИХЕ...

Вітай мені, тихе, задумане море!
Приходжу до тебе, як вірний до храму,
Коли важка дума чоло його оре
І дух безнадійно зсувається в яму.

Як птах до вирею, душа моя рвалась
До тебе з країни незмірної смуги;
І в хвилях одчаю до мене сміялась
Твоя безконечна краса незбагнута.

Вітай мені, тиха коліско задуми!
Прийми мою тугу, як власну дитину.
В душі моїй квілять несплакані думи,
А серце банує, сумне до загину.

РОЗДЕРЛОСЬ НЕБО...

Роздерлось небо, нагайкамі
Бичують хмари морські хвилі,
І води котяться валами,
Б'ють в берег і падають в безсиллі.

І з реву хвиль виходить смуга,
Іде на зимні сірі скелі
І плаче, як печальна нуга,
Що блудить по нічній пустелі.

¹ Над морем сяє зірка сріблиста... (Італ.)

— Ходи, ходи,— несеться голос,—
Ходи до нас, наш скорбний сину!...—
І я клонюсь, як житній колос,
А серце тужить до загину.

Хотілося б піти світами,
Піти шукать себе самого,
А ні, то впитися сльозами
І не бажати вже нічого.

Як блудний огник, далі й далі
Виходить ціль моєї туги,
А вслід за нею плачуть жали
Й несеться дикий сміх наруги.

І я тягну насилу ноги
Й до неба шлю прискорбні очі.
За мною суне тінь тривоги,
Переді мною пропасть ночі.

Роздерлось небо, нагайками
Бичують хмари морські хвилі,
І води котяться валами,
Казяться і падут в безсиллі.

КРУГ СОНЦЯ СПУСКАЄСЬ...

Круг сонця спускаєсь за срібні корони
Верхів з крижаними полями;
В далекому скиті проснулися дзвони
І дзвонять ярами-світами.

Під облаком мряки притишене море
Застигло, як шибасталева;
Де-де лиш по хвилі легонько заповре
Самітня притомлена мєва.

Над морем дрімають струнки кипариси,
Як чорні колумни палати;
А схилами холмів звиваються пліси
Густої зеленої шати.

Так тихо, спокійно! Природа, здається,
Кладеться на тайнеє ложе.
Усе засипляє — а серце так б'ється...
Так гарно, так тужно, мій Боже!

ЛЕЖАТЬ, ЯК ВЕЛЕТНІ...

Лежать, як велетні покійні,
Що згинули в тяжкій борні,
Лежать — грізні, однак спокійні —
В якімсь містичнім, вічнім сні.

В долині плещуть морські хвилі
І б'ються об каміння стін,
Та відбиваються в знесиллі
Сріблястим руном ясних пін.

І вічно борються контрасти,
Без впину йде завзятий бій:
У хвилях грають дикі страсти,
А в горах мертвий спить спокій.

МОВА ХВИЛЬ

На плесо моря шлються від місяця цілуї
І груди хвиль лосніють та з розкошів
а ж мліють;
У тіні кипарисів дримають урни туї,
А серед них лілеї, гей свічники, ясніють.

І з холодом тривоги зір шлеться мимоволі
Від туй і кипарисів на срібне плесо моря.
А тим часом у серці розбуджуються болі,
А ясні хвилі шепчуть:
— Цить! В нас немає горя...

ЗАСНУЛО СОНЦЕ...

Заснуло сонце. Гора Maggiore¹
Дримає в сонній, німій пустелі;
Як саркофаги, сіріють скелі
І заглядають в дрімуче море.

В садах чорніють, мов древні урни,
Повиті млою, мовчазні туї;
А в морі плещуть невтомні струї
І вигравають сумні ноктюрни.

По хвилях ходять повійні мари,
Повиті в сірі складки киреї;
А понад берег пустують феї
І шепчуть тихі закляття й чари.
По яснім небі, як срібні смуги,
Котяться зорі і кануть в море.
Кругом так тихо! Заснуло горе,—
Ходіть до мене, кохані други!

¹ (Гора) Маджіоре (італ.).

AVANTI!¹

Розвіяло море сріблястую гриву
І рокотом громів стрясло берегами.
Гей, кинув я берег і пристань дрімливу,
А води казяться і б'ють бурунами.

Вперед! — кличе туга. Лопочуть вітрила
І кидають хвилі човном, гей скажені.
З рук ллється посока, зломилася сила,—
За мною щезають узгір'я зелені.

Вперед, на безкраї! Весна моя вмерла,
Як цвіт пасільфори, без сонця розради.
Спалив мене смуток, тоска мене зжерла,
А люди ранили без крихти пощади.

Най хвилі рокочуть, най бісяться громи —
Несила більш плакати та гнутися в покорі!
Avanti! Дихнімо на вольнім просторі,
А ні, то загиньмо в безоднях мальштрому!

НЕСІТЬ МЕНЕ, ХВИЛІ...

Несіть мене, хвилі, у безвісті млаві,
В якісь безконечні простори;
На тихій пустелі, у морській синяві
Загублю несплакано горе.

Несіть мене в далеч, куди не доходить
І спомин буденної мови,
Де все завмирає і думка не родить
Нічо, крім молитви й любови.

¹ Вперед! (Італ.)

Душа моя тужить, душа моя рветься,
Як новик, що в келії в'яне;
А море так плеще, так любо сміється,
Аж серце від розкоші тане.

І чайка купаєсь у хвилях, як мєва,
І лине все далі і далі.
Круг мене безмежна глибіннь опалева,
А в серці всипляють печалі.

НІЧ НА АДРІЇ

Ніч. На стоках небозводу
Мерехтять сріблясті зорі,
Чорні пасма скиб на морі
Крає вістря пароходу
Й білить пухом шумовини.

У каюті хтось співає
Монотонну скорбну думу,
З темноти і стогнів шуму
Тиха туга виринає —
Як вода, пливають години.

Тихо. Зорі потопають
В океані хмар і ночі,
Понад хвилі грім гуркоче,
По каютах скрізь дримають,—
Серце, цить! Засни, дитино!

Парохід «Сальона», 22.IV.1908

А МОЖЕ, ПО ЛІТАХ РОЗЛУКИ...

Tibi, Lota!
T' ho dato tutto: il canto,
la gioventú, l' amore...
Voglio morirti accanto,
voglio morir con te.

L. Stecchetti¹

Благословенний будь той день і хвиля,
Що привели тебе до сєго краю!
Благословенна сєребриста філя,
Що принесла до мене світло раю!

З тобою дух мій переобразився,
Як тіло Бога на горі Таворі;
В твоїй любові смуток мій розплився,
Як капля крові в золотистім морі.

Дивлюсь на тебе, як на усміх мрії,
І млію, п'яний розкішню екстази.
В тобі заляв я всі свої надії,
Моя розрадо, ти свята, без кази!

¹ Тобі, Лота!
Тобі я віддав усе: пісню,
і молодість, і любов...
Хочу вмерти коло тебе,
хочу вмерти з тобою (італ.).

L. Stecchetti

Прощай! Вертаю в опустілу хату,
А на порозі стала скорбна туга
І плаче: — Сину, як тобі вертати,
Коли немає з нами твого друга?

Безмежна пуста й божевільна смута
Спишають душу в пропасті одчаю.
Прощай, мій друже, моя незабута!
Забудь мене в далеких ріднім краю...

* * *

... my griefs are immortal,
Nor hope dare a comfort bestow.
*R. Burns*¹

Перевалилась по мені розпука,
Як дикий сáмум по гаях оази.
В душі так пусто!.. Як огонь прокази,
З'їдає серце божевільна мука.

Стою в руїнах, як стара святиня,
З якої взяли ясний образ Бога,
Злягла на мене смута і знемога,
Кругом так темно і така пустиня!

І сам не знаю, де мені шукати
Кутка, де можна б виплакати горе;
Боюся сонця, і людей, і хати,—
А плуг відчаю в серці оре, оре...

¹ ... мої нещастя вічні,
Ані надія не подарує втіхи (англ.).
Р. Бернс

* * *

Здвигнув я храм із золота надії,
Вкрасив його брильєнтами любові
І все, що мав, вложив в його основи:
Весь жар душі і всі найкращі мрії.
Я мріяв: ти засядеш на престолі,
Як серафим, з промінними піснями
І чаром дум та тихими словами
Приспиш в мені усі незгойні болі.

Ідуть літа. Інэй сріблить мій волос,
А я сиджу під храмом, на порозі,
Як той жебрак, що впаде при дорозі
І лютий біль відійме в нього голос.
У храмі сум, гроза й німа пустеля,
Престол паде від старості в руїни;
А я сиджу сумний, як сіра скеля,
І так тужу, що в храмі стогнуть стіни.

А як вночі, знеможений журбою,
Іду домів приспати хору душу,
Й далекий спів розбудить сонну глушу
І зариди болючою тоскою —
В той час мій жаль зриває в серці таму
І так кипить, що з болю груди рвуться.
І з-під повік пекучі сльози ллються
Й падуть на шлях огненними струмками.

* * *

На гори упали важкі оксаміти,
Край неба займився блідою світиллю,
Грудь моря завмерла, притомлену хвилю
Обтулює місяць плащем перлоцвіту.

Сади одяглися в жалобнії ризи,
Алеї повились повагою храму,
Вітрець обтрясає з ясмінів бальзами
Й цілує росою омлілі нарциси.

Над хвилями скелі дрімають, мов урни,
Повіті сніжною сріблистою тканню,
А далі над плесом, над сонною хланню
Пливе голосіння сумного ноктюрну.

Ти чуєш, кохана? Се жаль мій банує,
Се біль мого серця до тебе говорить...
В'ялить мене смута, тоска мене морить,
А разом зі мною весь за́лив сумує.

* * *

Ти грала... В небі відхилились двері,
І серафіми з подиву німіли
І, як блискучі птахи сніжнопері,
Неслись до тебе — плакали і мліли.

Твоє лице залилося промінням
Дивного чару захвату й екстази,
І ти здавалась ясним сновидінням —
Така промінна і така без кази!

128

А звуки плили, грались, колисались
І цілувались, як на морі хвилі,
Ясніли сріблом, перлами сміялись
І потопали в смутку і знесиллі.

І мов на заклик демона грізного
Конали в серці мрії та ідеї...
Чому ж ти серця і душі моєї
Не вколисала до сну кам'яного?

* * *

І так скінчив я юний вік безцвітний
Акордом пісні болю і одчаю.
І жду на осінь, як вдовець бездітний,
Та вже нічого нині не бажаю.

Як гордий Ікар, линув я за чаром
Краси твоєї, сонця і принади,
Та сонце блисло і одним ударом
Мене звалило в пропасти заглади.

Зложивши в гробі всі найкращі мрії,
Іду в долину змучений, убогий;
За мною сірий гробовець надії —
Переді мною мріє степ розлогий.

І волочуся, схилений журбою,
Без волі чину, без охоти жити;
Іду, прискорбний, полем самотою —
Шукаю місця, де би мож спочити...

7 П. Карманський

129

* * *

Ти тямиш сей вечір? На горах і схилах
Імла колисала примару задуми,
Здрімнулося море, на змучених хвилях
Хитався наш човен, і нісся плач думи.

В віддалі багрились червоні вітрила
Рибацької барки, як змора кровава,
На сході розлилась сріблиста заграва,
І місяць розсипав по хвилях світила.

І ти, задивившись на срібло на морі,
Сказала: — З безодні йдуть духи з свічками
І шепчуть: там ліпше... — І стихла.

Над нами
Яснів блідий місяць і канули зорі...

Ти тямиш сей вечір?.. Прибитий журбою,
Не раз я дивлюся на хвилі сріблисті
І згадую тихі слова проречисті:
— «Там ліпше...» — І тужу до сну,
до спокою.

* * *

And forget me, for I can never
Be thine!

P. B. Shelley

Забудь мене, пташко! Так доля судила...
А долі байдуже до людського болю.
Ще, може, зійдемося на сьому роздоллю,
А може... Та годі, змагатись несила.

Забудь мене, пташко! Тебе ж я, кохана,
Врізьблю в моє серце, як в золото перлу.
Для мене з тобою всі радощі вмерли,
А ти посумуєш — і згоїться рана...

Забудь... Не питайся: ч о м у? Провидіння
Не любить сих питань. А може, так треба...
Не плач, моя пташко! Учать, що для неба
Потрібні суть сльози і людське терпіння.

Забудь мене, я ніколи не можу
Бути твоїм! (Англ.)

П. Б. Шеллі

* * *

Снуюся над морем. На серце упала
Утомлена смута важкою горою.
Тоска моя кожний твій слід зцілювала
Й вертає до мене, залита сльозою.

Снуюся самотний, а біль мене ломить,
Як трощу, що гнеться від чорної бурі.
Жере мене жалість, життя мене томить,
А дні мої стали ліниві, похмурі.

Вернися, кохана! Як чашу лелії,
Розкрив я для тебе розтужену душу.
Вернись! Я настрічу всі сльози осушу
І викличу з серця всі думи, всі мрії.

В душі своїй тільки проміння і маю —
Й нема мені нині для кого ясніти.
І рву я щорана пахучії квіти
Та з тугою в серці на шлях їх кидаю.

Вернися, кохана! Дивися зі мною
На золото сонця, на тень сапфірбіву.
Як вигасло в тобі проміння любові,
То будь мені другом, не будь-кам'яною.

Нема мені місця, ні сну, ні спокою,
В душі щораз більша пустеля й знемога.
Чому не запалась та клята дорога,
Якою на горе зійшовсь я з тобою!..

* * *

Ні, ти не вернеш! Ти лиш в небо взята,
Щоби принести з раю більш проміння,
Прийдеш до мене, як до свого брата,
Що потопає в пропастях терпіння.

Вернися!.. Море тужить за тобою,
І кипариси сохнуть у жалобі.
Надморські скелі вкрилися журбою,
Як сірі урни на забутих гробі.

Прийди!.. Рояль стоїть в тяжкій задумі,
А на клавішах задрімали звуки,
Немов чекають в безвідраднім сумі
На твої білі, легкі, творчі руки.

Вернися!.. Серце мліє від екстази,
Як в час містерій пресвятої Тайни;
Душа, як цвіт на дні цінної вази,
Розлила запах і красу розмайну.

Прийди!.. Дорогу висиплю квітками,
Що виростають на альпійським склоні,
Я змию порошок зі стежок сльозами —
Лишень вернися, будь при моїм сконі.

* * *

Чоло моє побілене журбою,
В очах безодня смути і утоми,
Душа пожерта, спалена тоскою,
А в серці сумерк, попіл, ринь і зломи.

Йду відкіля? Куди? Яка химера
Мене вергла в провалля сліз і муки?
Знеможені падуть безрадно руки,
А гордий дух — пострілена пантера.

Дивлюсь до зір тривожно та розпучно,
Як той моряк, що гине на безкраю.
І сунусь в яр повільно та беззвучно
Та вже ніщо, нічого не бажаю.

Обмерз мені весь світ, життя і люди,
Гнітуть мене сапфіри небосклону,
І хочеться роздерти власні груди
І відійти, як голосіння дзвону.

* * *

Прийду до тебе після літ розлуки,
Як блудний огник з сірого відлогу,
Прийду, як ангел смутку і розпуки,
Що в морі сліз згубив свою дорогу.

І заспіваю під твоїм порогом
Гіркий псалом несплаканої туги
Та й посвідчуся всевидющим Богом,
Як тяжко я терпів від ран наруги.

В тобі, можливо, стиха відізветься
Струна забута співчуття і смути,
І скаменіле серденько заб'ється
Та й скаже сумно: — Ні, не мож забути...

А може, може... Та мені байдуже,
Чи зрозумієш ти мій жаль і муку,
Буду терпіти. Лиш боюся дуже,
Чи я не кинув бісерів в багнуку.

* * *

Ні, ти не винна! Ти свята без плями,
Ти непорочна, як роса на цвіті.
Булась для мене сонцем на розсвіті
І херувимом з райськими піснями.

А я, небачний, посягнув рукою
По авреолу чистої Мадонни...
І ти розплилась, як видіння сонне,
А я остався з вічною тоскою.

Скрізь чую шелест крил твоїх пречистих
Й тебе ніяк не в силі призабути.
Снуюсь, як Каїн, по шляхах тернистих,
А серце точить вічний біль покути.

* * *

Осінній вітер б'є в моє вікно листками
І навіває жах і безграничний сум.
А я схилив чоло над сірими картками
Й відчитую стрічки своїх забутих дум.

Ох, скільки тут надій поховано зарання,
Який брильянт чуття заковано в слова!
Чи розумієш ти мої гіркі страждання?
Об шиби б'ють листки, і пугає сова...

А з пітьми, як упир, Іронія виходить
І щідить гірко крізь затиснені уста:
— Ой блазню! Ти не знав,
що по весні приходять
Душливий літній жар і осінь та сльота?..

ПАЛІМПСЕСТ

Позволь мені, пташко, до себе казати,
Лиш нині — по тім вже най дієсь, що хоче...
На вулиці пустка, під вікнами хати
Задумана липа молитву шепоче,
А в серці так гірко — несила мовчати!

Повім тобі казку. В далекому краю
Шум моря зродив їх святеє кохання
Й розкрив перед ними містерії раю.
Відтак дія друга: болюче розстання,
І жаль його плакав, ридав до одчаю.

А потім... Ти зблідла?.. Боїшся, кохана?
Не бійся: я нерви твої пошаную.
Пішли літа смутку, згоїлася рана,
Здоровий організм зміг смертну отрую —
І все проминуло, як фата-моргана.

Що ж! Ви посмутніли? Ся рбзв'язка драми
Для вас прозаїчна? Що діяти, душко?
Часи романтизму давно вже за нами...
Однак для розради повім вам на вушко:
Сей лицар ще нині впиваєсь сльозами...

Poble bargilla mia
entre penaskos roba,
sin velas desvelada,
y entre las olas sola.
*Lope De Vega*¹

Парус подертий, керми вже немає,
А буря стогне й мече бурунами.
Прощайте, друзі! З вас ніхто не знає,
Який самітний чувся я між вами!

Прощайте! Завтра засріблиться море
І блиск свічада осліпить вам очі.
Чи ви збагнете все незмірне горе,
Яке прожив я в п'ятьмах сеї ночі?

Нехай не мучить вашого спокою
Розбитий човен без пловця на хвилях:
Ціле життя гонив я за маною
І гину радо по марніх зусиллях.

¹ Бідний мій човник
— поміж бід прокрадається,
без вітрил, і позбавлений сну,
і між хвиль сам один (*исп.*).

Lope de Vega

С. Романчуковій

Шовковим руном здовж небозводу
Пливуть, снуються сріблисті хмари,
А поміж ними, омлілий з ходу,
Блукає місяць і сіє чари.

На полонині де-де багряться
Пригаслі ватри, мов свіжі рани,
А по роздоллю вітри пестяться
І обсіпають з ялиць тім'яни.

З ярів несуться таємні шуми,
Як невтишимий спів панахиди,
А понад сонні хребти Бескиду
Іде дрімлива мара задуми.

Іде на тихий цвинтар в долині,
Де сплять по трюдах сини недолі,
Де над горбами, як монахині,
Стоять в жалобі струнки тополі.

Іде, а зорі тремтять з тривоги,
Як ясні сльози на віях мами.
Іде гробами, снуєш стежками —
Немов шукає кудись дороги.

* * *

Чогось так банно... На душу впала
Безмежна скатерть тоски і смуги.
І серце багне в тиші заснути,
Як скорбна пісня, що вдаль помчала.

Та годі, місяць поклав на мене
Свої холодні, важкі долоні.
І дух мій рветься, немов в просоні,
А серце — серце таке втомлене...

Чогось так сумно... Як скорбні вдови,
Прийшли до мене віки недолі
І плачуть, плачуть слізьми любови
Та сповідають вселюдські болі.

* * *

Шовковим руном здовж небозводу
Пливуть, снуються срібlistі хмари,
А поміж ними, омлілий з ходу,
Блукає місяць і сіє чари.

ШПИТАЛЬ

Як саркофаги з мертв'яками,
Здовж білих стін сіріють лежа,
А над дверима Мати Божа
Ридає ревними сльозами.

В німім, бездушнім отупінню
Лежать на ложах людські тіни,
Лежать бліді, а зимні стіни
Немов радіють їх терпінню.

Крізь шиби з парку заглядає
Пожовкле листя винограду
І шепче хорим на розраду,
Що парк шпитальний теж конає.

Заходить сонце; поміж лежа
Снується безгранична смута,
А над дверми — всіма забута —
Ридає гірко Мати Божа.

РОЯЛЬ

Стоїть в куті німий, припилений, забутий,
Як бідний саркофаг, що криє тлінь поета.
Покій його завмер, задумою окутий,
Лиш з білих стін глядять розтужені портрети.

Було колись, сотки красавиць доторкались
Мармуром рук його шовковії поснови;
І струни навздогін ридали, і сміялись,
І прискали вогнем екстази і любови.

А нині самота поклала зимну руку
На грудь його палку; і лиш часом озветься
В нім тихий скорбний зойк розбудженого звуку.
І знов глуха тиша. Се в нім струна порветься.

ВЖЕ ТРЕТІЙ ХРЕСТ...

Senza lasciarmi un fiore
La gioventu fuggi.

G. Carducci¹

Вже третій хрест зігнув мене вдолину,
І похилився я, мов спілий колос.
Іней вже далі впаде на мій волос,
І я відійду і сліду не кину.

Гей, гей, пішов ти, мій безцвітний маю,
І не оставив навіть снів по собі...
Чого ж я нині скаменів в жалобі
І безнадійно, жалісно ридаю?

Дивлюся горі до джерел ручаю,
Яким поплили дні весни і туги,
Вержу на хвилі острій сміх наруги
І вже нічого нині не бажаю.

Тим часом з ока кануть в пропасть темну
Солоні сльози здержаного жалю,
Горять до сонця краскою коралю
І нишком ринуть в чорну даль таємну.

¹ Не залишивши мені квіту,
Молодість промайнула (італ.).

Дж. Кардуччі

ТИХО КАНЕ ЛИСТ ТРЕПЕТИ...

Вп. Марії Білецькій

Тихо, тихенько кане лист трепети,
Паде на плесо сонного ручаю;
Бліда береза опустила сплети
І ронить сльози; а в самотнім гаю
Блукає осінь і морозить цвіти.

Схиляєсь сонце, й молочне проміння
Сріблить на травах шовки павутини;
По сірих луках носиться квиління
Дивної туги; а здалека лине
Якийсь сердечний, ревний плач трембіти.

Чогось так банно... Хочеться схилитись
І пригорнуть до серця трави й цвіти
І всю природу співчуттям нагріти.
Хочеться з нею тихим смутком впитись.
І разом з нею на смерть затужитись.

ДО ДРУЗІВ-ПОЕТІВ

Підете крізь життя, самотні і забуті,
Як хворі жебраки, що блудять під плотами.
Підете навмання — терпіннями окуті —
З великим болем ран, з промінними піснями.

Підете, як сліпці, на стрічу мрій і злуди,
Й невтоптані стежки покрають ваші ноги.
Не раз страшний одчай зморозить ваші груди
І непомірний жаль вас звалить край дороги.

Однак ні біль душі, ні голод, ні наруги
Не звернуть вас на шлях, промощений товпою.
Підете, все сумні, як діти скорби й туги,—
Грізні вогнем ідей, великі самотою.

А сірая товпа глядітиме за вами,
На ваш химерний світ і муки добровільні.
І кине вам в лице наругу: божевільні!
І в глупоті своїй травитиме вас псами...

ТІНЯМ НЕНЬКИ

I

Як ангел доброти й спокою,
Зносила мовчки всі мозоли
І, хоч впивалася журбою,
Не впала під хрестом ніколи.

Закаменіла в тихім болю,
Як біла статуя жалоби,
І двигала свою недолю
Без тіні жалості чи злости.

Ясніла заревом любови,
Як райська постать Дольорози,
І не жаліла з серця крови,
Аби лиш в нас отерти сльози.

Й пішла від нас — як спомин маю,
Як урваний акорд сонати.
І відтоді з журби вмираю —
Та чом не можу більш ридати?
Я — урваний акорд сонати?

II

Приходить до мене крізь сумерки ночі,
Повита густою імлою,
Кладе мені руку на змучені очі
І плаче німою тоскою.

І бачу: на віях у Неї перляться
Притінені сльози любови,
А білії груди під серцем багряться,
Ясніють рубінами крові.

Вдивляється в мене так тужно й упорно,
Що в мене душа торопіє,
Потім усміхаєсь так скорбно і чорно,
Аж серце від смутку чорніє.

Говорить: — Не бійся, мій сину, мій жалю!
Ти будеш щасливіший від мене...—
І я прокидаюсь, п'янію печалю.
Ох Нене, нещасная Нене!

Цвинтар у Фюме, в неділю
Воскресення, 1907

DIVA CONSOLATRIX¹

Не раз мені сниться: приходить до мене,
Як срібнопромінна післанниця Бога,
І душу морозить таємна тривога,
А серце банує — таке притомлене!..

¹ Божественна Втішниця (лат.).

І бачиться, чую слова її мови:
Крізь мене дорога до царства спокою,
Я крию всі смутки густою імлою —
Щасливий, хто скине житейські окуви!

І я присипляюсь. Видіво ласкаве,
Здаєсь, витягає до мене долоні...
Й душа моя тужить, як птах на вболоні,
А серденько б'ється і шепче лиш: Ave! ¹

EVVIVA LA MORTE! ²

Zu suchen haben wir nichts mehr,
Das Herz ist satt, die Welt ist leer.

Novalis ³

Війнуло на мене морозом зневір'я,
В душі заридали несповнені мрії.
Стаю серед шляху — за мною узгір'я,
А низом чорніють облоги сумнії.

Облогами крячуть голоднії круки,
А в горах, в тумані, негода гогоче.
Спускаю безсильно спрацьовані руки
І жду, скаменілий, — най буде, що хоче...

Най буде, що хоче. Навіщо змагаться
Мізерній пилині з грізнім ураганом?

¹ Радуйся! (Лат.).

² Хай живе смерть! (Італ.)

³ Ми вже не маємо нічого більше шукати,
Серце насичене, світ порожній (нім.).

Новалис

Чи нині, чи завтра — однако минеться...
Так пощо гонити за злудним туманом?

Я дерся на гори і падав без сили,
А кров мого серця багрила дорогу.
Чого ж доробився? Вузької могили...
Цить, серце! Знехтуймо тоску і тривогу.

Хіба се ми перші? Хіба ми останні?
Всі йдемо до сього таємного порту.
Пливіте ж, дні горя, пливіть, безталанні,
До тихої Лети... Evviva la morte!

В ГЕТСЕМАНІ

Сіон здрімнувся у пеленах ночі,
Гора Оливна крилася в тумані,
А в кипарисах, в темнім Гетсемані,
Розсівся смуток. На гірському збоці
Журчали хвилі сонного ручаю,
Переливались в тихий шепіт гаю
І навівали дивний чар спокою.

Зближалась північ. Тихою ходою
Ступав Учитель по траві і цвітах,
Будив цикади на оливних вітах
І страшив в терню ящірки і сови.
Ішов як ангел смутку і терпіння.
Охляли ноги різало каміння,
І на піску чорнілись краплі крові.

Упав на камінь. На самітну душу
Звалилась чорна безгранична смута,
І Він склонився, гей вдова забута,
І гірко плакав.

Крізь таємну глушу
Неслися скорбні, жалісні ридання,
І теплі сльози підмивали скелю.

«І хто розсвітить сю мою пустелю
І осолодить сі важкі страждання?
Вже змалку жив я в самоті і труді,
Служив громаді, хорим і убогим
І не корився ложі та облуді —
А жив для правди і для свого брата.
Мої розбиті та невтомні ноги
Сходили кожний закуток Юдеї,
І кожна, навіть найбідніша, хата
Благословила щедроту Ісуса.
Я зрікся всього: кинув для ідеї
Старого батька і сумну Марію,
Прогнав від себе світову покусу
І ніс страждущим віру та надію.
А сам скитався по пісках пустині,
Зносив наругу і терпів до скону —
А все для ближніх, для братів. А нині...»

В корчах проснувся легіт. Від Сіону
Неслися тихі таємничі шуми
І цілувались з плюскотом Йордану;
А пелюстки старої сикомори
Дишіли любим запахом тім'яну
І навівали тихі сні і думи.

Ісус молився. Як влізливі змори,
В Його уяві малювались муки,
І в серці плакав чорний жаль і туга.

Він бачив ясно, що Його терпіння —
Вінок терновий, хрест, страшна знаруга —
І воскресення — се оружжя дуків,
Символи власті для царів-деспотів
І свіжі пута для слабих ілотів.

І Він склонився на тверде каміння
І кликав: «Отче! Чи не мож відняти
Від мене сеї прегіркої чари?
Та ні! Не хочу проти Тебе стати —
Нехай святиться дивна воля Бога». Душу Ісуса обняла тривога,
А піт кровавий плив з чола струмками.

На небі стали продиратись хмари,
А з хмар дивився, як отверта рана,
Рум'яний місяць і багрив кервою
Вершок Голгофи. Тим часом від брами
Скрадався нишком до свого Пана
Зрадливий Юда з дикою юрбою.

Крислаті пальми сумно щось шептали,
А щирі друзі під горою спали...

CODA

E mi guardo core e mi domando:
Sono un poeta o sono un imbecille?

*L. Stecchetti*¹

О не гудіть мене, що я співак зневіри,
Що від моїх пісень заносить пліснь гробів.
Не ремствуйте, брати, що я з своєї ліри
Умію викликать лиш тихий плач рабів.

Я син часу, дитя всіх ваших смутків, болів,
Всіх ваших скорбних дій і всіх нових недуг;
В моїй душі лежить гніздо всіх ваших молів,
Безсильних поривань, і сліз, і вічних туг.

Я чую се, брати, і каюсь до загину,
Що дався все нести струям безплідних мрій,
І плачу, що мої літа пішли без чину,
В чеканні — а коли озветься клич: на бій!

Ні, не гудіть мене, не ремствуйте на мене —
Вкажіть моїй душі новий, ясніший, путь.
Кругом безмежна ніч, і серце поранене
Привалює відчай. Ох, вдартеся у груди!..

¹ Заглядаю собі в серце і питаю:
Чи я поет чи бевзень? (Італ.)

Л. Стеккетті

FINALE¹

Danzen nell'ombra i fali adamantini
E perpetuamente si flutti gemono,
Perpetuamente si guerella il cor.

*M. Rapisardi*²

Пісні мої гіркі, мережані тоскою,
Напоєні слізьми незмірної любови!
Ідете в темний путь, проводжені журбою,
Як вигнанці, що в світ несуть одні окупи.

Ох, скільки-то наруг і скільки слів зневаги
Прийдеться вам не раз почути по дорозі!
Не раз, як байструки, підете без відваги
І будете ридать, як вітер на облозі.

Ідете між людей... Відходите від мене
Без прощавань, немов коханки віроломні.
Хто знає, до кого судьба вас ще зажене...
Ох, як мені вас жаль, пісні мої бездомні!

Ідіте... Не мені спинити вас, химерні!
В моїй сумній душі вам тісно і неміло.
Там, може, ждуть на вас... Та хто мені поверне
Те щирее чуття, що вас на світ родило?

¹ Фінал, кінець (італ.).

² Танцюють в темряві алмазні
І стргнуть безперестанку хвилі,
Безперестанку жаліється серце (італ.).

M. Rapisardi

Із збірки
„Al fresco“
(1917)

Per far niente

Gar viele sind meinem Gedichte geneigt;
Nur daß, wie es geht beim Lesen,
Ich bloß diejenigen überzeugt,
Die früher bereits es gewesen.

Grillparzer¹

АВТОКРИТИКА

Was nützen dir Dichterverse,
Prozente gelten mehr.

Grillparzer²

На тротуарі ти поставив катеринку —
І далі виграють свої пісні нудні.
І тичеш нам під ніс свою бездонну скриньку —
А тут тобі на злість часи такі трудні...

¹ Дуже багато прихильників моїх віршів;
Тільки, як це бува при читанні,
Хоч би я тих переконав,
Що раніше готові були до цього (нім.).

Грільпарцер

² Які б не корисні вірші поета,
А тобі більше важать проценти (нім.).

Грільпарцер

Будуємо свій цирк, гостинницю і льохи,
Щоб не псувались нам народні наливкі;
Й церкви у нас, хоч став по них страхополохи,
А школи!.. Для ослів потрібні теж хлівки.

До того ж нерви в нас — правдиве павутиння;
А ти нам все верзеш про смуток і гроби!
І сердишся, як хтось потягне по чуприні
І скаже: схаменись, вже більше не труби!

Тоді на цілу Русь твій штучний жаль голосить:
Дивись! ось б'ють мене, і я тому сумний...
Скажи, невже тебе про те хто-небудь просить?
Йй-богу, рація! Який-бо я дурний...

* * *

Болить мене душа...
Що! Знов сей клятий біль?!

Поете навісний, зміркуйся, не хули!
Навіщо сієш тьму? Яка є в тому ціль?
Дивись на руський рай і Господа хвали!

На наші болота ясніє божий світ,
І падають дощі, і сходить гожа тьма;
Нам солить чорний хліб кервавиця і піт,
У нас є храм, і піп, і цензор, і тюрма.

Чого ж тобі ридать, чого тобі скорбіти?
Чого в твоїй душі блиск радості погас?
Брати! До рук чарки! Підем, аж буде дніти...
Гей! «Мир вам, браття, днесь...»

Та й «весело ж у нас»...

УКРАЇНСЬКА БАЛАДА

Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?

Goethe¹

Тату, тут тісно! Дух мій в задумі,
В грудях жевріє вічна гєсна.
Виллю все горе в пламенній думі,
Най заридає Бог і вселенна.

Господь з тобою! Клята година
Пісню збудила. Бідна дитина...

Тату, я хочу жаль перелити
В грудь мільйонів скорбних і бідних;
Хочу до серця люд мій тулити,
Кров'ю кормити ближніх і рідних.
Най їх. На нарід впала глухота,
В жилах герольдів підлість ілота.

Тату, несила в пропасть дивитись,
Очі заходять кров'ю і тьмою.
Хочу огненним сонцем займитись,
Біль їм спалити смутком, любов'ю.
Цить, моя перло! Скажуть лукаво:
«Гордий! І звідки в тебе се право?»

Тату, не можу здавити мови,
Всякі змагання наші даремні.
В грудях бездонна прірва любови,
Рветься зі серця визов: нікчемні!
Пробі, мій сину! Браття почують,
Скажуть, ти Юда. І вкамінують.

Даром. Поетів смуток не чує.
Нарід в розпуці гине під плотом,

¹ Хто їде в негоду тим лісом густим? (Нім.)

Гете

П'яний мецєнас в коршмі торгує
Людом, як власним пасеним скóтом,—
Серце поета з болю вмирає
І на могилах з вітром ридає.

ОСЕЛ І СТАТУА ВЕНЕРИ

Парк жемчужиться в промінні,
Дише медом квітів, зел.
Поміж пальмами, в затінні,
Ходить, нудиться осел.

Чує щебет соловія,
Бачить — сонце так сія...
Ходить, блудить, гей повія,
І з нудьги реве: — Ія!

Глянув — статуя Венери
Вся вже мохом поросла.
І цікавості химера
Зайнялася у осла.

Підступає, вітрить, лиже...
Й розпалилась в ньому злість:
Геть, нікчемний дивовиже!
Сього, чей, ніхто не їсть...

ЗЕМЛЯК У ВЕНЕЦІЇ

Я з землячком ходив по piazza di san Marco¹
І роздивлявсь Марка і мармур колонад.
Яснів чудовий день, палило сонце жарко,
Canale gran² купав у хвилях ліс палат.

Поуз палати йшли поважною ходою
Varogì³. Плакала у віддалі музика,
І кадовби гондол чоломкались з водою,
І гондольєр співав: — Sul mare luccica...⁴

— Яке то все нудне, як тут незмірно гидко! —
Зітхнув і прошептав утомлений земляк.—
І де ж бо ся краса!.. Коби знайтися швидко
В культурному живлі! Тут нудно й пусто так!

За місто ми пішли. Земляк простяг костиська
В густій траві. Кругом хатини рибалок.
Рутенець просльозивсь:

— Та ж це мої Мостиська! —
І з розкішню пірнув ув океан згадок...

¹ Площа святого Марка (італ.).

² Великий канал (італ.).

³ Пароплави (італ.).

⁴ Над морем сяє... (італ.)

Петро Карманський в юності.

П. Карманський на початку творчого шляху.

ПЕТРО КАРМАНСЬКИЙ

ОЙ ЛЮЛІ, СМУТКУ.

ЛІРИЧНІ ПОЕЗИ.

Обкладинки
і титульні
сторінки
видань П. Карманського
різних років.

ЛЬВІВ 1906

П. КАРМАНСЬКИЙ

Молода Муза
МОЛОДА МУЗА.

II.

ПЕТРО КАРМАНСЬКИЙ.

ЗА ЧЕСТЬ І ВОЛЮ

(ПОЕЗІЇ)

Блудні Огні.

Львів.
Накладом Михайла Петрицького
1907.

Грушенталь — Парана 1923.
З Друкарні ОО Весілки в Грушенталі.

Дружина поета Здзіслава (дівоче прізвище — Савчик). Фото 1909 р.

П. Карманський в друкарні. Бразилія, 1922 р.

П.КАРМАНСЬКИЙ

Поштівка, видана «Сокільським Базаром» у Львові 1907 р.

Розкляйте в мене груди...

Спірають мене із сівбуцими —
Як не воно образиве, болюче!
Линіть мене з моїх грудних десниціх!
Линіть мене, бо ласо вас неауче!

Розкляйте в мене груди, як рашки,
Злишуйте кров із серця злого.
Дай ти мовки в моїй погледь вам неаучий
Не шпирити рани, що болють безного.

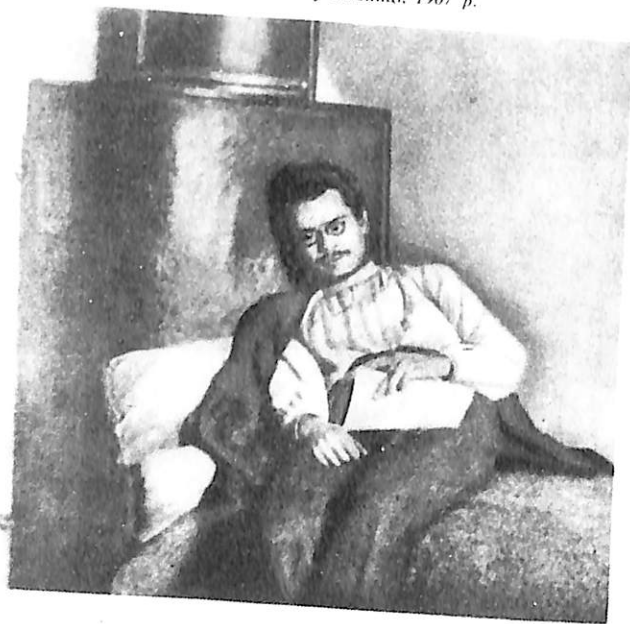
Я знаю сам, що біль мене чор'є,
Та що медого линучь ліже нади.
Та заховайте сівбуцимих шов;
Мені сьогодні вранце з ворогами.

Автограф вірша «Розкляйте в мене груди».

Портрет П. Карманського роботи худ. В. Кричевського, 1930 р.

П. Карманський у в'язниці, 1907 р.

В дорозі до Бразилії. П. Карманський за кермом корабля (другий зліва), 1922 р.

П. Карманський (другий зліва у першому ряду) серед делегації бразильських українців до Міністерства закордонних справ у Ріо-де-Жанейро, 1922 р.

П. Карманський зі священником (прізвище не вдалося встановити),
Аргентина, 1924 р.

Син поета Богдан (зліва) зі своїм другом і родичем Степаном Яре-
мою, майбутнім дослідником творчості П. Карманського, 1939 р.

Син поета Богдан Петрович Карманський, фото 1954 р.

Дочка поета Лідія (перша зліва) серед американських українок, Чи-
каго, 50-ті роки.

Родина Карманських: Вероніка Юрївна, Богдан Петрович, їхня дочка Ірина, зять Костянтин Шалай, внуки Андрій і Ліда.
Фото 1990 р.

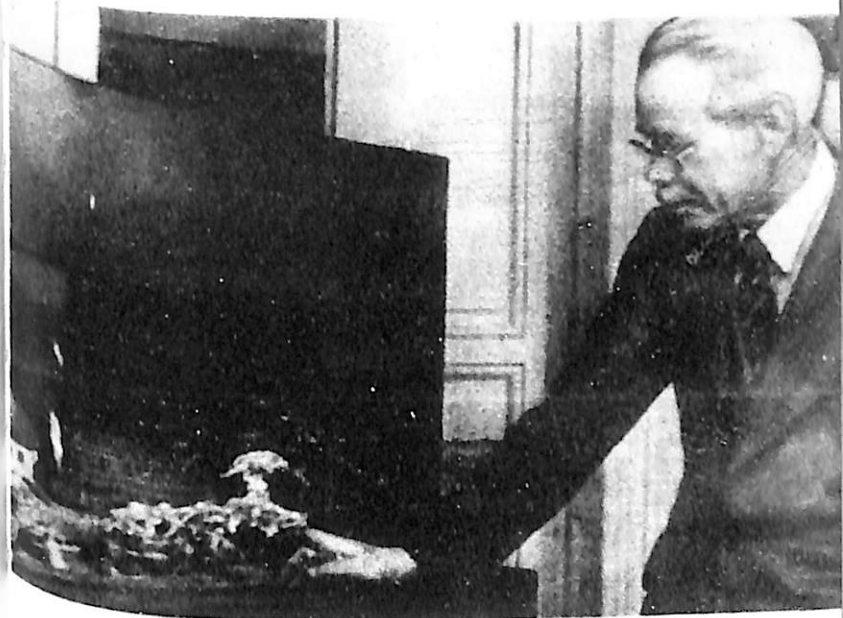
П. Карманський. Фото 50-х років.

ПЕТРО КАРМАНСЬКИЙ

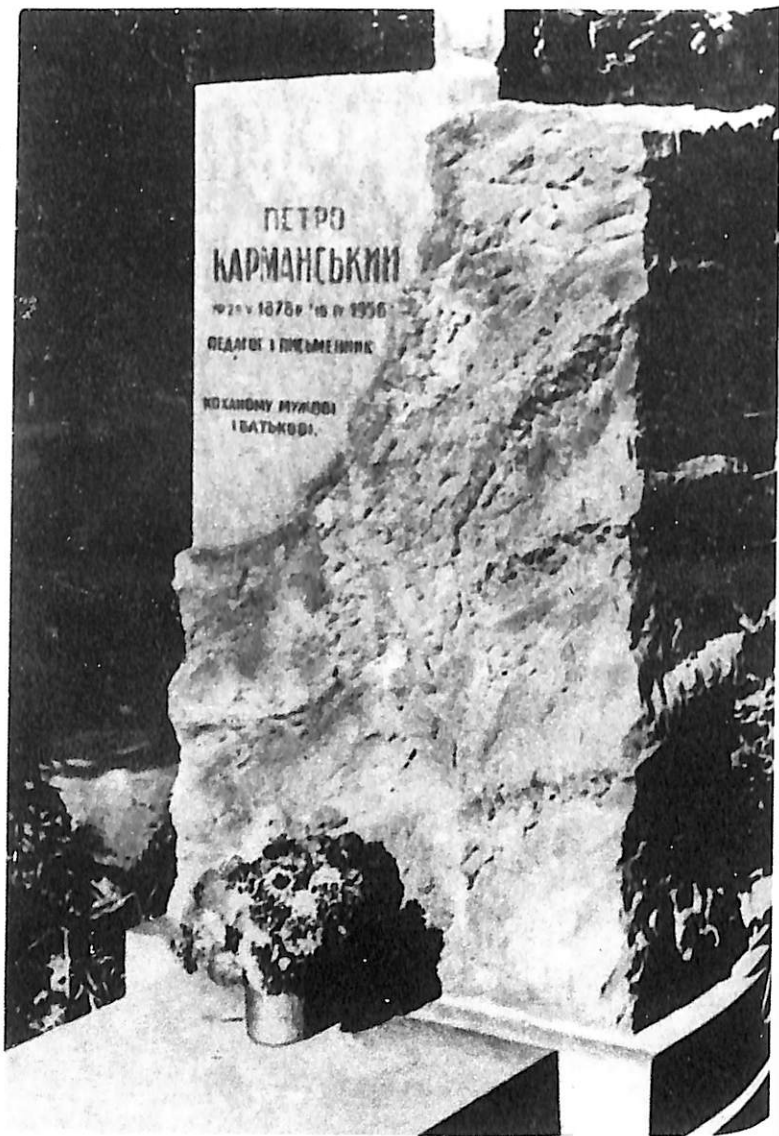
По мандрах сів у Львові й пише
вірші,
Такий дивний, що й вірити не хочеш,
Бо з кожним днем стає щораз
старіший,
А вірші пише з кожним днем мо-
лодші.

Дружній шарж на П. Карманського (ж. «Література і мистецтво», 1940 р.).

П. Карманський у Музеї імені Івана Франка. Фото 50-х років.

Пам'ятник на могилі П. Карманського у Львові.

ШЕВЧЕНКОВЕ СВЯТО

Жірандолі горять, театр втонув у квітах,
І Тараса чогось на сцену принесли.
Хвилює лан облич в поклонах і привітах,
Біліють декольте, фраків хоч не числи.

Іде Шопен, і Гріг, і наша проста шумка —
Увесь репертуар приніс сюди салон.
Часами мимохить озветься тиха думка
І рветься до душі, як в'язень до вікон.

Гримить могутній хор, оркестра шумно грає,
Вколисує до мрій квіт вкраїнських синів.
І дивиться Тарас і нишком позіхає:
«І звідки я прийшов між тих чужих панів?..»

Та й справді, най би ти прийшов сюди, поете,
Таким, як волі ти проломлював кордон,
То наші молоді зблязовані естети
Вдягли б на тебе фрак, а ні — «*mosieur, pardon!*»...

Вражав би їх чуття мужицький стрій на тобі,
І горівчаний дух, і витертий кожух.
Вони рекли б: «Іди і покладися в гробі,
І най зійде на нас твій чистий, ясний дух...»

ДО МОЙОГО ПЛАЩА

Ти дуже споловів і стільки маєш лат,
Аж совісно тебе з кілка здймати, друже!
Однак ще дотепер не сплачено всіх рат.
Так що ж! Служи; та й нам убожество байдуже.

Щоправда, з тебе вже потіхи нам не ждуть;
Надміру ти старий — і, бачиш, зимно в тобі...
Та все ще від біди доводиться здймати
І понести тебе на вулицю на сьбі.

Та й стільки літ жили ми в дружбі, далебі,
І знаєш все, усі мої найбільші тайни.
Ти все зі мною був: у просвітку й журбі —
Ділив зі мною сум і радощі случайні.

Ти знаний землякам ще більше, ніж твій пан,
Що, нерозумний, став поетом лихоліття.
Прийми ж від мене цей убогий мій пеан,
Моє ти — не моє українське лахміття!

ЖАБИ

Кум-кум! Кум-кум! Кум-кум! Кум-кум!
Як гарно скрізь, як любо жити!
І звідки в тих поетів сум?
Дурні аскети й гіпокрити!

Так добре в тім грузькім багні,
Так гарно тут, так поетично!
Так любо жити в тихім сні,
Так добре й так при тім практично!

В затінні наших верб, кропив
Гниємо раді, червом ситі.
І що нам до квітучих нив?
І так ми ще з багна не вмиті...

І звідки в тих поетів сум,
Ті «перли сліз», проміння, золото?
Кум-кум! Кум-кум! Кум-кум! Кум-кум!
Нема — як нашеє болото!

БЛАЖЕННІ НИЩІ ДУХОМ

... безумних бо ни орют, ни сіют,
ни в житниці собирают, но сами
ся ражают.

З моленія Данила Заточника

Щасливі ті дурні... Не орють їх, не сіють,
Не плекають, не жнуть, не звозять до гумна —
Мов хопта, на лані ростуть, цвітуть і спіють...
Нема на них ні кар, ні джуми, ні трумна.

Їх всюди повно є. На вулицях, на ринку,
В салонах, по шинках, по цирках і клітках.
Куди лиш оком кинь — побачиш катаринку,
При ній стоїть дурак в лакерах і квітках.

До того в їх руках якась таємна сила:
Цілий широкий світ кориться їх словам.
Га, що робить... Давай журбі підтяти крила
І ставить монумент народним дуракам!

Rari nantes cum gurgite vasto¹

* * *

Раз скаржився мені покривджений діяч
(В дужках скажім: дурний,

хоч череп без волосся):

— П'ятнадцять літ плачу народний свій гараж,
А честі доступить мені не довелось...

— Добродію! — кажу, — признайтеся сами:
У вас кебети є настільки, що в дитини.
Та й честь у нас дають лиш вибраним, а ми —
А ви, мені здаєсь, не з тої, бач, родини...

Та заблагась вам честь, послухайте мене:
У Львів перенесіть ви ларів і пенатів,
А там пошана й честь вас, певно, не мине.
Лиш трохи походіть по бюрах меценатів...

Щоб успіх певний був (та тямте, це секрет!) —
Ви просьбу підпишіть яким малим презентом,
І певно вам дадуть на діяча декрет,
А може, й зроблять ще у «Ділі» рецензентом.

¹ Не частих плавців у безодні топлю (лат.).

МРІЯ

Коби я тільки «іспит здав»
І стався меценатом,
Тоді я б зверг зі себе фрак,
Зробився б демократом.

Як стій би я себе вписав
На листу парцелянтів
І відчинив би в себе банк
І біуро емігрантів.

Я б нашій кривді край поклав
І лихові зарадив.
Скупив би панські лани
І мазурів спровадив.

Щоб не дивитись на біду,
На наше чорне горе,
Я б наших бідних мужиків
Післав за сине море.

І швидко б в нас зацвів гаразд,
Пропала б вся голота,
А я б добув ц. к. ордер
і славу патріота.

* * *

Не маємо ми ще фахових дефравдантів,
Ми правно дістаєм від люду хабарі.
І не найти у нас муштрованих бригантів,
Які з ножем в руці мишкують на зорі.

Навіщо нам сих штук? Наш люд такий ще темний...
Він радо платить сам свою народну дань.
Потреба лиш найти всесильний ключ тасмний,
А люд відчинить скарб для наших всіх бажань.

Потреба лиш зійти зі свого п'єдесталу
І «увійти в народ» з яким пустим кличём,
Ударити в болях народних кривд і жалю —
А все відчиниш сим посвяченим ключем.

МЕТАМОРФОЗА

*Spiritus flat ubi vult*¹.

У юності своїй кував
Мізерні ритми й рими,
Усіх філістрів побивав
Елег'ями сумними.

А що в кишені був пустар,
Він стався нігілістом;
Щоби ж піднести в грудях жар,
Зробився анархістом.

¹. Вітер віє, де хоче (лат.).

І в снах він бомби розкидав
І був космополітом;
Та й безнастанно воював
З о. митрополітом.

Та блиск гроша його втишив,
Зробив «раціоналістом»:
Він всі химери залишив
І стався шовіністом.

І швидко він між нами став
Народним прометеєм.
Тепер його бонтон з'єднав
З о. архиєреєм.

Весь крик воєнний проміняв
На любий звук грошима,
Всю їдь і злобу перелляв
В здорову бомбу пива.

Спокійно він тепер гряде
Крізь вир життя філістром
Й надіється: колись буде
Воєнним шеф-міністром.

ECCE VIRI!¹

Зволікся патріот з легковиська брудного,
Зголився, причесавсь, надяг рукавичкі
І, втомлений, присів. Запахкав «шкіряного»
І тупо споглядав на димові стрічки.

— Важке твое ярмо, коханий рідний краю! —
Подумав піонер і похилив чоло.—
Насилу твій загін своїм я плугом краю
І поля хабазе, що ниву заросло.

Боян, Доставка, Труд, Трост рідної безроги,
Просвіта, Банк і Юр — усе те мій терен.
Усьому мозок мій промощує дороги,
Я мушу скрізь збирати зернята до зерен.

Тут парцелой ґрунти, спішися до контракту,
То знов біжи у сейм (шкода марних дієт).
Діждешся накінець маленького антракту —
Ого! вже на вікні вказався silhouette²...

Приходить клятий друг: ходи до люпанару,
Сьогодні там весь квіт зійдеться на пивце.
Ох, Боженьку святий! І за яку це кару
Мене Ти вбрав в страшне, важке ярмо оце?

І днесь... Засідань п'ять, по тім аж два комерси
(Один гучний en gale³, а другий в separee⁴).
Відтак до бюро йди підписувать реверси,
Потім... Скажіть сами, як чоловік не вмре?

¹ Ось муж! (Лат.).

² Силует (франц.).

³ Тут: у вузькому колі (франц.).

⁴ Великий зал (франц.).

Замовк і вдумливо звів очі до постелі,
Підпер низьке чоло і довго щось гадав...
Потім нараз здригнувсь — розперся у фотелі —
Обтер з чуприни піт — зітхнув — і задрімав...

КЕНГУРУ

Зади у них від сидження широкі,
З бездумності маленькі голівкі.
Куди не йдуть, все хибні ставлять кроки,
Бо, замість прямо йти, все скачуть набоки.

А лапки в них мов у собак, що служать,
А спереду повисли в них торби.
Все глядають чогось, з усяким друкать,
З поклонів їм кидаються горби.

Тому ловці, пізнавши їх натуру —
Їх сліпоту, нездарність і терпець,
Полюють залюбки на їхню шкуру,
Бо знайдеться на неї все купець...

Та не здолать кенгурового роду,
Хоч всі його до жалості скубуть.
Тож кожний хорт цінує сю породу,
Та й ти, земляче, ціниш їх, мабуть...

* * *

Поверх трьох сотень літ ми крила простирали
І тріпали хвостом, зривались все до лету,
На дрімлять по печах воєнні гімни грали
І ждали, аж нам *хтось* покаже нашу мѣту.

А пташник глузував, метав нам на принаду
Полову хитрих ласк, освоював пташину.
І ми вино змагань змінили в лимонаду
І замість кулішу глотаєм окрушину.

І опустили ми поволі горді крила —
Часом лишень хвостом затріпаєм несміло.
Полуда сліпоти зіниці наші вкрила,
І ми не то літять — вже й ходим неуміло.

А все нам ще здаєсь, що ми орлом остались,
Що летом дужих крил ширяємо вершини.
Тим часом нам давно вже крила позростались,
І ми лишень така освоєна пташина.

НОСТАЛЬГІЯ

Сиджу над морем. День такий чогось ліричний,
Так нудно на душі, так важко, нестерпучо...
Прийшов до мене жаль — надутий, патетичний,—
Упав мені на грудь і плаче так болючо...

Втишівся крик товпи, і море соромливо
На грудях пристрасних позапиало шати.
По ній пливуть чайки повільно і ліниво;
В таверні десь ревуть навіжені хорвати.

Вже більше трьох неділь, як кинув я Україну
І для химер пішов в край дикого народа.
Прийшов запізний жаль, у серці море спліну —
Зі мною плаче вся розтужена природа.

Аж ось дивлюсь — в вікні у клітці мавпа граєсь
І кліпає до всіх сердечними очима...
І в серці тане жаль — до мене усміхаєсь
Щось рідне... На душі утіха незмірима.

INTER ARMA¹

Daß die Schurken so mächtig heute,
Wollt ihr wissen, warum?
Es kommt daher, daß die ehrlichen Leute
Entsetzlich dumm.

Grillparzer²

НА УТЕЧИ

Сум голосив по пустці піль
Прелюдію одчаю,
А ми топили горе й біль
По давньому звичаю.

Понурившись на стакані,
Ми скорбні думи слали
На рідні ниви, де сини
Буйні чуприни клали.

Щоби ж і нам не помирать
З журби, що серце сперла,
Заставили ми грімко грать
Циганів «Ще не вмерла».

І так, розмріяні, снули
Ми сміливі ідеї,
А поки що ми завели
З усіми *treuga Dei*³.

¹ Під час війни; дослівно: серед зброї (лат.).

² Чи хочете знати, чому
Негідник сьогодні такий могутній?
Так це тому, що чесні
Люди задурні.

Грільпарцер

³ Во славу Тройці (лат.)

Так рідне ми вели судно
Крізь бурю і негоду
І тямили лишень одно:
Що ми «тирольці сходу».

А що з геройських ран синів
На нас спливала слава,
То снилась нам в прияві снів
Гетьманська булава.

Так в час кривавої борби
Ми присипляли труди,
Аж довелося нам з журби
Ударитися в груди...

ПОЛІТИЧНИЙ НЮХ

Ударив грім, і з наших мрій
Остав один туман.
І ми в безрадності своїй
Вхопились за карман —
Не наш, а потентатів...

Ми совість нашу оддали
Могучим у коміс,
І *volens-nolens*¹ ми пішли
На легкий компроміс —
Із хистом дипломатів.

¹ Хоч-не-хоч (нім.).

Не раз, якщо знемога й сплін
Людину навістить,
То треба з тугости колін
Незначно опустить —
Для гарних результатів.

Ударив грім, і ми в ім'я
Української справи
Звинули боєве знам'я
І подались «направо» —
В покорі демократів.

І так під хвилю горя й скрут
У днях тяжких времен
Приніс «нам» пліди щирий труд,
І ми наш екзамен
Зложили еminenter¹.

І тим звергли ми з себе раз
Наш епітет «лінюх»
І доказали, що у нас
Є політичний нюх —
На крісла президентів.

¹ Блискуче (нім.).

ДА СВЯТИТЬСЯ ВІЙНА

Да святиться війна! В сяйві лун ми найшли
До трапези вигідну дорогу,
І, узброєні в лож, ми з поклоном пішли,
Кождий іншому — власному — богу.

Ми в пожариськах сіл попалили дотла
Всі трофеї дідівської чести
Й понехали вражду, що нам в серці лягла
Заповітом кривавої мести.

Місто в гніві палкім затискать кулаки,
Ми покійно складали долоні.
Що ж дивного, якщо хитруни й дураки
На цупкім нас держали припоні?

Хоч судилося нам поливати поля
До останньої крапельки крови,
Ми втішалися тим, що покійне теля
Підсисає дві гладкі корови...

Та й ми знали, що бій не триватиме вік,
Що лиш дуби валяться від бурі;
Що засне гураган і трусливих калік
Примостять на якій сінекурі.

Ми се знали, й тому кождий з захватом грав
В дряхлу дудку борця-патріота;
Край вікон міністерств всякий блазень горлав:
Да святиться війна і... підлота!..

ІДИЛІЯ

Сини вмирили, люд конав,
Горіла вся Україна.
І дух заглади гнав та гнав —
Росла кругом руїна.

А ми в «Союзі земляків»
(Хоч нас розпука жерла)
З огнем чубатих козаків
Співали: «Ще не вмерла!..»

Мужик в лісах по норах мерз
В тривозі і безсиллі,
А патріот в столиці верз
Про села в ріднім стилі.

Черкес лупив останній сніп
З мужицького загону,
А ми несли до княжих стіп
Данилову корону.

В Карпатах бідний нарід млів
В кайданах і в неволі,
А ми вінчали королів
На київським престолі.

Ось так ми йдем настрічу дій —
Нехай хто що говорить!
Ми маєм амулет надій —
І віра чуда творить...

ПІД ВІДЕНСЬКИМИ ПЕРИНАМИ

Здалека від страхіть війни і хуртовин
Під шум дунайських хвиль ми колисали мрії
І, потонувши в пух позичених перин,
Впивалися теплом, як птахи на вирії.

І снівся нам не раз далекий рідний край,
А часом і масні директорські посади.
І ми, склонивши скрань на свого ложа край,
Стискали кулаки від жалю і досади.

І рвалися ми на лет, як бузьки навесні.
Та літеплю перин в'язало наші крила.
І ми топили жаль у непорочнім сні
Та й присипляли скорб, що мозки нам нурила.

І так в чужім краю, здалека від негод,
Позбавлені всіх благ народної трапези,
Жили ми з дня на день, не знаючи пригод, —
Як горді мудреці: «jenseits von Gut und Bose»¹.

Під захистом перин наш дух переборював
Всю скруту лихоліть і все насильство враже,
Під ними ми найшли розраду і покров.
Тож слава їх не вмере, вівки не поляже!..

¹ «Потойбіч добра і зла» (нім.).

ІНЦИДЕНТ

І вийшов патріот, як витязь, на естраду...
На тисячну юрбу упала тишина.
І кожний забажав почути слова розради,
Що зараз попливуть устами вістуна.
Це ж він, великий муж, що ген в самій столиці
В крузі самих «батьків» сідає на совіт!
Став, гордо зняв чоло, поглянув по світлиці
І, втомлений, обер з-під окулярів піт...
Потім, як той пророк, піднявши руку вгору,
До зібраних прорік великої слова:
— Брати! приходжу д' вам під небувалу пору,
Бо вдарила для нас година рокова.
Брудний наш небосхил розсвітлює заграва,
І сходить нам зоря леліяних надій.
Побідно йде вперед святая наша справа,
Ми сміло можемо ждати розвою дальших дій!
Ось гляньте! Щирий труд приніс нам

збори плоду:

Від Сяну по Кавказ «Україна» — глядіть!
Так слово плоттю бисть... Уперто і помало
Вдалося нам старі льоди переломить
І фірму підкупить. Се стільки вимагало
І труду, і гроша!.. (Не свого — що робить!..) —
Як витязь, він повів по зібраних очима,
Відчитував з їх лиць вражіння своїх слів.
Однак народ мовчав, здвигаючи плечима,
Й ніхто своїх думок сказати не посмів.
Аж ось озвався хтось, казав-бись,

з-під могили:

— Добродію, простіть! Позвольте вас спитать:
Ви Холмщину кому на карті приділили? —
Тут речник спалахнув: — Хто смів перебивать?!

ГЕРОЯМ

З жестом гордих батьків під музику пушок
Ми вас слали на смерть задля справи,
А самі підняли на валах подушок
Гордий стяг Босвої Управи.

Ми післали вас в бій і веліли вертати
Лиш зі щитом, а ні, так на щиті.
А самі — щоб колись вас як слід повітати —
Заховались, як зайчики в житі.

Ви боролись, як льви, й вашу юність буйну
Прикрасили ясні діадеми.
Кров'ю ран ви своїх змили нашу вину
І тіртяєм доставили теми...

Ви вмирили, а ми у гордині росли,
Що ви юні літа потоптали;
А в геройських гробах ми потомству спасли
Політичні цінні капітали.

Тому кожний із нас по-геройськи приніс
Важку жертву гіркої розлуки.
А могили борців зросять перлами сліз
Як не ми, то напевно вже внуки...

Кривавий сміх

I

Долейте ще вина! Долейте лиш такого,
Щоби в його крові заіскрився огонь!
Щоб в ньому оп'янів весь біль життя гіркого
І з груді грянув спів нових гучних пісень!

Щоб реготом зайшла моя пекельна смута
І випалила ним всю тугу чорних дум!
Щоб неміч довгих мук порвала врешті пута
І плюнула життю в лице палочий глум!

Га, смійся, смутку, смій!

Щоби з гробів зірвались
Кістки, яким давно сей світ сказав: прощай!
Щоби глухі й сліпі з тривогою дізнались,
Як в нас ридає сміх і як смієсь одчай!

II

І впала з-під повік остання сльоза,
І скаменіла грудь, як лава на вітрах.
Пішов від мене біль, поблідла вся гроза,
І в серці весь огонь згорів, зотлів, потах.

Тепер я ваш, я ваш! Вкупився вже у храм,
В якому бог брехня, ереї — різуні.
Ходім вістити мир закованим братам —
Народу ми батьки, ми вибрані сини...

Осанна вам, брати! Ликуй, народе мій!
Несем в твої хати загублений твій рай...
На стовпищах твоїх горить огонь надій.
Уверх мечі! Поляжемо за край!

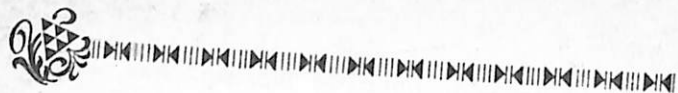
III

Так, я з вами пішов на ваш празник життя
І засів до гучної трапези,
Щоб в похміллі найти тихий мир забуття
І спинити ненависні слези.

І, поклавши на скрань ваш весільний вінок,
Звитий з квітів мужицького поту,
Я пустився бігцем на веселий танок,
Щоб згубити гнітючу скорботу.

Та, втомившись танком, я поник, як лоза.
І сягнув я рукою до чари...
Та здрігнулась рука, з вії упала сльоза:
Я побачив огидні примари.

Я збудивсь, і мій сміх на устах занімів:
Я не бачив ні шляху, ні мети.
І тепер я нараз вас як слід зрозумів —
Та мене ви ледві чи піймете...

Із збірки
«За честь і волю»
(1923)

*Присвячую Тим,
що своєю цінною кров'ю змили
з Народу України ганьбу рабства.*
Автор

В ПЕРШІ РОКОВИНИ ПАДОЛИСТА

Благословенна будь, священна хвиля,
Благословенні невмирущі дні!
Ви розповіли Велетня з безсилля
І сили люду, скам'янілі в сні,
Збудили чудом на геройське діло.

І сталось чудо!.. Лазарове тіло,
Закуте в гробі три дні, три віки,
Воскресло, встало, кровію скипіло
І, меч двосічний взявши до руки,
Пішло до бою з темним духом смерти.

Лиш підлий хоче добровільно стерти
Своє нікчемне ймення з карт буття.
Ім'я героя не таке, щоб вмерти
І понестися в безвість забуття!
Воно від роду пом'янешь до роду!

Нехай святиться гордий стяг Народу,
Який простерся на верхах Карпат!

Він сонне море сколихнув до споду
І, збивши хвилю в дикий водопад,
У скелю глянув — аж здригнулись гори!

І від надхмарних шпівців Чорногори
Аж до плодючих понадсянських піль
Знялася пісня, як бурхливе море:
Нехай пропаде наш відвічний біль!
Осанна гордим Лицарям! Ми вольні!

Ми вольні! Даром воротá пекольні
Повстали проти наших вічних прав,
І даром наші здобуткі мозольні
Варшавський злодій підступом закрав.
Ми вольні, браття, і ми будем вольні!

ВИ ТЯМИТЕ? — РАБИ!

І досі мріємо, і досі мліємо,
Коли згадаєм диво,
Як, биті тугою, сталені потугою,
Ми вийшли з сіл на жниво
І бренькіт наших кіс
Кривавий клав покіс.

Немов зчаровані, збудились сковані
Дрімучі наші сили;
І, п'яні славою, ішли ми лавою
І день і ніч косили.
Вкидали ввесь наш біль
В зағони рідних піль.

Ланами й борами, степом і горами
Неслися ми, мов Диви,
Гриміли хорами й на храм прапорами
Пристроювали ниви —
І трупом по полях
Мостили волі шлях.

Колінагнулися, і в серці чулися
Ангельські легкі крила;
Бажалось линути, весь сум покинути,
Журбу, що груди нурила,
Жбурнути в забуття
І пригорнуть життя!

І доси мріємо, і досі мліємо,
Коли згадаєм диво,
Як, биті тугою, сталіні потугою,
Ми вийшли з сіл на жниво —
На свято боротьби.
Ви тямите? — раби!

ЖЕРТВА

Ти йдеш, мій сину? Що ж? Іди здоров!
Тебе спиняти я не маю права.
Даремний жаль, як кличе слухна справа,
Як з України ворог точить кров.

Твій батько вік свій скоротав в ярмі
І вмер, не чувши заклик до зброї.
Сьогодні дивом взялися герої
І рвуться пута в віковій тюрмі.

З могил війнув лицарський гордий дух —
Воскресли сотні. Лопотять прапори,
І пісня віри в'ється понад гори,
Горить завзяттям давній слабодух.

Ідеш вже, сину? Що ж... іди здоров!
Я радію, хоч серденько зранене.
Та тям собі, що ти один у мене...
Хоч, врешті... Що ж! Пречиста твій покров...

Взяв неньчин поцілуй, і безмір піль
Вхопив його, як човен морські хвилі.
А мати впала у німім безсиллі
І пригорнула невимовний біль.

ЗА РІДНИЙ КРАЙ

Одного я тебе в широкім світі маю.
Підеш — і ніч впаде на соняшний мій рай,
І сум осінніх днів мене зморозить в маю.
Та серця не пестить, як кличе рідний край!

Іди! Лиш Бог один мій жаль бездонний
зміреть...

Підеш — і повалюсь душею у безкрай,
І втрачу все, у що бездольне серце вірить.
Та годі не іти, як кличе рідний край!

Іди! Повернешся, тоді почнем наново
Співать перервану симфонію про-май.
Поляжеш — Боже!.. Біль зморозить в мене слово
І скам'янить думки. Та годі: кличе край!

Під серцем в мене спить наш первісток любові.
Я помстою наллю його серденько вкрай!
Повір, не виллється надармо жертва крові...
Ідеш? Ох, Боже!.. Йди! Взиває рідний край!

ПОРВІМ НА КОБЗАХ СТРУНИ...

Порвім на кобзах струни скорби й туги
І не співаймо співів надмогильних!
Заграймо громом дикої потуги
І визвім з гробу лицарів всесильних!

Спустім нарешті духа з оборожі,
Яка нас душить вже цілі століття!
Як буря, гряньмо в полчища ворожі
Й візьмім під ноги наше лихоліття!

Невже нам вічно у шлеї ходити
Тяглом неситих за́висних сусідів?
І в судорогах болю приводити
На світ бездольних кволих ніобідів?

Невже ім'я героїського народу
Навіки вмерло для його ж потомства?
І писано нам згинуту без роду —
В хижацьких кігтях зради й віроломства?

Невже кров Гонти в наших рабських жилах
Не має сили вдруге закипіти?
І ми, сп'янілі на старих могилах,
Навіки будем плакати, скорбіти?

Геть хорий смуток і журбу безсильних!
Порвім на кобзах струни болю й туги!
І не співаймо співів надмогильних —
А граймо громом гніву і наруги!

МИ НА ЖЕРТОВНИК ДІЙ...

Ми на жертовник дій усю поклали долю:
Майно, життя і кров — поклали, що змогли.
З пожоги та руїн ми ледве зберегли
Для йдучих поколінь героїський епос болю.

Бездольні вигнанці, подавлені журбою,
На судище несем терновий наш вінець.
Ми не лукавили — і впали, як борець,
Що став на боротьбу з камінною судьбою.

Невже нам ще й тепер лиха присудить доля
Добути тільки скарб нових могил і ран?
Невже об лід людства розіб'ється таран
Кривавих наших мольб? Най буде Божа воля...

Ми на жертовник дій вергли останки віри.
Коли ж нас заведе остання ще весна,
Нам лишиться одчай! А зброя це страшна!
Вона не знає жертв, ні стриму, ані міри!

Cum subit illius tristissimae noctis imago...
Ovidius¹

Прийшов останній акт трагедії народу.
Прогнув послідній стріл кривавих Тернопіль,
І ми пішли на Збруч, пішли шукати броду.
За нами гнався лях, а в нас стогнав наш біль.

Голодні, в крові ран, несли ми наше горе
Й не бачили в п'їтмі дороги з-поза сліз.
В непевності й журбі щеміло серце хоре:
Тут кат-аристократ, там — п'яний горлоріз...

І де нам припочить, замученим до скону?
Де голову склонить, розпалену вогнем?
Позбавлені тепер батьківського загону,
Ми вигнанці. Куди ж? Куди тепер підем?

Узяти кріс до рук і тим одним набоем,
Який нам ще остав, спасти геройську честь?
Та там по селах кат впивається розбоєм!
Там пекло піднялось! Від кого ж прийде месьт!

І ми пішли на Збруч. Нічні вмидали тіни,
І на глухих полях родився день. Вкінці
В заграві ранковій замаревіли стіни
Камінних берегів. Ми сперлись на ріці.

Здавалося, хтось лід поклав на наші груди,
Здавалося, серця стиснув тісний обруч.
І що нам принесли геройські наші труди?
І слъози потекли у каламутний Збруч.

¹ Коли з'являється картина тої найпечальнішої ночі...
(Лат.)

Ovidiū

Сходило сонце. Ми ішли бліді, без слова
І пили серцем біль сирітства й самоти.
І хоч ридала в нас розпука стоголова,
Ми прапор наш несли до певної мети...

НЕ СПИС МОНГОЛЬСЬКИХ ОРД...

Розгрóмили тебе, і ти зомлів в боях,
Бездольний Велетню з українських степів!
І знову занімів в буйних твоїх гаях
Празничний дифірамп, грімкий надійний спів.

Не спис монгольських орд, не злоба дикаря
Тобі копали гріб на вимерлих полях.
Тебе зранів твій брат, вчорашній раб царя,
Котрому ти пробив до визволення шлях.

Сусідом скований, дітьми обпльований,
Ідеш Голгофою німий — один одним.
Поруганий, слабий, на смерть скатований,
Несеш важкий свій хрест і падаєш під ним.

Померкла ліпота твоїх квітучих нив,
Від диму почорнів твій ясний небосхил,
І непомірний біль тебе закам'явив
І пригвоздив на хрест нових твоїх могил.

Не спис монгольських орд, не злоба дикаря
Тобі копали гріб на вимерлих полях.
Тебе зранив твій брат, вчорашній раб царя,
Котрому ти пробив до визволення шлях.

Пам'яті сотника Володимира Яреми

Горять огні, і ясність б'ється з тьмою,
Що налягла глухий подільський ліс.
Від пилу шлях окутався габою,
І мовчанку вечірнього спокою
Приборкує клекотанне коліс.

Горять огні. Іржуть в чагарі коні
І порскають від прохолоди рос.
Дрімає ліс, похнюплений в присонні,
І молиться. Під лісом, на вболоні,
Підковою розкинувся обоз.

Горять огні. В обозі скрипка плаче
Й регочеться, сп'яніла тугою;
Оплакує гірке життя козаче,
Покинуте на вигнання бурлаче,
Скалічене терно́м, наругою.

Горять огні, кривавлять перелоги
Й розпалюють одчайний регіт струн.
І козаки беруть свій жаль під ноги
І, збуджені знемогою дороги,
Пускаються вприсюди, мов бурун.

Горять огні. Сміється в скрипці горе,
Розковане зі серць розлукою.
Дуднить земля — здається, п'яне море
Товче грудьми об набережні гори.
Іде танок надій з розпукою.

Славі Яремовій

Ждала, молилася смутком і тугою,
Поки не впилася горем, наругою.

З Винниці прислано вістку сестрицею:
Вам вже судилося жити вдовицею.

Вийшла на вулицю, вкрита жалобою,
І над сирітками стала Ніобою.

Двоє, як зіроньки, — тільки дивитися.
Де ж їй з бездольними, де прихилитися?

Встала, пустилася полем, покосами,
Сльози втираючи жовтими косами.

Діти втомилися і спотикаються.
— Де будем спатоньки? — в мами питаються.

— Цить, мої радощі! Прийдем до таточка —
В нього є з ліжечком захистна хаточка...

Присмерк розгублює тіні прилудою;
Мати з сирітками блудить приблудою.

СВЯТИЙ ГЕРОЮ!

Святий Герою з наддністрянських долів,
Закам'янілий в болю під хрестами!
Бездольна жертво хатніх коромолів,
В дім Путифара продана братами!

Ти, злим сусідом зраджений нікчемно,
Як лев, боровся за воскреслу волю,
Та море крови вилив ти даремно.
І впав як лицар на кривавім полю.

Ти розлучився з власною землею,
Оставив діти і батьків бездолних,
Писав в пожежі горду епопею
І грудь кривавив у боях пекольних —

Та не зломився у жорстокій січі
І не подався під чужу егіду!
Ти прапор волі в Київ виніс двічі,
І двічі в Лаврі дзвін вітав побіду.

Святий Герою з наддністрянських долів,
Закам'янілий в болю під хрестами!
Бездольна жертво хатніх коромолів,
В дім Путифара продана братами!

Хто вгляне в душу, горем накіпілу,
Що на Голгофі пила жовч-отруту?
Ти з бруду хамства виніс сніжно-білу
Батьківську славу і, забувши скруту,

За честь Країни клався на жертвенник
Козлом за підлість і провини брата.
Й тебе продали за марній сребренник
Тяглом до плуга польського магната...

Ти двічі в Київ стяг носив побідний —
Й тебе продала підлість легкодуха.
І хто загляне в прірву твого духа,
Святий Герою, мученику бідний!

ТАКОГО СОРОМУ ДОЖИТИ!

Такого сорому дожити —
Піти в ярмо раба рабів,
Гробокопателью служити,
Що тисячі нарив гробів,
І кладбищем зробив країну,
І насадив на ній руїну!

Дожити сорому такого
І жити, жить під батогом,
Носить тавро ярма рабського,
Дивитися, як пси кругом
Жакують люд наперегони
І орють ним його ж загони!

Дожити сорому! Ходити
Поруганим в чужій шлеї,
Дивиться, як бутні бандити
Плетуть на брата нагаї,
Хиріти під страшним обухом
І нидіти невольним духом!

Дожити сорому! Конати
Під чобітьми нікчемних орд,
Дивиться, як святі пенати,
Осквернені багном погорд,
Палять нам грудь огнем прокльону,
Женуть нас з рідного Сіону!

Проклята будь, страшна година,
Проклятий будь, злочасний день!
Нехай забуде нас родина,
Хай серце спалить в нас огонь!
Бо ми не мали зваги вмерти
І побідить наругу смерти.

НІ, НЕ РИДАЙТЕ

La morte dei forti'è spettacolo
di dignità¹.

З прокламації Г. Чернускі, 1848

Ні, не ридайте, дочері країни,
Яку спотворив кровожадний гунн!
І на скрижалях, на гробах руїни
Розбийте кобзу, стомлену, без струн.

Закам'янійте у мертвечій тузі,
Немов Ніоба, й ласки не моліть!
І не давайте ваших серць нарузі —
Замкніть в них горе, чайте і терпіть...

Держіться гордо! Най ніхто не знає,
Як сором смокче вашу горду честь;
Най в серці вашім тихо дозріває
В пеленах скорби дика, п'яна месть!

Напійте овоч вашої утроби
Отруйним трійлом лютого змія!
І в серце сина влийте дріжджі злоби,
Щоб він кипів під ляскіт нагая!

Щоб він, як той біблейний велет, вперся
В колону дому, де пирує кат;
Щоби в руїні навіть слід затерся
З кубла, що гріло плід нікчемних зрад!

¹ Смерть сильних є видовищем гідності (італ.).

РОЗВІЯЛИ НАС БУРІ...

Розвіяли нас бурі, громи
По бездоріжжях чужини.
Сумують пустою хороми,
Ростуть на нивах бур'яни.
Гей! Гей!

Ніхто не знає, скільки болю
В серцях закаменіло в нас!
Гей, потоптали нашу долю —
Лиш сниться нам щасливий час.
Гей! Гей!

Під лю́дським тинням жебраками
Розгублюємо п'яний сум,
І світ кидає нам з кістками
Свою погорду, лайки, глум.
Гей! Гей!

Ідуть літа, а ми з торбами
Верстаєм все безцільно путь.
Не можемо бути ні рабами,
Ні вольними не смієм быть.
Гей! Гей!

НАРОДЕ, ЖЕРТВО РОЗБОЮ!

Народе, жертво дикого розбою!
Дитино в кігтях зависті й брехні!
Як Єремія, плачу над тобою,
І серце в мене жариться в огні.

Одчай вселився у твоїй країні,
І мирні села оповив пустар.
Сіон твій гордий тужить на руїні,
І Бога твого безчестить дикар.

Варварські орди вщерть заволочили
Твоєю плоттю твій пустий загін
І начинили трупами могили
Та й запивають кровію твій скін.

Мов сірі торси, без душі, без слова,
Сидять прибиті люди по хатах.
В устах їх білих скам'яніла мова,
Й останній огник віри в них потах.

Та там, у грудях, накипає звільна
Важка досада у грізній вулкан.
І підіймаєсь нишком, мимовільно
Зо свого ложа сонний великан...

Народе, жертво лютої недуги,
Що підрубала твій кедровий пень!
Я вірю в силу скритої потуги
І вірю в твого воскресення день!

НЕХАЙ РОЗБИТІ МИ...

Нехай розбиті ми, нехай на нашім гробі
Празнує супостат сумний тріумф брехні!
Ми не понизим чол у ганьбах та жалобі.
Наш дух горітиме в пекельному вогні!

Хоча ходитимем у підлій оборожі
І будем волочить важкий тягар заліз —
Та ворог не примкне своїх повік на ложі,
Дарма що в головах у нього буде кріс.

І не присплять його диявольські торттури,
Що ними схоче він убить запеклий гнів.
Ми будемо в ярмі ходить, як горді тури,
Яким з грізних зіниць б'ють лискавки вогнів.

І хоч обставить нас фалангою шпіонів,
Щоб викрасти нам з серць невимовлену реч,
Буде лякатись нас, як скритих скорпіонів,
І скрізь добачить наш грізний дамоклів меч.

Нехай розбиті ми, нехай на нашім гробі
Празнує супостат сумний тріумф брехні!
Ми не понизим чол у ганьбах і жалобі.
Наш дух горітиме в пекельному вогні!

ТИ СЛАВ СВОЇ ПОЛКИ...

Ти слав свої полки під стіни Царгороду,
Й корилися тобі дунайські береги,
Твій гордий скипр горів багатством всего Сходу,
І заздрили тобі і друзі, й вороги.

Ти поміж два світи культури і варварства
Поставив міць свою під пламенним мечем
І захистив прогрес від лютого варварства —
Та й сам в бою поник знеможеним плечем.

Однак ти випрямив свій гордий стан Ахілля
І дорого спродав квітучий свій загін!
Від придніпровських круч до буйних нив
Поділля

У тисячах могил записаний твій скін.

Народе мій, поглянь на ліпоту нетлінну,
Що оповила в блиск старе твоє ім'я!
Струсни з своїх грудей свою журбу осінню
І в гордощах душі зрости нове плем'я!

Не дай, щоби бастард, твоїм нагрітий духом,
Толочив буйний квіт твоїх священних піль,
Щоби твої сини, примлівши під обухом,
У заячих серцях замкнули рабський біль.

Не дай, щоби огонь завітного Хориву,
Що палить грудь тобі, в душі твоїй помер.
Здіймися на верхи надлюдського пориву!
Згадай лиш, ким ти був і ким ти є тепер...

ГАЛИЦЬКІ ЛИСТИ

І. ЛИСТ ЖІНКИ ЕМІГРАНТА

Питаєш, милий, як у нас,
Чи не пора тобі додому...
О Боже мій!.. Та ось Панас
Тобі розпише всю Содому.

Пішов москаль, відтак були
Германці, турки та мадяри.
Пішли й свої... Тепер прийшли
Якісь харцизи чи татари.

Нас, мов худобу на заріз,
Гонили ген в німецькі гори,
Отам кропивою поріс
Самітний гріб Юрка та Дори...

Лишень байстрюк мені остав...
Та краще, милий, не питати!
Як третій рік війни настав,
Нам дали поворот до хати.

Та замість рідного села
Застали ми глибокі ями.
І так три роки я жила
В холоднім льоуху між полями.

Тепер нас вигнали і з ям...
Та годі всього написати...
Ох, чом не було москалям
Бездольних наших сіл оддати!

В селі як мухи люди мруть,
Лишаються одні лиш діти.
Буває, біль стискає грудь,
Що нікуди себе подіти...

Пани весною до ярма
Дівчат і парубків гонили.
А скільки з'їла їх тюрма!
Та розказать немає сили.

Священик, загнаний в Сибір,
Вернувся був домів нарешті.
Та швидко за якийсь папір
Він опинився у Бересті.

Писати ще? Ні, не питаєсь.
Бо серце розірветься з болю!
Ох, ради Бога, не вертайсь!
Чекай на кращу в краю долю...

2. ЛИСТ СИРИТ

Татунцю наш! Голодні, бідні,
Благаєм вас: прийдіть до нас!
Ми кинуті самі, безрідні,
І блудим світом самопас.

Мамуня вмерли ще весною,
Корову взяв нам магелон.
І ми спимо на купі гною
І миєм у дворі салон.

З хатини нашої лишився
Лиш комин і розбита піч.
Маленький Юрчик застудився
І кинув нас на третю ніч.

На церкві повалилась баня,
І коні в ній стоять тепер.
До школи ходять на «зібрання»,
А вчитель наш в неволі вмер.

Давніш були у нас жупани
І Україна тут була —
Тепер ми пишемся «кабани»
І всюди Польща в нас пішла.

Усі, що були козаками,
Кудись на панщину пішли.
Нам теж грозили нагайками,
І ми на польське перейшли.

Людей так б'ють!.. Багато битих
Від болю й мук зійшло з ума.
А кілька ям у нас наритих!
Та й, кажуть, ще іде чума...

Все, що на нас, — шинель дирява,
І наша шкіра гей кора.
А як бідуєм!.. Наша страва —
Помиї з панського двора.

І так нам гірко, так нам важко,
Що завидуєм панським псам...
Не раз ми маму гудим тяжко,
Що й нас чогось не візьме там...

Ох, тату! Тату! Ми не годні
Стерпіти довше лютих мук!
Ми босі, голі та голодні.
Ох, вирвіть нас з гадючих рук!

3. ЛИСТ ІНВАЛІДА

Чоло склонивши у журбі,
Сиджу безрадний, безнадійний.
На крилах болю шлю тобі
Мої слова, мій сум незгійний.

Диктую лист. Гучний гранат
Взяв в мене руку ще під Львовом.
А пише лист старенький Гнат,
Що шлесь до тебе теплим словом.

Писать про себе? Все пусте,
Я поховав усі надії.
В моїй душі бур'ян росте,
І холод пустки в серці віє.

Неначе сниться все мені:
Окопи, луни, сніг, морози —
Голгофа. Врешті навесні
Страшний розгром. Ох, сльози! Сльози!..

Я зраним попав в полон,
І довелось терпіти пекло.
Та все те вже минулий сон,
І в пам'яті вже все поблекло.

В селі застав я тільки біль
І безпорадну чорну тугу.
Журба з пустих осінніх піль
Несла до хат грізну недугу.

Третини вже людей нема.
Одні від тифу повмирали.
А других знищила тюрма.
Останніх до двора забрали.

А так нас б'ють!.. Та ні! Не мож
Розмалювати всього пекла.
Усе обман, брехня та лож.
Людина — це гієна встекла!

В селі рогатії чорти
Копитами тратують діти
І заглядають крізь плоти,
Чи де нема чим рук погріти.

Усе взяли — село пусте.
І тільки чуто скрик: для чого?
Однак страшніше всього те,
Що люди вже не ждуть нічого...

Нічого люди вже не ждуть
І мруть як мухи в путах сітки.
Роками чорні дні ідуть —
А порятунку вже нізвідки...

— ЛИСТ ЖІНКИ ВТІКАЧА

Коханий мій! Твій лист здалека
Прийшов аж в перших днях мая.
Ти бачив, як струнка смерека
Від бурі звернеться?.. Це я.

Як ти пішов у світ за сні
І як злетіла татарва —
Нема мені ні дня, ні ночі,
Я ані мертва, ні жива.

Сама не знаю, звідки сили
Находжу, щоб нести цей хрест.
П'ятнадцять раз мене трусили
І натякали на арешт.

Вночі кружляли, наче круки,
І заглядали до вікон.
Казали, ти попав їм в руки.
З тих пір пішов від мене сон...

Благослови твою недолю
І вигнання тернистий путь!
Бо ти найшов в недолі долю.
Щасливий будь! Вдоволен будь!

Для тебе світять сонце й зорі
І зеленіє зелень піль.
Та ми бануєм, смутком хорі,
І скам'янілий носим біль.

Так топчуть нас!.. Та годі! Годі!
Немає барв, немає слів!
І тільки гнів кипить насподі...
З нас виростуть полки чортів!

Чи ждять тебе? Пішли морози,
Над вишнями хрущі гудуть,
На лавочку поникли бози
І ждуть тебе, і ждуть, і ждуть...

Та я не жду... Лиш Ромчик бідний
Щодня сестричку потіша,
Що вже вертає тато рідний,
І завмира в мені душа...

І круки ждуть... Ні, ради Бога,
Будь там і тільки вісті шли!
Стежки до рідного порога
Тобі тернами заросли...

5. лист сина

Татунцю наш! Диктую мамі
Письмо до тебе. Що ж писать?
У нас однако, все ті самі
Рогаті — пси — чи як їх звать?

Редакцію твою розбили —
Я не ходжу тепер туди.
А вулицю перехрестили.
В гімназії учать жида.

Наш герб сховав я на піддашші:
За нього до тюрми беруть.
Як вернешся та прийдуть наші,
То знов його припну на грудь.

На вулицю не йду: там треба
З дітьми по-польськи розмовлять.
А я... Ох, бачить Панбіг з неба,
Як хочеться мені гулять!

Ні з ким тепер ходити в полі
Збирать для мами в житі мак.
А маму все у грудях коле,
І так змарніла, зблідла так...

Ні з ким піти почуть, як кане
Спів жайворонка на загін,
Ні з ким піти, як сонце встане...
Чи там, де ти, співає він?

Чи він там сипле з неба тони?
А соловії співає теж,
Як день у присмерках затоне?
Як ні — то як ти там живеш?

Під вікнами квіток немає,
Бо повмирили в бур'яні.
І серденько чогось зітхає,
Як з Лідкою сиджу в вікні.

Не маєш, таточку, поняття,
Як любить Лідочка тебе!
Все кличе: тятя! тятя! тятя!
Весь день тебе додому зве.

А я описую, щоб знала,
Який ти (я ще не забув).
Вона ж іще в пеленах спала,
Як ти, татунцю, з нами був.

Вернись, вернись, коханий тату!
Без тебе сумно нам усім.
Підемо нивами блавату,
І все, татунцю, розповім.

Та ти вже скоро будеш з нами —
Я знаю, всі говорять нам...
Ти не покинеш нас і мами.
Та й як ти можеш жити сам?

6. втікач до сина

Душе моя! Коби я міг
Прийти до вас, до вас і мами —
Я б не жалів побити ніг
І линув би до вас вітрами.
Я переміг би сотню гір
І сотню рік. Повір! Повір!

Цвіли б фіалки під вікном,
Прийшло би сонце в нашу хату,
Садок під білим полотном
П'янів би медом аромату,
Ми повивалися б у сні
У соловейкові пісні.

Як сонце впало б до ставка,
Ходили б ми в садку стежками;
Тебе вела б моя рука,
А Лідку гріли б груди мами.
Гуділи б радісно хрущі,
В росі купалися б кущі.

Коби я міг! Коби я міг!
Та прийде час — і знов жупани
Подільський відкриють переліг,
І з ніг моїх впадуть кайдани,
І злину пташкою до вас.
Ох, прийде час! Вір, прийде час!

А поки що терпи, терпи,
Моя розрадо, мій соколе!
Ми тут готовимо серпи
І ждем пори, щоб вийти в поле,

Бо йде велика хвиля жнив...
Невже і в тебе дух занив?

Кріпися, синку, і стали
Ненавистю до ляха духа,
І Господа благай, моли,
Щоб не в'ялила нас засуха
І не сушила в нас надій.
Бо йде пора великих дій!

І жди мене! І ждїть мене,
Коли наллється в полі колос...
Скінчиться вигнання сумне,
Що сріблом білить в мене волос,
Ми будем знову гуляти вдвох.
І будем вольні — свідок Бог!

7. лист до галичан

Ох, чую ваш безрадний біль,
Що кам'янить вам серце в груди!
І шлюсь до вас вітрами піль,
Як ви, сумний, без крихти злуди.

І я голубив казку мрій
І неба досягав руками.
Та казка злинула в вирій,
А мрію вбили нагайками.

Читаю горесні рядки
І затискаю з болю зуби.
Де наші ниви? Де садки?
І хто їх вирве з кігтів згуби?

Зійшов я дїсятки країв,
Де радісні пісні лунали,
І волос мій в журбі збілів:
Мене ніде, ніде не знали...

Ніхто не чув жагучих слів,
Які родила скорб і туга.
Нас знали тільки як волів,
На м'ясо добрих і до плуга.

Ніхто, ніхто тобі не брат,
Ти гордий, спутаний соколе!
Ніхто тобі не зломить грат —
Ні днесь, ні завтра, ні ніколи.
Тебе обсіли, мов сичі,
Твої далекі і сусіди.
Не вір брехні — а куй мечі!
І вір у чудо, вір в перемогу!

НЕ КАМ'ЯНИЙТЕ НА МОГИЛАХ

Не кам'яніть на німих могилах
І на руїнах сліз не ллїть безцїльно.
Нехай кров помсти грає вам у жилах,
Най пісня ваша гомонить весїльно.

Чи вам не видно, що велике Слово
Не сколихнуло ще самого споду?
Що ще не встала мїльїонголова
Голодна сила велетня-народу?

Не примлївайте духом недокровних,
Ножїв свячених з рук не випускайте!
Сталїть хотїння в муках невимовних
І віру в чудо в серці вашїм майте.

Бо чудо буде! Вихрами зїрвуться
З ланцїв просоння вимученї села,
І рїки кровї полем понесуться!
Чого ж вас давить думка невесела?

Не кам'яніть на німих могилах
І на руїну слїз не ллїть безцїльно.
Нехай кров помсти грає вам у жилах,
Най пісня ваша гомонить весїльно.

А МОЖЕ...

А може, лютий меч надлюдських мук і болю
Заслужено зранїв смертельно нашу грудь?
А може, ми самї зродили нашу долю
Й заслужено тепер надїї нашї мруть?

А може, строгий перст приниження та кари
По правдї впав на нас бичем важких провин?
А може, ми самї зготовили удари
Й самї в пугар життя влили гїркий полин?

А може, ми самї розп'яли свого духа,
Пройшовши скорбний шлях Голгофи та терпїнь,
І скнїємо тепер з одчаєм легкодуха,
З тавром страшних проклять грядущих поколїнь?

Судьба поклала все в щасливї нашї руки:
Всї скарби мрїяних і молених надїй.
Та ми з душі села закрали їх, мов круки,
І кинули до стїп брудних чужих повїй!

Ми согрїшили, так! Ми визнаєм провину,
Яка нам ваготить на серці, мов скала.
Та хто не грїшний, хто? Чому ж, чому єдино
На нас важка рука жорстоких кар лягла?

Круг нас, як тї вовки, насильнї та лукаві
Сусїди смокчуть кров і багатїють злом.
Чому лиш нам одним судилось жить в неславї
І за злочинства всї жертовним буть козлом?

НАМ НЕ ПОХИЛИТЬ ЗГАНЬБЛЕННЯ ЧОЛА!

Нам не похилить зганьблення чола,
Хоча Пілати в нього вб'ють терни,
Хоч фарисеї витимуть: розпни!
Ми не зїгнемся під ярмом тягла!

Хоч будем мліти від палючих ран
І пригвоздить нас злоба до хреста,
Хоч жовч нам скорчить спалені уста,
Та мольб не вчує з наших уст тиран!

Загін з-під ніг нам вирве землекрад
І наше жниво замість нас пожне,
З печер діток нам голих прожене,
І навіть гробу нам позичить брат —

Проте не вб'є нам Бога Вітчизні
І трійлом зради не затроїть нас!
Ми в серце сина вложим злоби квас,
І він розтопить царство сатани.

І ми воскреснем і зітрем чоло
Гидкого гада, що наш край сквернив.
І серед наших колосистих нив
Весняним квітом зацвіте село.

СНИШСЯ МЕНІ...

Снишся мені, така напрочуд красна,
А разом з тим така сумна, нещасна,
Як ніч в тюрмі.

І я у сні сміюся та ридаю
І, плачучи, пісні Тобі складаю —
Плачі німі.

Ношу Тебе в душі своїй світами;
Слідкуєш скрізь скитальчими слідами,
Як чорна тінь.

Куди піду, все стану під хрестами,
Усе рида зболілими устами
Твоїх терпінь.

Тебе у кожній бачу деревині,
В обніжках піль і в житній стебелині
На чужині.

І цілий світ з весільними піснями
Палить мене, жагучими огнями
Жахтить в мені.

І хочу біль з'єднати з лютим гнівом
І вдарити таким пекельним співом
В серця катів,
Щоб кам'яні серця перетснити.
Перепалить і чудом поробити
Людей з чортів.

ЛИСИЦІ ВЛАСНІ МАЮТЬ ЯМИ...

Лисиці власні мають ями,
У гніздах криються пташки,—
Лиш ми бездомними старцями
Чужі витопуєм стежки.

Лиш бідним дітям України
Ніде приюту не найти.
Ім, вигнаним з пустель руїни,
Усі зачинені хати.

Ніде нам, змученим, спочити
І скласти голови на сон;
Куди не глянем, їдовиті
Нас труять погляди з вікон.

І кривда помстою скипає,
І мука скавулить у нас.
Гай, гай! Ніхто, ніхто не знає,
Що з серця викреше нам час!

Лисиці власні мають ями,
У гніздах криються пташки,—
Лиш ми бездомними старцями
Чужі витоптуєм стежки.

МОЯ ТИ ЗЕМЛЕ!

Моя ти Земле, що течеш медами
І розсипаєш золото по нивах!
Розмайний гаю, квітчаний садами,
Де співи дзвонять, ллються в переливах!

Царівно з казки, що маниш красою
І пригортаєш до грудей сусідів!
Чого ж я, син твій, блуджу чужиною
І гложу кості від чужих обідів?

Чого пустила ти свою дитину
На горювання під сусідським тинном?
Чого недоля гне, немов тростину,
І коверзує бідним твоїм сином?

Для всіх ти щедра й ласками багата,
Ти всім прибудам — місце паломництва.
Лиш я не знаю, що то рідна хата,
Лиш я скиталець, лишений дідицтва.

Моя ти Земле, втрачений мій раю,
Що грабіжницькі кормить каравани!
Чи я твої ще ниви привітаю,
Щоби скитальчі загоїти рани?

А може, дармо буду тугу слати
І дармо буду дожидати стрічі?
І доведеться рай твій споминати,
Як сон чи мрію, що не сниться двічі?

ЯКИЙ ЧУДОВИЙ СОН!..

Який чудовий сон!.. Народ торощить пута,
В румовищах тюрем конає цар-тиран,
А з повені пожеж, із крові й лютих ран
Україна встає — без пана та без кнута.

Від Сяну по Кавказ побідні дзвонять дзвони,
З обновлених храмів об хмари б'є пеан,
З поганьблених гробів встає давній Титан,
Встають розковані, свобідні міліони!

Мов гордий океан, так вільно і просторо
Розлилася ріка життя, змагань, стремлінь;
Росте величний храм для йдучих поколінь.
Який чудовий сон!

Чи висниться він скоро?..

СКАРАЙ ЇХ, БОЖЕ!

За наші сльози, в горі скам'янілі,
Яких розпука сплакати не може,
За наші рани, в серці накіпїлі,
Скарай їх, Боже!

За чорний смуток, що за нами ходить
І безприютним з терня стелить ложе,
За жаль, що в серці трійло помсти родить,
Скарай їх, Боже!

За голод духа, що в безсонні ночі,
Як люта змора, нам у мізку гложе,
За вічний сором, що палить нам очі,
Скарай їх, Боже!

За всі наруги й д'явольські тортури,
Що їх здичиння здумало вороже,
За темні льохи і тюремні мури
Скарай їх, Боже!

За кров невинну, ріками пролиту,
За гори трупів, катове підноже,
За нашу волю, до хреста прибиту,
Скарай їх, Боже!

Скарай їх, Боже! Нам же дай відвагу,
Дай міць Самсона, яка переможе,
Зітре на порох Гунову ватагу.
Подай нам, Боже!

ДАЛЕКО ТИ, МІЙ КРАЮ РІДНИЙ!

Далеко ти, мій краю рідний,
Забутий Богом і людьми!
Лежиш ген-ген, мов ратник бідний,
Що впав з прощитими грудьми.

Лежиш німий, і горе дзвонить
На упокій в твоїм селі;
А сином твоїм доля гонить,
Як листям, зірваним з гілля.

Летить листок, вітрами битий,
І гине, втоптаний у шлях.
І я — притоптаний, прибитий —
Калікою в чужині зляг

І жду кінця! Ні! Ні! Це злуда!
Я жду життя й до бою сил
І помсти жду — чекаю чуда!
До батьківських святих могил

Навколішках, мов син відрідний,
Бурлацьку тугу занесу,
Вдихну з ланів наш запах рідний
І оживу!

ЧУЄТЕ ДЗВІН?

Чуєте дзвін? Це він! Це він!
Це люд одчаєм дзвонить.
Ридає дзвін на гріб руїн
І волю в нім хоронить.
З долин і з гір
Б'є плач стихір —
Лунає пісня горя.

Немов на суд, в залізах пут
Ідуть, пливуть мільйони.
Даремний труд: на гробі злуд

Голосять глухо дзвони —
На пустку піль
Кидають біль
З Карпат до Чорномор'я.

Іде похід. Як стятий квіт,
Лежить вона на марах.
За нею вслід, як зимний лід,
Обсмалений в пожарах,
Іде Іван,
Сліпий Титан,
І горем б'є об зорі.

А попереду, в трьох рядах,
Йдуть гробарі Країни.
У їх очах чаїться жах,
І гнуться в них коліна.
Це злі сини,
Що дар Весни
Втопили у роздорі.

Чуєте дзвін? Це він! Це він!
Це люд одчаєм дзвонить.
Товче у дзвін — собі на скін,
Своє буття хоронить.
Сліпий Титан,
Вельможний пан...
Чи він воскресне вскорі?

ТИ ВЖЕ НЕ РАБ!

Ти вже не раб, хоча кайдани
Гризуть тебе і смокчуть кров.
В душі твоїй жахтять вулкани,
І б'є тебе таємний зов.

Тобі іще стопа монгола
Скривавлену толочить грудь;
Твої сини, схиливши чола,
Безіменні, без сонця мруть.

Одначе ти не раб, що вчора
Зціловував за катом слід.
Спить у тобі жадна пантера.
Ти вже не раб — а рабства плід.

Ти вже не раб, воч коромоли
Плетуть тобі на спину кнут,
Хоч жаль тобі лишити доли.
Проте ти раб, що вмер для пут!

МИ ТУТ ЗРОСЛИ...

Ми тут росли, нам тут співали
Розміряні ліси й поля;
Ми тут жили і тут вмирили:
Це наша батьківська земля!

Тут наша скорб віки ридала
На кожну п'ядь не наших піль;
Тут кожний квіт, котрий топтала
Чужа стопа, родив в нас біль.

Тут криється в німих могилах
Завітний скарб лицарських туг,
Тут наша кров пливе гей в жилах
І прадідний банує дух.

Ми тут з пелен в німих прокльонах
Кресали з ран святий огонь
І виснили на цих загонах
Сон прадідів, воскресний день.

Ми кинем в бій всю муку п'яну,
Яка гризе замки тюрем!
Ми не дамо Карпат і Сяну!
Ми тут зросли і тут помрем!

СТРІЛЕЦЬКА ПРИСЯГА

На кров Народу, в боротьбі пролиту,
На честь батьків, що вольними жили,
На рідну скибу, морем сліз политу,
На заповіт борців, що полягли,—
Я присягаю і клянусь.

На землю предків, що мене кормила —
І зберігає прах моїх батьків,
На гін до волі, що людині мила,
На ненависть до лядських гайдуків —
Я присягаю і клянусь.

На кров Гетьманів, що пливе нам в жилах,
На Жовті Води, Корсунь і Батіг,
На горду славу, що живе в могилах
І жде нових носителів своїх,—
Я присягаю і клянусь.

На всі тортури по «таборáх смерти»,
На Люд, терновим вінчаний вінцем,
На тих, що в тюрмах їм прийшлося мерти,
На діточок, попалених живцем,—
Я присягаю і клянусь.

На непорочний Прапор України,
На честь стрілецьку й гордість родову,
На воскресіння Рідної Країни,
На все, що чесним і святим зову,—
Я присягаю і клянусь:

НЕ ДАМ ПОГАНЬБЛЕННЮ МОЙОГО РОДУ!
ПІДУ НА МУКИ І НА АД ТЕРПІТЬ —
ТА НЕ СКОРЮЮСЯ, НЕ ЗІГНУСУ!
ТАК МЕНІ, РІДНИЙ, ПОМОЖИ, НАРОДЕ,
І ТИ, ВСЕСИЛЬНИЙ ГОСПОДИ! АМІНЬ.

БОЙОВИЙ ГИМН УКРАЇНСЬКОГО СІЧОВОГО ВІЙСЬКА

Сповнилась міра: кров братів,
нелюдські злочини катів
і зганьблена народна честь —
зродили месть, криваву месть.

Най громи грянуть в нашу скрань,
нехай займеться в грудях грань!
Настав вже час, прийшла пора —
Урра, у бій! Ура! Ура!

Нас кличе зов великих дій
І з крові зроджених надій,
А гордий дух давних могил
Сталить нам грудь залізом сил.

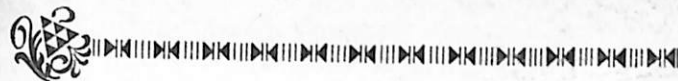
Най громи грянуть в нашу скрань,
Нехай займеться в грудях грань!
Настав вже час, прийшла пора —
Урра, у бій! Ура! Ура!

Нам не страшний ні рев гармат,
Ні списи травлених громад;
Страшнійший нам московський кнут,
Клеймо рабів і ганьба пут.

Най громи грянуть в нашу скрань,
Нехай займеться в грудях грань!
Настав вже час, прийшла пора —
Урра, у бій! Ура! Ура!

А ляжем ми — воскресне гнів
Колишніх літ, безсмертних днів;
Здригнесь Бескид від наших чет —
Зачнеться справжній наш бенкет.

Най громи грянуть в нашу скрань,
Нехай займеться в грудях грань!
Настав вже час, прийшла пора —
Урра, у бій! Ура! Ура!

Із книжки
«Між рідними
в Південній Америці»
(1923)

МІЖ РІДНИМИ

Зійшлися всі до мене, дружно
Стискають руку: славайсу!
Вдивляються в мій погляд тужно,
Як в привид з давнього часу.

Питаються про села рідні
І про могили на полях;
Про те, чи встанемо побідні,
Чи переможе клятий ях.

І я маюю смуту, горе,
Що кам'янять верхи Карпат;
Впевняю їх, що не поборе,
Не вб'є нас міць пекельних врат.

Стоять у тіні пальм і матте
І ронять перли в зелень трав.
І злісно шепчуть: «Лютий кате!
Віддаш ти нам усе, що вкрав...»

Дивлюсь на їх змарнілі лица,
Які порив недолі плуг;
Вдивляюся у їх зіниці,
В яких застигли хмари туг.

Дивлюсь — і серцем завмираю,
І чую щось, немов докір.
— А що прикуло вас до краю,
Що вигнав вас за сотню гір?..

Стоять, клянуть своє безсилля
Й на трави ронять перли сліз.
Над ними пальми клонять гилля
І тужить бразилійський ліс.

Антоніо Олінто, 4. V. 1922

НІЧЛІГ У ЛІСІ

Кароса станула. Кругом
В задумі кам'яніє ліс.
І тільки ген його верхом
Вмирають клекоти коліс.

В гущавині, мов кістяки,
У присмерках банують пні.
Між ними сяють світляки,
Мов електричні ліхтарні.

Нудьгує ніч, дримає ліс,
Співають хори цвіркунів,
Проснувся легіт і приніс
Розгублені міражі снів.

Лежу під «тордою». Дріма
Мій «камарада» при вогні;
Танцює з ясністю п'єтма,
Парує кава в казані.

Лежу повитий в самоту,
Мов кинутий у нетрі пил.
І бачу земну суєту,
І тужу до орлиних крил.

Дивлюся: зорі мерехтять,
Манять мене кудись в безкрай.
І думи роями летять —
Куди? — ох, серце, не питай...

Ірасема, 6.V. 1922

ЗАХІД СОНЦЯ

У скиті в церкві на горі
Горить брильєнтами з вікон,
А долом сяють ліхтарі
З дозрілим овочем лимон.

Мов заворожений вокруг
Дрімає праліс-океан.
По нім, немов повійний пух,
Муслином стелиться туман.

Дрімає праліс-океан;
Над ним летять лебеді хмар
І червоняться кров'ю ран.
На заході горить пожар.

Залила небосхил луна,
Змішавши з золотом кармін,
І сонцю, що в лісах кона,
Запокійний дзвонить дзвін.

Вмирає день, прощає світ
Сльозами теплої роси.
Накрився фіолетом схід,
І туга впала на ліси.

Хтось плаче в пуці лісовій,
Хтось тихо реквієм співа.
А може, це в душі моїй
Так просяться на світ слова?..

Нема кому душі розкрити
У цій далекій стороні.
Мій рідний край від лун горить,
А я караюсь в Парані.

Ірасема, 8.V.1922

* * *

Розгублені в лісах хатки,
Помаранчевії садки,
Обличчя в тузі спалені,
І погляди розжалені,
І рідні пісні в чужині —
Ох, як забути вас мені!

Вечірня тиша лісова,
Що пила з наших уст слова,
При ватрі смутком точені
І мріями золочені,—
Чи вернеться вона мені
Хоча у сні, бодай у сні?

Чи позбираю ще колись
Ті перли мрій, що почались
У надрах пуці сонної,
Таємної, бездонної
І розгубилися по ній?
Чи позбираю перли мрій?

ПОЗА ЗБІРКАМИ

(1914—1929)

* * *

Піду в чужий широкий світ,
Самітний і далекий всім.
Лиш пустці прерій розповім
Мою легенду вмерлих літ.

Як невмирущий Агасфер,
Світами понесу мій біль,
У пошуках дрімливих піль
Вколишу плач бажань-хімер.

І обновлюся в самоті,
Як сокіл, що пірне в безмір;
І спиню свій тужливий зір
На вічній пристані-меті.

* * *

Невже так можна, щоб усе:
Усі зусилля поколінь,
Всі дії мук,— затерла тлінь
І час, що всьому смерть несе.

Невже всесильний арлекін,
Глум логіки і батько сліз,
Подасть нам все до всіх преміс
Заключення: безслідний скін?

Чи все на сцену дій підем
З жагучим запитом: чому?
Щоб чути правду ту саму?
Яка в цім ціль? Куди ідем?

* * *

Відійдеш в забуття, пилиночка нікчемна,
Розвієшся в ніщо, немов нічний фантом.
Уся твоя жага за візванням даремна;
Твій лет — безсильний мах підірваним крилом.
Візьмеш з собою все; всі помисли й надії
Оставлять для живих лиш спомини і жаль.
Весь зміст твоїх терпінь і всі туземні дії
Змістять одна мала надгробная скрижаль.
Пощо ж тобі, марна пилино, знати,
Куди ріка судьби несе твоє судно?
Усім нам доведесь на суд останній стати,
Усіх проковтне гріб. А там — усе одно.

* * *

Якби-то можна на стежках життя
Згубити вічний невтишимий сум!
Якби-то можна біль жагучих дум
Втопити в тихій Леті забуття —
Якби-то можна!..

Якби забутись можна у тиші,
Щоби втратити свідомість буття
І пережити тихо, без чуття
Трагедію самотньої душі,—
Якби-то можна!..

Якби-то можна відвернути зір
Від всіх нікчемних життєвих сует,

Пірнути духом в вічності безмір
І бачить тільки життя силует —
Якби-то можна!

* * *

Хіба не варто вмерти для надій
І жити тільки спомином давного,
Пірнути в пропасть забуття сумного
І бути тільки свідком людських дій?

Хіба не варто розп'ясти сто раз
Зболіле серце на хресті одчаю
І чару смутку випити до краю
Та перенести вік тяжких образ?

Хіба не варто, коли ум впевня,
Що заблизниться в гробі всяка рана,
Що все проковтне вічність і нірвана,
Що все туземне — привид і бридня?
Канада, 1914

ДО ПОЕТА

Вдягни блазенський стрій,
лице сховай під маску
Упідлення в брехні (ти ж, прецінь, син раба...)
І смійся, блазне, смій! Заслугуй нашу ласку.
Доволі було сліз — сміху жажде юрба.

Нам ріже ухо плач; ми в ньому чуем стони
Обманених братів, обкрадених сиріт.
У хвилі п'яних втіх нагадує він дзвони,
Що до цвинтарних звуть покійника воріт.
Ми знаєм, в тебе жаль в душі скипів, як лава,
Її досада підніма твою зболілу грудь,

Бо виплекала їх твоя судьба лукава,
І злидні, і журба, що сон з повік женуть.

Ми знаєм це — та нам яке до того діло,
Що біль тобі замкнув дорогу до забав?
Хіба нас це займа, що в тобі накипіло?
Ти смійся, блазне, смій! Та бав нас —
чуєш? — бав!

Хай радість оп'янить тривожні наші думи
Про всю вселюдську скорб, про горе навісне;
Хай з нашої душі пропаде дух задуми;
Вколисана сміхом, хай наша совість всне.

До рук блазенський жезл!
Хоч біль уста стискає,
Виходь на сцену ти — мізерний арлекін!
Ось змуджена юрба з усіх боків гукає:
— Паяце, смійся, смій! Тобі і нам на скін...

Пріч сум глибоких душ! Ми невідродні діти
Двадцятого віку — для нас він чепуха...
Нам гріх наш не дає скорбіти і боліти;
А ти, поете, плач і смійся... Ха-ха-ха!

Риштат, 1.1. 1917

AVE, CAESAR! ¹

У цирку товквітня. Патриціїв ряди
Ясніють гей шnurки в райдужнім ожереллю.
Кругом хвилює люд, немов вали води,
Що з клекотом товчуть об надбережню скелю,
А вище всіх засів, стигнувши грізно брови,
Він — ворог людських прав і братньої любови.

¹ Радуйся, Цезарю! (Лат.)

Нараз злягла тиша. Гульк! на арену йдуть
Могутні два борці і ладяться до бою.
І тисячі видців завмерли й жадно ждуть,
Коли здвигнуться льви і зміряться з собою,
А велетні стоять, збирають свої сили,
Щоб ворога змогти й післать у хлань могили.

Двигнулись... стерлись...

Все зіперло в собі дух...

Як грізні дві змії впилися тілом в тіло,
Аж ось в одної з них з натуги зір потух,
І хруснули кістки, і тіло обміліло.
Він впав і кров'ю став забагрювать арену.
І дика хміль жажди спинала чернь скажену.

Як встеклий гураган, зірвався в цирку крик:
— Nunc habeat! ¹ — Борець зібрав останні сили,
Спер тіло на рами, лицем на грудь поник,
Зняв руку до юрби і голосом могили
Рік: — Ave, Caesar! — Чернь квиління лебедине
Убила громом слів: — Нехай непотріб гине!..

У цирку світовім на протязі століть,
Як лев, змагався ти з своїми ворогами,
Ти падав серед ран і з моря лихоліть
Зринав на сцену дій з вокресними піснями.
І силою свого нестримного розгону
Торощив ворогів, що ждали твого скону.

Вкінці знеміг тебе цей довговічний бій.
Зломився твій кинджал і випав з рук омлілих,
І на арені дій падеш, народе мій!
Померк твій ясний зір, і з уст твоїх збілілих
Несеться до людства крізь грохит тучі й бурі:
— O, ave, Caesar, te salutant morituri! ²

¹ Хай живе! (Лат.)

² О, радуйся, Цезарю, смертники тебе вітають! (Лат.)

Нерон, що виріша судьбу вселюдських дій,
В крузі патриціїв насупив грізно брови,
Байдужно спогляда на розпучливий бій
І, мов жадний шакал, впиваєсь видом крови.
Вигукує в душі, чи палець вниз спустити,
Чи жертву темних сил від смерти пощадити.

РОМАНОВІ

Повивав тебе, мій синку,
Гомін сурми бойової,
Колисав твою колиску
Вихор бурі громової.

І носився над тобою
Дух вражди, заглади й тучі.
Та й складав тобі на скроні
Сни тривожні і гнітучі.

А співали тобі пісню
З побоевищ чорні круки.
І малим тебе пестіли
Злої долі тверді руки.

Не забудь же, мій єдиний,
Що ти син доби важкої,
Не схилийся, не спідляйся
Аж до дошки гробової!

РИМСЬКА ЕЛЕГІЯ

Ох, де ти? Де? Немов з-за світа бачу
Твою принадну постать променисту.
Що прояснила самоту бурлачу
І запалила в мені мрію чисту
Про рай земний невинного кохання.

Ох, де ти? Де? Невже я марно трачу,
Шлючи з вітрами в світ мої зітхання?
І вже ніколи не зійдусь з тобою
Та ляжу в яму з тугою, з журбою?

На Pincio¹ мерли звуки Травіати,
А сонце крило за Петрову баню
І великанські ласкало палати.
Церкви горіли в золотому вбранню,
І навіть вічно скорбні кипариси
Вдягнули ризи з золота і міді.
З-під повійної срібної хламиди,
Немов мережка, виринали пліси
Албанських гір в киреї мли і тіні.
А Тибр котив огненну струю лави
І, дивлючися на німі руїни,
Вдягав у багру пам'ятники слави.
По міртах плигав легкий лет зефіру,
Строїв таємну милозвучну ліру.
О, не забуду сього щастя стрічі,
Як довго серце не замре у груди!
Збілів мій волос, і померкли вічі,
І спину мою похилили труди.
Та ще й сьогодні серце молодіє,
Коли згадаю незабутню хвилю.
І в час негоди, в скорбі та знесиллю,
Коли на душу холодом повіє,—
Твою згадавши доброту і вроду,
Здається, жадно п'ю цілошу воду.
Здається, чую в серці чар проміння
Й надземну розкіш творчого вітхіння.

На Monte Pincio², там, на бельведері,
Зійшлися вперше нашії дороги.

¹ Пінціо (італ.).

² (На) горі Пінціо (італ.).

Тебе зростили горді Кордільєри,
З країни сліз мене принесли ноги.
А більше ми про себе не питали:
Дочка буйного вольного народу
Збагнула душу того, що в печали
Верстав свій шлях, мов сирота без роду.
Ти пригорнула страдника до груди
І зцілювала з мого серця смуту
Та прояснила в ньому тьму зануди,
Що виростила гореч та отруту.
Ти серцю мому ясний рай розкрила
І думам дала соколині крила.
За жовтим Тибром, біля Ватикану,
Там ще і досі, певно, є світлиця,
З якої виніс я незгійну рану
І де навчився земному молитисья.
У ній ти мому серцю відтворила
Своїм надземним співом розкіш неба.
Цей спів незримо брав мене на крила
І плив зі мною у країни Феба.
Я неподільно був у твоїй власти,
Й мені хотілось на колана впасти
І з боговінням кликати: — Мадонно! —
О леле! Чом тоска моя бездонна
Мене не вбила на твоїм порозі
І не поклала край моїй дорозі?
Пливають літа, а дух мій в п'їтмі блудить,
Як той сліпець, що в лісі стежку згубить.

У Villa D'Este ¹ дивна творча сила
Вергла зі скелі води Авієну
І узброїла їх-в нестримні крила
Та наділила голосом гієни.
Як льви скажені, що ланці порвали,

¹ Вілла Д'Есте (італ.).

Женуться бистро в пропасть водні вали,
Гризуть запекло кам'яні запори
І диким ревом потрясають гори —
Здається, в скелю б'є могутній молот,
Яким торощить світ рука Титана.
І з хлані зяє зимний смертний холод,
Морозить мірти, пальми і платани.
А понад всім снується піна хмари
І усміхом веселки сіє чари.

Сп'янілі з дива, розкоші й екстази,
Стояли ми на березі каскади
І проводжали поглядом топази,
Що торохтіли реготом наяди
І розбивались об залізні скали.
У наших серці, бачилось, співали
Ангельські співи щастя й насолоди
І усміхались усміхом погоди.
Й мені здавалось, що ангели з раю,
Дивились заздро на щасливу пару,
Що святкувала в тім розкішнім краю
Тріумф любови, захвату і чару.
Й мені хотілось в припливі вітхніння
У сонця вирвать золота, проміння
І — приступивши, наче до престолу, —
Тебе ввінчати сяйвом ореолу.

В тій хвилі щастя грудь твоя зітхнула
І легка хмарка по виду майнула,
Як невловимий поцілунок тіни.
Усе на світі пух ніжної піни
І розпливеться, мов видіння сонне.
Один лиш біль і горе невгомоне
В круговороті життєвім нетлінні...

Такі слова із уст твоїх упали,
Як вітром зірвані листки осінні,

І змить війнув на мене холод гробу,
А світ вдягнувся в тугу і жалобу.
Я вчув, що горесна сповняєсь чара,
І лебедів: — О сага, тіа сага! ¹
Ти відійшла — і враз умерла віра
В красу життя і в чисті почування,
І перед мною простяглася сіра
Дорога туги, смутку, горювання:

Ох, де ти? Де? В котру країну гльобу
Маю післати тугу і жалобу,
Щоб привели до тебе моє горе,
Що поорало смутком серце моє хоре?
Щоб вмерлий спомин в тобі воскресили
І слізеньками вії оросили?
Як метеор, що в темну бездну скане,
Ти промайнула попри мої очі
І оповила серце в саван ночі,
Лишивши в ньому незлічиму рану.
І після всього днесь мені остала
Одна лиш квітка з мурів Палятину,
Що на твоєму серці умирала
І цілувала шию лебедину.
А більш нічого. Лиш дзвінкий твій голос
І досі в серці скорбному ридас.
Іней осінній посріблів твій волос,
І дух повільно в сонність западає.
Однак я й досі з туги умираю,
Як бідний грішник, вигнаний із раю.

Єлено, о! Мій вічний антиподе!
Чи дух твій ясний ще по світу ходе?
Чи, поховавши красоту заземну,
Полинув, може, в далечінь таємну?

¹ О кохана, моя кохана! (Італ.)

Я всі туземні проходив дороги,
Але потрапив на твої пороги.

А може, ген за Тихим Океаном,
Як та вдовиця, тужиш над курганом
Своїх умерлих споминів весняних,
Своїх сподівань і надій коханих?
І як по горах заридас туга
Вечірніх дзвонів, ти співасш: ave! ¹
І до серденька тулиш пам'ять друга?
І, може, ще призначення ласкаве
Колись зведе нас, як дві каплі в морі,
Як дві мандрівні на безкраю зорі?
І я, припавши до твоєї груди,
З душі сумної сплачу біль зануди
І скорб сирітства, що іде за мною
І шлях мій криє чорною габою?
І, може, ще... Даремні сподівання!
Мрійлива юність вдруге не поверне
І не розсвітить сяєвом кохання
Німої пустки. Тільки спомин верне
І збудить в серці тугу за весною,
Що аж до гробу все піде за мною.

1917

DE PROFUNDIS ²

Звідкіль іду? Куди прямую?
Де склоню голову до сну?
Чого ще жду? За чим баную?
Чого оплакую весну,
Якої я не знав ніколи?
Судьбою впряжений в шлею
На вічні трюди і мозоли,

¹ Радуйся! (Лат.)

² З глибин (лат.).

Знеможений буттям, стою,
Як хрест, піднятий на розстаю.
Чого ще жду? За чим ридаю —
Бездольний пасинок судьби?
Якого жду для себе паю
З трофеїв туги й боротьби?

Усе пусте, усе омана,
Блудячий огник млаковин.
Не вигоїться в серці рана,
Не засолодиться полин,
Що виповнив пугар життя.
Страждай і пий — се суть буття.
А поза тим одна зануда,
І холод пустки, й забуття.

Умерла давня казка чуда,
Бур'ян заріс дорогу в рай.
Ми духом зміряли безкрай
І не найшли ніщо, крім болю.
І на туземному роздоллю
Ми свого духа розп'яли,
Як на Кавказі Прометея.

Заснула в гробі ясна фея,
Що в казку щастя нас вела
І пестила обманом духа.
Зв'ялила квіти мрій засуха,
І між морщинами чола
Застигла в нас вечірня тінь
І скорб мандрівників охлялих,
Що гублять тугу в пустарях.

Усе розсипалося в тлінь
І жмінкою листків зів'ялих
Покрило гріб весняних снів.
І надмогильний скорбний спів

Зморозив радість наших днів.
Чого ж я жду? Що в силі дати
Людствó, скалічений жебрак,
Що сам не має в світі хати
І стелить свій твердий кулак
Під голову, жаркий вулкан?

Засніть, надії, все дарма!
Зімліла сила крил соко́ла,
Міражі мрій закрив туман.
Як віл, прикутий до ярма,
Піду життям, і дні спроквола,
Як скритий міль, точитимуть
Мереживо моєї сили —
Аж поки не порветься путь,
Не скотиться у яр могили.
І жмінка сліз і жмут квітоків —
І от увесь мій плід терпінь.
І попливе ріка років,
І спомин мій затулить ринь
В серцях усіх — чужих і рідних.

Цить, серце, цить! Не жди нічого,
Нічого в долі не проси!
Терпи і не питай для чого.
Усе мана, все блиск роси,
Що в сьайві сонця меркне й блідне.
Усе бриднє. Лишень послідне
Твоє буття цінне для нас.
А все останнє — зайвий час,
Пустар, заповнений нудьгою,
Морганою надій і мрій.

Замкнути двері за собою,
Втонути в пустку і спокій
І ждати, слухати, як мруть
Повільно на вежі години,

Як до воріт Нірвани йдуть
Зі шляху зв'яні пилини,—
Чекати, аж надійде вал...
Все інше дим, імла омани,
Безцільний Дон-Кіхота пал.

Цить, серце, цить! Пірни в тумани
Розмоленої самоти,
Порви кайдани суєти
І у мовчанні ереміта
Залюляй свій безсонний біль.
І в тихих сльозах метеорів,
І в хлипанні осінніх піль
Найди обличчя всього світа,
Німу трагедію просторів,
Які в обіймах держить Смерть.
І допивай налитий вщерть
Отрутою пугар життя.

І жди заплати небуття.

Фраскаті, 6.VIII.1920

АВТОПОРТРЕТ

Пооране чоло, мутні пригаслі очі
І усміхом гірким уста покривлені.
Під маскою лица дрімає смуток ночі
І стомлені думки, в пустель задивлені.

Ні сонця, ні надій, ні захвату, ні віри —
На все, чим дух мій жив, зима поклала лід.
І пустка самоти гніте мене без міри.
Таким вертаюся з мандрівки вмерлих літ,

Десь схиблена була дорога на розстаю,
Щось згублене було на шляху життєвім...
І дармо я чогось в степу життя шукаю
І тугою горю,— кому ж її сповім?

Кому розкажу жаль, який зродила втрата?
Кому повірю біль невдалого життя?
Коли душа моя не має брата,
Коли минулі дні не мають вороття.

Шукати ще? Нести безсонну в серці тугу
І сльози сіяти відлогом самоти?
Пустий, даремний труд ловити вітер з луку.
Чи зможу я себе і май свій віднайти?

Фраскаті, 18.VI.1920

МІЙ ЮВІЛЕЙ

Комедія усе, ціле життя омана,
У кожного з очей сміється арлекін.
У кожного в душі ятриться вічна рана;
Під усміхом гірким скривається проклін.

За стінками куліс товпляться автомати,
Готовляться до роль, до жестів, пантомім.
Покличе режисер, і кожний мусить грати
Й питається себе, чи він се, чи не він...

І голос в нас чужий, і не своє обличчя,
І все, що робимо, нещире, не своє.
Якось таємна міць усіх на сцену кличе,
І граєм, і ніхто себе не пізнає.

І кожного в душі гніте важка зануда,
І хочеться піти у затишний куток
І в серця запитать: — Навіщо ся облуда?
Де фарсу є кінець, а драмі початок?

І я вже двадцять літ в театрі життєвому
Томлюсь під маскою моїх нудних гастроль.
Та вся трагедія, мабуть, міститься в тому,
Що я приймив у грі невідповідну роль...

Фраскати

НА РІВНИКУ

Всім невідомий — згублена пилина,
Примхою долі кинута в безкрай,—
Блуджу очима. Всє в просторі гине —
Небо й безодня. Тільки сниться край.

Там мають бути Африки пустині,
Там бразилійський праліс десь заснув.
Може, це мрія?.. Бовваніють сині
Спінені хвилі. Все туман обснув.

Над головою сонце сипле жаром,
Кров ударяє молотом в чоло.
Враз подихнуло в серці любим чаром —
В мріях воскресло галицьке село.

Грається сонце на листках осики,
Люди дрімають в милім холодку...
Враз загриміли гомони музики —
Трубить сирена. Ми на рівнику.

Грає оркестра. Грохит тарабану
Вгризся в мертвечий морський супокій.
З шумом несуться хвилі океану.
— Як ти далеко, рідний краю мій!..

Аз зник на рівнику
14.1.1922

В ЛІСАХ НАРАНИ

Простерся ліс, густий, без краю.
А в нього вгризся шлях рудий.
Дивлюся, поглядом блукаю —
Ніде ні хати, ні людей.

Пінейри, пальми, троц, ліани —
Усе те сплелося водне —
В зелену повінь океану,
Яким пливе мій віз-судно.

Пливе судно з гори на гору,
Несеться по гребенях хвиль.
— Чи виб'ємося з сього бору?
Гей, камарада! Скільки миль?

Пливе судно, на ньому торда
Вітрилом білим лоскотить.
Дзвінками дзвонить чвірка горда,
А сонце жарить і жахтить.

Дрімає руца занімїла —
Лиш часом змії в траві шугне.
І в мене думка скам'яніла:
Ніхто не знає тут мене..

Самітним блуджу в сій пустині
Й себе самого в ній люблю.
І в морі мрій на самотині,
Мов перли, спогади ловлю.

Зринають спогади, картини
З моїх столичних днів гучних.
І я з цікавістю дитини
Здивовано дивлюсь на них.

За всім запала занавіса,
Чуже мені усе давне.
Дрімає сонна пуца ліса.
Чи серце й рана в серці всне?..

В дорозі до Прудентополя
1.IV.1922

ВЕЛИКДЕНЬ У КУРИТИБИ

За город вигнана і бідна,
Мов засоромлена, в кутку
Стоїть церковця наша рідна —
У кипарисовім вінку.

Співають півні, меркнуть зорі,
Під церквою горять огні,
А в церкві у могутнім хорі
Вокресні гомонять пісні.

Іде обхід. Свічки палають,
Співають — молодь і старі.
І дзвони невгомовно грають,
Кидають громи моздрі.

Під кипарисами вздовж тину
Стоїть з пасками ряд жінок,
Що розгортають на хустини
Разки намиста з писанок.

Іде священник у фелоні,
Співає хор: «Христос воскрес»,
І я дивлюся гей в полоні
Таємних чарів і чудес.

Дрімають чорні кипариси,
І пальми гіллям шелестять.
А діти бігають — гульвіси —
По-португальськи лепетять.

Дивлюся крізь примкнуті вії,
Й картини з рідних сіл встають.
І хочеться повірити мрії —
Та пальми й діти не дають.

Куритиба
16.IV.1922

ПАЛЕННЯ РОС

Готово. Фойса підкосила
Ліани, трощу й папороть.
І йде нова потужня сила,
Щоб дикий праліс побороть.

Йде наш помічник у безсиллю,
Всевладний демон Прометей.
Йде, доторкається бадилля
І могутніше, мов Антей.

Повзе всесильний і жорстоко
Потоки крові розлива.
І котить хвилями високо
Грізна потопа вогнева.

Кублиться дим, сичить від болю
Конаючий сухий покіс.
А з ним тремтить за власну долю
Непокоримий, гордий ліс.

Палахкотять гнучкі ліани
І в'ються в муках, мов змії.
Конають горді великани,
Оплакуючи дні свої.

Йде бій. Грохочуть скоростріли
Сирих бамбусів і кори;
Валіться гилля обгоріле,
Збиває іскри догори.

Конає праліс в полемінню —
Іде побідно Прометей.
І в безпощадному нищінню
Рівняє шлях життю людей.

Прудентопіль
20.VI.1922

ДИВЛЮСЯ НА ЖАХЛИВУ ПУЩУ...

Дивлюся на жахливу пущу,
Пориту лишаями рос,
На вашу працю невсипущу —
І перейма мене мороз.

І бачу вас перед літами,
Закинутими в гущ лісів,
Де вашими були хатами
Будки, пригожі лиш для псів.

Дивлюсь на вас і наче бачу
Воскреслих велетнів з могил.
Читаю в росах всю бурлачу
Історію пропащих сил.

Закинуті в предвічні бори,
В сусідство Бугрів і звірів,
Ви оживили доли й гори
Огнем, що в грудях вам горів.

Грізні завзяттям, гей титани,
Ви йшли вперед, ллючи свій піт.
І вам корились великани,
Що з вихром грались сотні літ.

З вогнем і з фойсою в долоні
Ви вгризлися в дрімучий бір,
І бір прокинувся в просонні
І з нетрів виглянув до зір.

І нині в сій лячній пустині
Цвітуть, красуються садки;
І дід розкажує дитині,
Як гинули в боях батьки.

Прудентопіль
15.VI.1922

РІО ДЕ ЖАНЕЙРО

Мрія чи дійсність? Сам собі не вірю.
Скільки тут сонця! Скільки тут краси!
Марить затока в пазусі узгір'я,
Тужать на горах вічні праліси.

Пальми, агави, рододендрон, туї —
Тиснуться, кожде спрагнене землі.
Зависні кедри пруться на імбуї,
Стогнуть ліаном скручені гилі.

Душно, пекольно — дихати несила!
Хоч би листочком легіт ворухнув!..
Нуте на авто! І таємні крила
Залопотіли — лиш мотор загув.

Парки, фонтани, пальмові алеї,
Небо — муслином критий малахіт.
Віллі — в смарагді різані камеї —
Боже! Се дійсність чи уяви світ?

В калейдоскопі вулиці вертяться,
Повінню ринуть леди раз у раз.
Мідні, чорні, білі — всі глотяться
В перстрій громаді всіх на світі рас.

Музика, співи, п'яні хороводи —
Все загортає радість у полон,
Все примліває з туги насолоди.
Пробіг! Се дійсність чи чарівний сон?

Ріо-де-Жанейро
25.II.1922

БАЙТАТА

Не раз, як темна ніч постелиться в лісах
І з тихим смутком зір вінчає самоту,
Із нетрів лісових промовить слово страх
І начарує з них злощасну Байтату.

Несеться над ліси страхіття огняне,
Горить, мов метеор, і іскри розсіва.
І хто уздрить його, хреститься і клене,
І мліє від страху вся пуща лісова.

Здаєсь мені не раз, що я ся Байтата,
Припадком з небуття приведене на світ.
Круг мене тужить ніч і квилить самота,
І я іду один, горю, мов огнецвіт.

І спляють в огні моїх жагучих дум.
Чужими проклятий, ненависний своїм,
Тікаю від життя, жую мій скритий сум —
Кому ж мою журбу, кому її повім?

Порто Уніон
5.IV.1923

ПІДЗВОТНИКОВИЙ ПЕЙЗАЖ

Ні літа, ні зими — змертвіла зелень пуш —
Мов заворожена весна в агонії.
Якась роховстана, влізлива п'яна гуш
Дерев, кущів, цвітків — вся в дисгармонії.

Усе росте, і мре, і воскресає враз,
І дико й пристрастно співає гімн життю.
Немов затримався в бігу своєму час,
Забувся і замлів у вічному буттю.

Лиш з велетнів мертвих сіріють стовбурі,
Нагадують живим, що час пливе, пливе...
Нагадують, що й тут таємні грабарі
Співають нічну, ховають все живе.

І серед буйности і оргій життєвих,
Немов сординкою приглушений ноктюрн,
Несміло хлипає в безкраях лісових
Мелодія могил і крайдорожніх урн.

І тут вона найшла в моїй пустій душі
Розстроєний струмент, що порохом припав.
Спить зелень пралісу, застигли комиші —
І хто торкнувся струн? Я так солодко спав!

Прудентопіль,
вересень 1923

ВАМПІР

Не раз, як темна ніч приспить Паранський бір
І сотні світляків розмітують огні,
В самітну шакару скрадається вампір
І з серця людського співає кров у сні.

Це з серця жертви кров і серед хвилювань
Своїх шовкових крил всипляє біль ураз,
І родить з жертви чар надземних раювань,
І сонний мучиться й раює в той же час.

Не раз, як пізня ніч приспить на чужині
Німу мою журбу й нашепче серцю сни,
В самітній шакарі являється мені
І вносиш в неї чар і пахощі весни.

Ясніє на душі, і серце завмира
Від раювань, що їх твій прихід воскресив.
Прокинуся зо сну — і чую вампіра,
Що, кров мою п'ючи, знов серце поранив.

Прудентопіль
20.IX.1928

ПУЩА ОПІВДНІ

Опівдень. Духота. Замліла сонна пуца,
Мовчить, заслухана у ледве чутний хор.
Спинилося життя в непевному ваганню:
Край келихів лілій завмер у дожджанню
В повітрі бейжафлор.

Коби хоч леготом на дерева війнуло
І розбудило в них хоч шепіт шелестинь!
Довкола ні душі. І тільки ген високо
В блакитнім морі крук чорніє, наче око,
І в лісі губить тинь.

Так тихо й пусто скрізь і так жахливо сумно,
Немов на кладбищі, який вквітчає май,
Здається, все життя пристало, одностайно
Приникло до землі і жде народин тайни.
Душе, не засипай!

АГОНІЯ

Вгнулись нам груди, горем прибиті,
В мізку ночують сизі сичі.
Тиснем у жменях чаші надпиті
В листопадовий Празник вночі.

На зледенілих труп'ячих губах
Стриманий квилить пісні фінал,
І в гайдамацьких злинялих чубах
Зайцем чаїться зляканий шал.

На протиріччі Вчора й Сьогодні
Дух наш розп'ятий кличе: — Жажду! —
А під розп'яттям зяє безодня.
Хто з нас прокаже: — На що я жду?

Хто доспіває строфу останню,
Арфі розбитій стрій підбере?
Хто заспіває Утреню ранню,
Поки до Ночі спогад не вмере?

Ходить Обида, родяться чвари,
В мряках Багровий губиться Путь,
А по могилах топчуть отари
І жертвосійні квіти скубуть...

Порт Уніон

ЕПІЛОГ

Балкон. Внизу зелені гори,
Ліси похнюплені у сні,
Німі, безлюдні простори,
Де омертвілі пісні
І сірі ранкові тумани
Мутний колишуть Ігвассу.

Отсе мій світ.

Як сонце встане
І розпов'є свою красу,
Він все однаковий, буденний
Мою стрічає самоту.
Щодня вкладає зміст буденний
І безпросвітню нищету
В моє безрадісне життя
І павутинням забуття
Обсновує усе минуле.
Здається, все в мені заснуло,
Запало в прірву безчуття.

Ген в кітлині, безмозке, глупе,
Сидить містечко у будках
І дивиться бездумно, тупо
На хід культури в пеленках.
І денний жар, і холод ночі
На все наводять хору лінь:
Здається, й погляди дівочі
Отінює осіння тлінь.

Отсе мій світ! Балкон, пустеля
І трогльодітів череда.
Усе одна тюремна стеля,
Що давить духа.

Ось куда
Тебе загнала злобна доля,

Ти вольний вірле без крилець!
Брудний гарбар і п'яний швець —
Брутальна хамська самоволя
Плює на білий волос твій,
Посріблений у чеснім бою
Під прапором священних мрій!
Дикар глузує над тобою,
У серце суне свій постол,
Сквернить душевний твій престол!
Отсе тобі від Хама плата
За те, що ти його обмив,
Що ти любив його, як брата,
Зі сміття, сміття підоймив!

* * *

Як панська пишная палата,
Ясніє школа на горі,
Розвеселяє пустирі.
Це плід моїх безсонних ночей,
Жорстоких самобичувань.
Я в нього вкинув без вагань
Всі радощі життя. Я мріяв,
Що тут весь пал останніх літ
Вкладу в кивот святого чину,
Що, в праці вигорівши, згину,
Що не безцільно виллю піт
В незорану, убогу ниву.

Дивлюсь на дружину крикливу,
Що висипалася на двір,
На три десятки пестіїв,
І бачу мій невдалий твір.

Чи задля того я поїв
Себе і власні діти горем,

Покинувши їх там, за морем,
Щоб глитаєві на добро
Піт чорнороба обернути?

Хотілося б змочить перо
У крові серця і замкнути
Палючий смуток у слова;
І виплакати тугу-муку,
Що болем груди розрива.

Навіщо я приймив розлуку
З бурхливим, наче повинь, світом,
Щоби трійливим гореквітом
Собі вистелювати шлях,
Вже і без того шлях тернистий?
Щоб на мені бруд хамства ляг
І покаляв мій прапор чистий?

До дна допитий мій пугар,
І гореч серце вщерть спалила.
І пустка духа полонила,
І вигорів у ньому жар.
Немає вже в прийдешнє віри
І до змагань немає сил:
Стою, мов пень, що жде сокири,
Розкинувши листочки в пил.

Останній посів! Боже мій!
Який гіркий він видав плід!
Самітний, змучений, безсилий
Сиджу на терню, глоджу глід.
Круг мене дика, п'яна зграя,
Запінівшиися від слини,
Готувить хрест, реве, горлає:
Розпни його! розпни! розпни!

Порто Уніон
13.IV.1927

Я НЕ КЛЕНУ...

Я не клену, не нарікаю,
Що змалку я отруту пив,
Що, вигнаний хлоп'ям із раю,
З обличчя радість я згубив.

Чи нарікає на Ливані
Самітний кедр на герць вітрів?
Я не клену, що вже взарані
Для мене ранок не зорів.

Я жив на горах — пив досхочу
З пахучих квітів нектар-мід.
Пусте, що часто заполоччю
Кривавих сліз мережив слід.

Пусте, що часто в келих меду
Попалась гіркість полину.
Та що морозив холод леду
Мої квітки. Я не клену.

Хлоп'ятком вигнаний із раю,
Я цілий вік отруту пив.
Та не клену, не нарікаю.
Я з пекла рай собі зробив.

ПІСНЯ

Як солов'їв пестливий спів
Розбудить рої сновидінь,
З підтропікових берегів
Моя до тебе злине тінь.

Як тиха ніч розтужиться
І розпов'є свою красу,
Твій дух від всіх відчужиться,
Піде над кручі Ігвассу.

І з пущ пошле йому привіт
Німа гнітуха самота
І край мутний, мертвечих від
Курган забутий, без хреста.

Вони розкажуть, як я жив,
Як я скорбів і як страждав,
Як я до рідних піль тужив,
Як соловейка співу ждав.

Я ТАК ЛЮБИВ ТЕБЕ, ГАЛИЧИНО!

«Про рідний край поет не забув. Лише
про нього забув рідний край».

*І. Камінський
«Світ», ч. 10, 1928 р.*

Так, я любив Тебе, Галичино,
Любив Тебе, як ні один твій син.
Хоч з пелюшок до старості водно
Я з піль Твоїх співав один полин.

Як мачуха нелюбих пасербів,
Ти все мене в широкий слала світ.
І в чужині я мучився, скорбів
І поливав сльозами горе-цвіт.

А там іней присипав волос мій
І холодом війнула самота.

Пішли, пішли розгублені літа,
І слід по них завіяв буревій.

Сьогодні вже і осінь надійшла —
На тропіку застукавши мене.
Лани Твої усякий зайда мне —
Для сина Ти загону не найшла!

А все-таки Тебе я не забудь,
Любив Тебе, як ні один Твій син.
Хоч пасербом Тобі я завше був
Та з нив Твоїх співав один полин.

Та ти мене забула вже давно,
Хоч я Тобі по совісті служив.
Хоч в чужині я знав лише одно:
Мов блудний син, до нив Твоїх тужив.

VIII.1928
В лісах штату Сан Павльо

НА БІЛИЙ КАМІНЬ СЯДУ...

На білий камінь край дороги сяду
І зір мій пушу степовим безкраєм.
У шумі трав читатиму баладу,
Дзонити буду сонним водограєм.

В трухляві мрії закую Сьогодні
І з царства мріянь визву пережите.
І розпов'ється з присмерків безодня,
І стане видним, що було закрите.

І ваші очі бачитимуть поле,
Усе заросле бур'яном, тернами.
А серед поля немовлятко голе
І гадь, що скрилась поміж бур'янами.

Читати далі? Звільна листувати
У книзі глави, писані сльозами?
Навіщо того? Нащо виривати
Зі серця терня, що болить часами?

Прийдіть до мене. Станьте серед хати,
Покличте горе, що в куточку плаче,
Й воно вам зможе решту доказати.
Вам стане ясним все життя бурлаче.

СЬОГОДНІ В МЕНЕ БУВ ГІСТЬ...

Сьогодні в мене в пізню ніч бурливу
Був гість нежданий з-поза океану.
Ввійшов і в хату вніс пшеничну ниву,
І ленти гречки, й запах фіміяну.

Мигтіли ярко стріди громовиці,
Ломився праліс, буря гризла кришу.
І я, узявши Біблію з полиці,
Читав і духом тонув у затишу.

Читав про Йова, що страждав без міри
Й носив у собі соняшну погоду.
І розтлівався в серці вогник віри,
І серце пило дивну насолоду.

Потухла свічка, книга з рук упала,
Та в мене в серці було ясно й тихо.
Десь, бита громом, пальма застогнала,
І все затихло. І заснуло лихо.

Й мене співуча ніч заколисала,
Поклавши камінь на усі турботи.
І Вічність чертку в книзі дописала,
Вчислила днину чорної роботи.

Вже треті півні співом чергувались,
І прокидались біля ранш собаки.
Й довкола мене враз захвилювались
Лани безкраї і зацвіли маки.

І я з жагою пив повітря рідне
І, гостю радий, раював щасливий.
Чому ж то серце заридало, бідне?
Чому тим гостем був лиш сон зрадливий?

МИ РОЗІЙШЛИСЯ...

Ми розійшлися і в дорозі
Вже не зустрінемось, мабуть,
І епілог скінчився в прозі —
Банальним приспівом: забудь!

Що ж, Боже мій! Така вже доля...
Спасибіг за жебрацький гріш!
Я все любив у співі соля,
Бо в них співається щиріш.

Ми не зійдемося: ти пані,
Від мене ж (ах!) заносить піт.
Хміль серця навіть на екрані
Цінуєсь нижче, ніж обід...

З твоєї ласки я свобідний,
Зі служби звільнений батрак.
Проте не думай, будь я бідний,
Побитий злиднями жебрак.

Хоч в серці кров скипіла врубах,
То я веселий хоч куди!
Я ношу на зболілих губах
Зціловані твої сліди.

Є в мене теж твоя хустина,
Цінніша золота стократь.
Коли прийде така година,
Є, бачиш, сльози чим втирать...

НІ, НЕ ЗАБУВ Я ВАС...

Ні, не забудь я вас, не забував ніколи!
В той час, як мізок мій в безсонні ночі тлів,
Як сум глодав мене і ржавили мозолі,
Як жаль, немов той пес на ланцюзі, скомлів,—

Я тугою мости мостив над океани
І ними слав до вас скипілим болем спів;
Писав до вас огнем і кров'ю пелікана.
Та слів моїх ніхто, ніхто не розумів.

Не розуміли ви, чого пірнув я в пущі,
Чом злидні й самоту до серця пригорнув,
Чому я полюбив турботи невсипущі
І бенкет життєвий у пекло обернув.

Сказати вам, чого я розійшовся з вами
І антиподом став для тих, що з ними зріс?
Чом клятим Каїном снуюся пустирями,
Чого мені до вас тернами шлях заріс?

Того, щоби й у сні не бачити Датанів,
Яких на шляху дій в поході ломить сон.
Щоб вірити, що з вас росте плем'я титанів,
Що занесе мій прах під рідний Єрихон.

Із збірки лірики
«Осінні зорі»
(З неопублікованого)

Щастя, дівчино, твоє,
що прославлена ти в моїй книзі,
Кожна-бо пісня моя —
пам'ятник вроді твоїй.

Проперцій. Елегії 111,2

Любов — це зло, хвороба незлічима,
Та як-не-як — хворіти нам присмно.
Де Сікоге. Вітраки

Дуриць і зводить дочка уродлива
Піни — наші щасливі літа;
Та й у буденне й сумноправдиве
Сну золотого картини впліта.

Фр. Шіллер. Мессінська паречена

ЗАСПІВ

На обрії, продроглому від стужі,
Осінні зорі мерехтять тремтливо
І споглядають в прірву днів вдумливо,
До наших мріянь і страждань байдужі.

Забуло небо про синів невдалих,
І тільки Ерос співчуває бідним.
Самотнє серце, будь же ласки гідне,
Щоб не дістатись смерті на поталу.

Кохай, допоки двері не заперті
Профанові до храму Афродіти.
Ти кидаєш коханням виклик смерті,
Лиш хто кохає, вміє справді жити.

Еросе, славний поміж богами,
 Ти, що замінюєш землю на рай!
 Не покидай нас, будь межи нами —
 В нашому серці не умирай!

З-поміж безсмертних ти одинокий
 Ще залишився поміж людьми,
 Щоб лікувати рани глибокі
 Тим, що потраплять у морок п'їтьми.

Найласкавіший! Вже ж не без цілі
 Дивна потяга в тобі зроста.
 Тричі щасливий, в кого поцілить
 З лука твогого срібна стріла!

І незабутні дні сонцесяїні,
 Сповнені туги до божества!
 Чом же сьогодні дух неохайний
 Святість кохання спровогував?

Чом опустіло серце людини,
 Втративши рано радість весни?
 Чом наше тіло любить єдино
 Те, що приземним духа в'язнить?

* * *

Жив, кажуть, Фідіас, що різьбив з кості слона
 І в кожду річ вливав краси небесний чар.
 Був батько, що казав: я з жінчиного лона
 Добуду архітвір, зроблю юнацтву дар.

Не знаю, дівчино, хто батько твій щасливий
 І хто щаслив юнак, що скаже: вже пора...
 Проте повір мені, що Фідіас ревнивий,
 Побачивши тебе, сказав би: я програв.

Щасливий той юнак, що при твоїму боці
 Турботи сірих днів безжурно покладе
 І поглядом пірне в твоїм глибокім оці!
 Чи скоро цей ловець на слід твій попаде?

* * *

Не знаю, хто ти, і цілком не дбаю,
 Чи відгукнешся ти на ці слова,
 І не прохаю: «Пом'яни м'я в раю,
 Який для тебе світ заготував!»

Люблю тебе, як сонце люблять люди,
 Хоча воно й без того сяє всім.
 Куди не йду, твій образ бачу всюди,
 Так наче світ увесь вмістився в нім.

Смієшся? Що ж! Тобі, звичайно, можна
 Не слухати немудрих теревень.
 А все ж дозволя, щоби душа тривожна
 Дурманилась наркотиком пісень.

Співатиму, хоч навіть і фальцетом,
Хоч не знайду для співу слухача.
(Прости, що я Петрарковим сонетом,
Як слід було, цю сповідь не почав).

Співатиму, звичайно, без прикраси,
Так, як мені підкаже серця гін.
Чужа мені романтика тераси,
Не до лица гітари передзвін.

* * *

До І. Р.

Хоч ти не пуплях, ні надмірно гарна,
Проте яка ти серцю дорога є!
Твоє обличчя — це блакить безхмарна,
Що в ній вечірнє сонце потопає.

Щось душу тягне, й хочеться у тобі
Втопити тугу, зроджену в нічниці,
І я — не смійся, горда Іро, пробі! —
В твоїх зіницях бачу глиб криниці.

Нехай і так, що ти добачиш в мені
Лиш спізненого блазня Дон-Кіхота,
Та з уст моїх не вийдуть теревені
Ні про розпуку, ані про Голготу.

Я для трагічних ролей припізнівся,
Та не чужа мені й сьогодні туга.
І в самотині — тільки озирнися —
І завжди знайдеш коло себе друга.

* * *

Зійшлися ми знічев'я, випадково
І вмить відчули близькість наших душ.
А там упало довгожданє слово,
І ми до себе потяглись ще дуж.

Так дві краплини на безкраю моря
Зустрінуться і в безвісті пливуть.
І вже назавжди щось єдине творять,
Назавжди їх єднає спільна путь.

Благословлю той день і ту хвилину,
Яка тебе до мене привела!
Тобі назустріч соколом я линув,
До ніг тобі я серце й душу клав.

І зацвіли для мене дні весною,
І цілий світ немов добріший став.
Яким я сильним чуюся з тобою!
Яка тепер журба моя пуста!

Скажи, чи ти залишишся назавжди
Для мене небом, що не знає хмар?
Чи ти ніколи не сплямуєш правди
І не наллєш отрути в мій пугар?

ЕЛЕГІЯ

І.Р.

Ти пам'ятаєш чудо-день
У золотій хламіді?
Десь соловейко з гіль вишенъ
Бляшками кидав з міді.

І сад розміряний вливав
В легені аромати.
Кружляла в мене голова,
Хотілося співати...

Нагадуєш день запашний,
Для мене незабутній,
Що закликав мене: живи!
Вір в райдужне майбутнє!

Для нас тоді був цілий світ
Як вимріяна казка.
Не знали ми, що нам услід
Надій ішла лиш маска.

Ми розмовляли — погоди...
(Я був як той лунатик —
Цей сад Іван Франко садив...)
Про Лавру і Хрещатик.

— Поїдемо? — спитала ти,—
Я так бажаю дуже
Узріти Київ золотий!
— Авжеж поїдем, друже!

Та бачити не довелось
Коханої країни.

Ударили громи, і ось —
З Хрещатика руїни...

Ти пам'ятаєш чудо-день
У золотій хламіді?
Десь соловейко з гіль вишенъ
Бляшками кидав з міді...

* * *

Чи в неба кримського, де гори білить сніг,
Взяла ти, мила, цей лазур очей?
О, скільки довгих зимових ночей
Від цих очей заснути я не міг?

Щось душу тягне в цю глибину без дна,
В якій застигла лава юних мрій.
Та чується — займає мене не смій!
Я йду життям одна, сама одна.

Хіба тобі того не вистача,
Що дивишся в морів і неб блакить?
Пірни, як в морі, у моїх очах,
Та не силкуйся тайну їх вловить.

* * *

Дивуюся, які ти маєш чари,
Що при тобі я бачу світ яснішим,
Що через тебе я навчився марить
І видаюся сам собі ріднішим.

Я був якийсь чужий собі самому
І все життя вже мав я за пропаще,
Тепер немов вертаюся додому,
Де я, бувало, чув себе найкраще.

Тепер я знову радість пригортаю,
Якої в грудях помістить несила,
І вірю: я знаходжусь серед раю,
Бо в мому серці мрія загостила.

* * *

Зустрілися, поговорили —
І промінь світла в душу впав.
Надії мов дістали крила,
І дух молодший наче став.

Війнув на мене запах травня,
Весною осінь зацвіла,
Минулася зневіра давня,
І хмари спурхнули з чола.

І так мені у серці ясно —
Ношу, здається, в ньому рай.
Та розум каже: передчасно
Чуттю не потурай!

Гей, що там логіка холодна
І арифметика життя —
Як туга, спрагла і голодна,
Ридає, мов дитя!

* * *

Питаєшся, що я люблю у тобі
І чим сп'янила ти мене...
Чи соняшник по власній уподобі
Світ квіт до сонця поверта і гне?

Навіщо, мила, зонду запускати
В глибінь незбагнену чуття?
Чого, шукаючи, блукати
По лабіринті майбуття?

Я соняшник, а ти промінне
Величне сонце чарівне.
Твоє призначення незмінне —
Нагріти радістю мене.

І я люблю у тобі, мила,
Цей радісний душі розмай.
Мене ти щастям наділила,
Люби ж, без пам'яті кохай!

* * *

Така ти сонячно-погідна,
Немов під тропіком зросла.
Така кохана й серцю рідна,
Як спогад тихого села.

І хочеться мені припасти
До тебе, мила, до грудей
І хоч хвилину щастя вкрасти
З твоїх замріяних очей.

А ти приманюєш очима
Мене, що вже для світу вмер.
Загадко дивна, незглибима,
Чого прийшла ти аж тепер?!

* * *

Я з мрій про тебе вимержив килим
І з ним до тебе тугу шлю щоначі.
А сам бреду сновидою похилим
І за тобою видивляю очі.

Не соромно признатися до того,
Що при тобі хворію я похміллям,
Та не зумію зрозуміть одного:
Яким ти серце вчарувала зіллям?

Я був як вітер, що не знає стриму
І для спочинку не шукає місця;
Кресав із мріянь силу незбориму
І, повен віри, в невідоме нісся.

І ти сказала: стримайся, безумний!
Дивись: талан твій коло тебе.
І я спинився, і чекаю сумно,
Коли заквітнеш, як дуга на небі.

* * *

Лютує шторм на Чорнім морі,
І в муках стогнуть береги.
Скоритися нема снаги,
А хвиль — безкраї неозорі.

Люблю дивитись на змагання
Завзятих двох нерівних сил
(Одній замало бистрих крил,
А друга любить плазування).

Об скелі б'є сердите море;
Та одне одного не зборе,
Й обоє чахнуть од жаги.

Так двоє серць до себе прагнуть,
Та, хоч собі любов присягнуть,
У дружбі жить нема снаги.

Коктебель, 1940 рік

* * *

Нехай не сходить сонце, хай не бачу
Твої нашішки над серця палом.
Бо я твою й без того знаю вдачу,
Що сон атоге грається кинджалом.

Хай ніч безмежна нас п'янить досхочу,
Бо ранок помсту мрійникам приносить.
Любов є завжди привілеєм ночі,
А вдень веде нас завжди до Каносси.

Хай ніч до раю двері нам отворить
І захова нас перед заздрим оком.
А втім, облишмо людські поговори
І стяг кохання піднімим високо.

Хай хміль любові виростить нам крила
І винесе нас в піднебесні хмари.
І що це в тебе серце зажурило?
Поглянь на небо: бач, як зорі марять...

* * *

Хоч це романтика, незрозуміло
Тим, що серця в бетон замурували,—
Повір, мене не так принади тіла,
Як чари духу твого вчарували.

Очам твоїм немає в світі пари,
І не одного поглядом ти вбила.
Та хто змалює твого духу чари?
І де в тобі береться дивна сила?

Зійдусь з тобою — дійсність забуваю,
Гостюю в небі та в безсмертя вірю.
І вже не прагну до розкошів раю —
Горю і вічність замірами мірю.

Який ще рай, як в мене в серці повно
Захоплення, що ти його збудила?
Коли в душі так ясно й молитовно,
Що в ній мов чую соколині крила?!

* * *

Читаю книгу твого серця вперто
І раз у раз питаюсь: хто ти? хто ти?
Бо, хоч багато в книзі цій затерто,—
Яка в ній прірва тихої скорботи!

Так все стоїш мені перед очима,
Як змучена оранжерейна квітка.
Хтось молодість твою в розгоні стримав,
Якась тебе в собі замкнула клітка.

І ти в собі здавила жар вулкану —
Раніше, ніж розкрився кратер в ньому.
І носиш в серці роз'ятрілу рану,
Якої би не звірила нікому.

І коротаєш вічність днів сльотавих,
П'ючи полин — росинка по росинці.
О, як тебе жорстоко хтось розчавив!
І хто ті люті нелюди-злочинці?

* * *

У тобі стільки свіжості і палу,
Що при тобі все радістю цвіте.
Зійшлися ми, і мов кайдани впали
З пригніченого серця. А проте —

Для інших ти всі скарби розповіла
Своєї сонцесяйної краси,
Для мене ж ти — лише кохана мила,
І я — мов квіт, що в'яне без роси.

Хай буде й так, що доведеться в собі
Носити камінь туги й самоти;
Молю тебе (не відвертайся, пробі!) —
Дозволь хоч за тобою тінню йти.

І часом кинь який жмуток проміння
На шлях мій сірий, під габою хмар,
Щоб я повірив, що з мого горіння
В твоєму серці спалахне пожега.

* * *

Щодня злітались до вікна сороки
І скреготали — гралися зі мною.
І наливався я в серці гіркотою,
І бунтувався: доки ждати? Доки?

Здавалось, вічність зупинила кроки,
Так довго ждав я зустрічі з тобою —
І спалювався тугою-нудьгою.
Дні волоклися, кожен довший року.

Чи ти ніколи присуду не ждала?
І не терпіла від його загрози?
Чи у тобі страх крові не морозив?

Чи ти ніколи нишком не ридала,
Від насміху заховуючи сльози?
Скажи, не краще бути нам без пози?

* * *

Як цвіт троянди, повен аромату,
Люблю тебе і радуюсь тобою.
І як тебе, кохана, не кохати,
Коли в тобі усе цвіте весною.

Мені байдуже, що у серці твоєму
Для мене місця залишилось мало;
Вже так складалось, що в житті усьому
Мій дім, бувало, щастя оминало.

Та я від долі мало вимагаю
Й мені для щастя небагато треба;
Лиш усміхнися — і зречуся раю
Та подарую всі розкоші неба.

Троянда запахом усіх дурманить,
Вона його нікому не відмовить.
Й мене твої захоплюють примани,
Хоч знаю, що не ждять мені любові.

* * *

Коли з беріз повиснуть голі віти,
Коли замовкне музика крилата,
І сонце в мряках анемічно світить —
Так хочеться когось при собі мати.

І хочеться все серце розповити
Якійсь душі, що слухати уміє,
Комусь, що, ржою сточений, поритий,
У прірві серця ще голубить мрії.

І хочеться всю книгу відчитати,
В якій життя і вдень, і вніч писало,
І хочеться спитатися, як брата:
Чому людського так в людині мало?

Чому нам сумно, як вмирають квіти,
Як журавлів мандрівних стадо тужить,
Зате людина, пан усього світу, —
Іде життям самотня, всім байдужа?

* * *

Хай завтра принесе страждань безодню,
Я з рук твоїх прийму охоче яд,
Лиш подаруй мені оце сьогодні,
Розкрий мені всю повноту принад.

Таж ти є та, що я про неї марив —
Я за тобою все життя тужив!
Творець тебе створив мені до пари.
З'явилась ти — і я немов ожив.

В тобі ожив я і набрався віри,
Що можна жить прекрасно на землі.
Я у тобі до дна всю радість зміряв,
І цілий світ мені повеселів.

Як бджілка в квіт лелії, поринаю
В твою істоту й насолоду п'ю.
Моя ти доле, що приходиш з раю,
Щоб самоту розважити мою!

* * *

Ні, не любов це, лиш душі потреба
Втекти від пустки, що мене тривожить.
Я знаю: Ерос — це не усміх неба,
Що легіт мрії стелить нам на ложе.

Ні, Ерос — лучник, що стрілою ранив
І, мов та п'явка, кров із серця точить.
Він для самотніх приятель поганий
І повертає в пекло їхні ночі.

Та гірше нього — як розваги холод
На нашу душу замороззю віє.
Нехай святиться вічний серця голод
І в храмі серця невмируща мрія.

Щасливі ті, що прагнуть все до раю
І мають душу, як дитя, капризну;
І ті, що мудро серце зберігають
Усе життя без зморщок і сивизни.

* * *

Я з уст твоїх, як бджілка з чаші квіту,
Пив насолоду і в екстазі млів.
І я не дбав, чи в небі сонце світить,
Чи, опріч нас, хтось ходить по землі.

Я з уст твоїх пив насолоду чудодійну
І молодів, і, бачилось, веснів.
Чому ж мій рай замкнувся ненадійно?
Чому це все, на жаль, було у сні?

Лишень у снах мені буюти вільно
І пити опій фантастичних мрій;
На яві ж можу лиш тужить безцільно,
Бо розум каже: дядьку, не дурій!

Ти рай життя, як той Адам, прогавив,
Вкусивши пізно з дерева знання.
Прийми ж сьогодні нагороду слави,
Що ти Симону Стовпнику рідня.

* * *

Ніч місто саваном накрила,
І я, немов летів на крилах,
Не чув, здавалося, землі.
Я йшов до тебе... Місяць стежив
З-за срібних зоряних мережив,
Від заздрощів, здавалось, млів.

Я йшов до тебе. В серці мому,
Мов на кларнеті золотому,
Хтось сонячну сонату грав.

І я для тебе теж готовив
Піднеслий дифирамб чудовий —
Байдужий до буденних справ.

Я був немов на сьомім небі.
І, повен мрій, прийшов до тебе —
Та тільки затиснув уста.
Дивуешся моїй досаді?
Я в тебе, наче на естраді,—
Цілий ансамбль музик застав...

* * *

Не спокушай мене приманами
Твого тіла, що цвіте весною.
Навіщо розставатись з ранами
І зайвий раз тужити за тобою?

Будь мрією, повік незмінною,
Яку кохаю так, як запах квіту;
І зіркою ясній промінною,
Що мандрівцеві в темні ночі світить.

В собі любимо те приховане,
Що нас різнить від людської отари:
Зворушливе, непошмінковане
Чуття, яке невинно тільки марить.

* * *

Привабливість твоя не жде пера
І хисту вдалого панегіриста:
Твоя душа така напрочуд чиста,
Що з неї наче небо визира.

Який малюнок в силі відтворить
Твою високу осяйну істоту?
З тобою бути — хоч би й вік — достоту,
Це коротенька, неповторна мить.

Дивлюсь на тебе й думаю при тім:
Ти неземна і вимріяна з'ява,
Яка ж велика буде тому слава,
Кому собою ти звеличиш дім!

* * *

Барвінком постелюся на дорозі,
Яка тебе до любка понесе.
(Та краще, я скажу те саме в прозі:
Метафору второпаєм не все).

Мені знайома роль слабкої мишки,
Що нею квітка проганяє сплін.
Я знаю: ти для мене маєш лишки
Ласкавих слів і усмішки. А він?..

Як пасічник із вулика пожиток,
Він підбирає з твого серця пал.
Та годі: я — на морі днів розбиток,
Який прогавив свій дев'ятий вал.

Люби й о г о, люби весну у ньому,
Бо осінь мало знає днів ясних.
А в мертвих душах викликай оскому
Та май хоч трохи спочуття до них.

* * *

Твій усміх... В ньому брила льоду тане,
Весна ним двері відчиняє в гай.
У ньому стільки сонця і примани,
Що лиш дивися й нищечком зітхай...

Так хочеться у ньому затонути,
Згубитися, як в тій нірвані, в нім.
Забути, що важкі, гнітючі пута
Поклала осінь на житті моїм.

Дивлюсь не надивлюся — небо бачу
В тім усміху, що в тебе заквіта.
Захмарися — неначе сонце втрачу,
Щезає в мене життєва мета.

Якби ти знала, скільки насолоди
Мені цей усміх сонячний дає,—
Ти б розгорнула всі примани вроди,
Сказала б: друже, все те, все твоє!

* * *

Сьогодні в мене превелике свято:
Сьогодні я привіт од тебе мав.
І я раюю, мов унебовзятий,
Нехай лютує штормами зима!

Сьогодні в мене празник і весілля,
Сьогодні в мене в серці чар весни.
І я, щасливий, сповнений похмілля,
Виспівую: засни, журбо, засни!

Замовкни враз! Твій голос не доходить
До серця в цей великий чудо-день,
Бо в ньому повно радості й погоди,
Бо в ньому пахне квітами вишень.

Прийшла до мене яр, давно забута,
І все довкола травнем зацвіло.
І опадають з мого серця пута,
І горя в ньому мов і не було.

ЧОМУ?

Як той лунатик, городом блукаю,
Вдивляючись у тисячі облич.
Так серед бурі човен на безкраю
Шле в морок ночі свій тривожний клич.

Та рокіт хвиль цей крик тривоги глушить,
І він в морській вмирає глибині.
І спочуття твого не порушить
Той сум, що в мене в серці скам'янів.

Повз тебе котиться бурхливе море,
І ти пливеш на хвилях в далину —
В надії, що бажання з мрії створить
Якусь прекрасну райдужну весну.

Чому ж не хочеш того ти пізнати,
Що ця весна завітне в нас самих,
Як тільки ти захочеш об'єднати
Свій юний жар зі щирістю старих?

* * *

Хотів би я портрет твій змалювати
І вдати те, про що Да Вінчі марив.
Лише не знаю, звідки фарб узяти,
Щоб твого личка закріпити чари.

Узяв би в сонця золота проміння
І викував би ореол для тебе,
Якщо було б у мене зрозуміння
Для містицизму й ходження по небі.

Та вже не здатний дух мій для екстазу,
Коли волосся в мене грудень сніжить.
Не цілувались ми, мабуть, ні разу —
Який же спогад нам серця розніжить?

Немає (знаю) місця в серці твою
Для ще одного спізненого гостя.
Для тих, які спізняються додому,
Увесь бенкет кінчається на кістках.

* * *

Немає в мене змоги зобразити
Всю міць мого щастя-хвилювання,
Коли дурманюсь і раюю, ситий
Надією прийдешнього кохання.

Я знаю: ти для мене неосяжна,
Як неосяжний рай для маловіра.
І доведеться бій вести затяжно,
Задовольнившись ролею факіра.

Не для затишної моєї хати
Цвіте розкішним цвітом запахучим.
Я тільки можу твій фантом кохати
І спалюватись у вогні жагучім.

Що ж, сонце теж не всіх однако гріє,
Живуть же люди і в країні стужі;
А втім, мене не покидає мрія
Про день тріумфу. А коли — байдуже.

* * *

Зустрінемося — і миттю забуваю
На самотині різьблені слова,
Що ними гімн в душі тобі співаю,
Бо все приходиш інша та нова.

Таке багатство, стільки маєш чару,
Що всі похвали — тільки тинь того,
Що відчуває і в екстазі марить
Німа душа звеличника твого.

Даремно я вникаю в тебе духом,
Даремно я твою істоту п'ю;
Ти спурхуєш якимсь несхопним пухом
І висміваєш всю жагу мою.

І як тебе завабити до хати
І в клітці серця в себе зберегти?
Який величний гімн тобі співати,
Аби коханням спалахнула ти?

* * *

Солодке личенько твоє
В долоні взяти, мов камею,
Забути, що на світі є
Щось поза мрією моєю,
Що ніч кінчається світанком,—
Життя сховати за серпанком.

Як фантастичний гарний міт —
Нагадую давно забуте.
Тоді до нас сміявся світ
І нам бажалося не чути,
Як вдаль відходили хвилини,
Як день за днем у безвість линув.

Якби-то можна воскресити
Те, що навіки відійшло!
Ще раз до губ твоїх схилити
Важке, мов олово, чоло
І вірити, що я у раю,
Що в серці янгола вітаю.

ЗАПІЗНО

Здається, ти давно мені знайома,
Хоча пізнались ми неначе вчора.
Твоя душа якась така прозора,
Що в ній я чуюсь, як у себе вдома.

Десь в прабутті єднались ми серцями,
І прагнули до себе, і шукались.
Та на дорозі, мабуть, заблукались
І до мети добились манівцями.

Спізнався я. І хоч, душею рідні,
Хотіли б ми з'єднатися обоє,
І хоч нам тяжко жити самотою,
Та вкупі йти нам трудно й не вигідно.

Немає місця в серці молодому
Для того, хто в волоссі іней носить,
Кому життя вже скоро скаже: досить.
О, знаю: я запізно вийшов з дому.

* * *

Тебе зустрів я в ясний день травневий,
Коли цвіли жасмини і бузки.
Парк був такий розміряний, рожевий,
Що для душі весь обрій був вузький.

Ми розмовляли, як нові знайомі,
Отак щоб тільки заповняти час.
Доходив з міста невгомонний гомін,
І шум прохожих нісся попри нас.

Щоправда, більше очі говорили,
Бо їм, як дітям, вільно все сказати.
А все ж той ранок так мене окрилив,
Що серце скоро проломило гать.

І на відхіднім ми вже цілувались,
Всю міць чуття вливаючи в уста,
І розійшлись, і навіть не питались,
Чи одне одного ще привіта.

І попливли роки журби і скрути,
І вже ніколи не зійшлись ми знов.
Та ти була — я міг би присягнути —
За всі — моя найкращая любов.

* * *

Коли, бува, зустрінемося в трамваю,
В юрбі чужих, насуплених облич,—
Тоді від тебе погляд відвертаю
Й шепочу: цить, не клич мене, не клич!

Мовчазністю шануймо дні, що вмерли,
Сп'янивши нас, як молоде вино;
І спогад їх, як найцінніші перли,
У пам'яті складім на саме дно.

Перлини ці давно вже вийшли з моди,
І їхній блиск давно не той, що був.
Іди шукати нової пригоди —
Мене ж забудь, як я тебе забудь.

* * *

Цілу ніч не спав я, мила,
Аж боліла голова.
І не диво: ти просила,
Щоб прийти не забував.

Скільки радості на мріях
В довгу ніч я пережив,
Як дурманився, горів я
І до зустрічі тужив!

Я витав думками в небі
І до млості раював!
І нарешті був я в тебе —
І поникла голова...

Ожерелля слів кришталевих,
Низане в північний час,—
Чорт узяв. Який банальний
При тобі я став нараз!

* * *

Божеська Іріс, кинь ширяти в хмари,
Викреши з себе іскру щедроти!
Дух мій збудився та про щастя марить —
Як же без тебе щастя ще знайти?

Чую потребу спертися на кого,
Багну жагуче дружнього тепла.
Тиждень не бачу усміху твого —
Й темінь гнітюча в мені залягла.

В сьайві твоєму я ставав Антеєм,
Серцем кріпився й духом молодів.
Чом не цвіту я цвітом орхідеї?
Чом не купаюсь в сонці ясних днів?

Обрій мій хмари саваном повили,
Холодом віє від зловісних хмар.
Іріс, ти знаєш, аж самотність квилить,
Як тортурує здержуваний жар?

Скинь машкару ту гордої черниці,
Що безнадійно в келії горить.
Так чи інакше дійдеш до границі,
Звідки вже треба сходити з гори.

* * *

Якби ти знала, скільки світла й чару
Мені приносять зустрічі з тобою!
Як після того серце б'ється й марить
Безсонною північною добою.

Якби ти знала!.. Та навіщо знати
Весні, що в неї сила насолоди,
Що спокушає мрійника літати,
А враз у в'язня жаль і муку родить?

Чи демон ти, чи в тебе тільки маска,
Що приховала янгола у тобі?
Чи жде мене чистилище, чи ласка
З тендітних рук твоїх? Одначе пробі!

Здійми із сонця панцир на хвилину
І будь такою, як про тебе мрію.
Коли ж сповняєш келих мій полинню,
Не піднімай хоч в серці буревію.

* * *

Нам травень килим простелив зелений
І напував нас ароматом квітів,
А ліс співав нам тиху кантилену.
Замріяний, я навіть не помітив,
Що був чолом у тебе на колінах
І чув на ньому запашні долоні.

В повітрі нісся свіжий запах сіна,
Чув я в тобі, немов у спілім гроні,
Прибій похмілля, стриманий насильно.
Вп'яливши пальці у моє волосся,
Ти лебеділа смутно, та прихильно:

— Нам тільки марить — більше не ялося.
Бо що є краще над святе єднання
Двох рідних душ в містичному акорді,
Двох душ, що чують дужий гін кохання,
Проте мовчать — приховані та горді?
Кохай мене, як ту лілею гожу,
Що з себе ронить тільки аромати.

Моя кохана, вір мені: не можу
Лише дивитись і лише зітхати.
Адамові також було замало
На райську яблонь тільки спозирати.
І добра Єва ще й про те подбала,
Щоб міг сірома яблук смак пізнати.

* * *

Востаннє захід кліпнув сонним оком,
Чоломкнувши замріяні тополі,
І я лишився знову самотнім —
Твій силует в імлі розтав поволі.

■ Ти тут була... Заледве мить-хвилина,
Як милувався погляд мій тобою.
Прогомоніла пісня лебедина —
Ми знов чужі — не знаємся з собою...

Яке ж банальне все те, споконвічне!
Сьогодні ми — одна душа і тіло,
А завтра йдемо сказати собі цинічно:
Ми помилялись, визнаємо це сміло.

Ми помилялись? А тепер?.. А може,
Ми аж тепер насправді помилились?
Чи серце нас обманювати може?
А може, ми себе перехитрили?

* * *

Ти, як вогонь, стихійна та жагуча,
Ти мов нестримний, бистрий буревій;
Тебе бездонна потягає круча,
А я мав тебе в оазу мрій.

Вода й вогонь — і як було з'єднати
Те, що з собою вічно в боротьбі?
Та й чим я міг тебе зачарувати?
Що я, убогий, дати міг тобі?

Я міг лише молитися душею
Твоїй весняній сонячній красі
І вірити, що сам, пірнувши в неї,
Я відроджусь, як квітка у росі.

Та леле! Замість розцвістися в тобі,
Вогні душі твоєї я зів'яв.
І не цвіту, лише хилюсь в жалобі.
Так мало сонця — й те утратив я.

* * *

Не поведу тебе в салон з портретами
Прелатів і пихатих значкових,—
Мої діди й батьки померли кметами —
На нивах вмерлих, хоч і піскових.

Ні, не горджусь своїми антенатами
І гербами бундючних прашурів,
Та під сермягами (було, що й з латами)
Палкий вогонь у їх серцях горів.

У щирій дружбі з птахами небесними
І з обрієм ласкавим, голубим,
Вони жили та умирали чесними,
В серцях своїх не знаючи злоби.

Ні, не горджуся предками-прелатами,
Що думні за походження своє:
Мої діди й батьки були багатими
Всім тим, чого тамтим не достає.

Хоч воля їх була не раз і кволою,
І гнулася, і танула в вогні,
Ретельність їх була для мене школою,
І не даремно я учився в ній.

* * *

Я не за те люблю тебе, кохана,
Що ти така спокуслива та гарна.
Ні, не за те. Уся твоя примана —
Що ти невинна, полохлива сарна.

Тобі незнана ще брехні позлітка,
Що нею можна новака спіймати;
Ти черв'яком не діткнута ще квітка,
Яка таїть найкращі аромати.

Ти без вагання можеш відслонити
Для серця друга всю глибіню душевну.
Тому до тебе — самотою битий —
Я прибігаю, як у гавань певну.

Благословлю тебе, душе прекрасна,
Якої світ брехнею ще не тьмарить!
Хай в серці твоєму сяйво не погасне
І переможе всі життєві хмари.

* * *

Ти пам'ятаєш тихі дні осінні
І зустрічі в алеї ясенів?
Пливли відлітних птахів голосіння,
І парк дитячим сміхом гомонів.

Десь осторонь від гомінкої зграї
Сідали ми на лавку сам на сам
І, дивлячись, як хворий день вмирає,
Пили грудьми повітряний бальзам.

Я малював привабливі картини
З країн заморських, бачені колись,
І викликав захоплення дитини
В очах твоїх. Ті дні перевелись.

Тепер чогось ми бачимось зрідка
(В кімнаті, де від стужі все тремтить),
І — дивно — хоч розмов не маєм свідка,
Щоб розмовлять, не бачимо мети.

Не дармо ми колишне відгрібаєм:
Ці зустрічі — це звичка лиш пуста.
Сьогодні ми єднаємось за чаєм —
Стіна якась між нами вироста.

* * *

Цвітуть останні далії в городах
І знають: вже недовго будуть жити;
Задумано похнюпилась природа,
Вдивляючись у келих недопитий.

Востаннє вже в обіймах мліють пари,
Щоб розійтись аж до днів травневих.
І як же осінь розповіла чари!
Який цей обрій дивно опалевий!

Хтось парк неначе вишив заполоччю,
І він такий лірично-сорокатий!
І як вмирати далі не хочуть!
Та як-не-як, а треба лаштуватись!

* * *

Малює осінь в парку кіноваром
І золотом контрасти викликає,
І заморожене надземним чаром
Чиєсь кохання вмерлих днів шукає.

Задумалась душа осиротіла,
Згадавши дні захоплення і мріянь.
О, як далеко юність відлетіла,
Піднявшись на крилах буревію!

Минулися літа, ослабла сила,
І в серці повно гіркоти долину.
Навіщо осінь мрії воскресила,
Збудила спогад раю, що загинув?

СВІТЛАНІ

Як Лорелай, блакитноока фея,
Життям ідеш розмріяна, жагуча.
Твоя душа — розквітла орхідея,
А водночас глибока, тиха круча.

Життя для тебе — це прекрасна казка,
Еден, що в ньому сонце не заходить.
Ти ще не знаєш, що в житті все маска
Та що сьогодні щастя «вийшло з моди».

Ти ще «світлана» і насправді добра
(Коби ще довго залишилась нею!),
Тобі до серця не вповзла ще кобра
І не сичить злобою та брехнею.

І будь такою завжди! Хай не знає
Душа твоя ясна спокуси Єви.
І не бажай зглибити тайни раю,
Будь запахуший білий квіт вишневий.

* * *

Я не дурюся, що солодку манну
Пошле нам з неба всемогучий Бог,
Що все життя співатимем осанну,
Упоєні похміллям перемог.

Не раз журба нам чола переоре,
І наші спини зломить біль не раз,
Проте невже нас залякає горе,
Якщо кохання об'єднає нас?

Хай вихри виють, хай громи рокочуть —
З тобою навіть пекла не боюсь!
Лише скажи: з тобою, друже, хочу
Я зберігати все життя союз.

Ти не дивись, що я сьогодні вбогий
І ледве-ледь тягар життя несу:
Стелитиму тобі шовки під ноги
І дам тобі життя усю красу.

Не раз журба нам чола переоре,
І наші спини зломить біль не раз,
Проте невже нас залякає горе,
Якщо кохання об'єднає нас?

* * *

В коханні ти розсудлива й рахманна,
Й нелегко з тебе тон чуття добути;
Ти знаєш, Ягве з неба сипав манну
Лише під час загрозової скрути.

Та вірю, що наспіє та хвилина,
Коли тобі загляне в очі туга,
І спогад твій в минулі дні полине,
І буде в них шукати серце друга.

Та ти не знайдеш тих, що присягались
Іти з тобою до кінця дороги
В той час, як в тебе пінилися бокали
І угинались під гістьми пороги.

І льодом пустки повійне на тебе —
Нікому буде руку потиснути.
О, не шукай тоді куточка, де би
Твоя журба могла на мить заснути.

Не знайдеш тузі тихого лиману,
Бо людська пам'ять — ніжне павутиння.
Лиш я один тобі в пригоді стану
В твоїй осінній сірій самотині.

Я принесу тобі євшану-зілля,
Яке купалось у росі світанків,
І з нього ти ще раз вдихнеш похмілля
Й даси мені весняних мрій останки.

* * *

Не знаю я, чи, з'єднані з собою,
Хоч привид щастя ми були б знайшли,
Чи, стомлені нуждою й боротьбою,
Були б любов незмінно донесли
До наших днів, що, сповнені полину,
Під хмарним небом тужать журавлино?

Хто знає, може, віхоли та сльоти
Були б коханню відіймили чар
І, може, будні та за хліб турботи
Охолодили б серцевий наш жар.
І ми були б стомилися в дорозі
І покінчили б, як звичайно, в прозі.

Не знаю того і не можу знати,
Який гостинець час готовив нам:
Чи полюбили б наш очаг пенати,
Якщо б нас Ерос був увів у храм.
А так — ношу тебе як мрію в собі
І, тужачи, обновлююсь в тобі.

Не жалуймо, що розійшлись ми рано,
Раніше, ніж відцвів кохання квіт.
Можливо, ти і досі носиш рану
Та що мене за тебе судить світ —
Та вір, що краще марити-тужити,
Ніж грати фарсу і в неправді жити.

ДОРИ

Ми зустрілися сьогодні,
Не стрічавшись тридцять літ.
Тридцять літ — часу безодня...
Як же в ній змінився світ!

Як змінився світ і люди —
Як змінилися і ми!
Впала нам з очей полуда,
Поруйновано храмї.

Як звабливі квіти вишні,
Що цвітуть і в'януть враз,
Всі ілюзії колишні
Залишили пустку в нас.

Ми зустрілись (обидвоя
Осінь в собі носячи),
І за робленим спокоєм
Чулось наче крик сичів:

Вилиняли ваші крила,
Хоч буять не довелось...
А тепер літять несила,
А ще гірше — не ялось.

* * *

Не хочу, ні, щоб ти мене кохала:
Самотній я життям бажаю йти.
Твоє кохання — голод канібала;
Хай інший хтось твої втолить апетит.

Для мене те лиш цінне, що добуте
Ціною туги, мріянь і страждань;
Та й хто захоче гнути шию в путах
І, як васал, платити примхам дань?

О, знаю, я предмет твого капризу
І іграшка в збитошницї руках;
Не збільшу я громади блюдолизів,
Що вколо тебе ходять навшпиньках.

Я знаю... Та даремний жест героя
Під вбивчим поглядом твоїх очей.
Вісі ти не! — Лишається лиш зброя —
Ховатися з коханням в тїнь ночей.

* * *

Ще раз з тобою під жасмином сісти,
У парку, що п'яніє від весни,
Забути про життя в гидотнім місті,
Розвіять в серці морок навісний,
Не знати, що війна шаліє в світі,
Усе життя добачувати в квітті!

Вже жовтень листя обриває з липи,
Ще вчора наших слухала розмов
(Між іншим, про трагізм царя Едіпа).

І парк пустіє, засинає. Знов
Зима нас люто роз'єдна з собою.
Скажи, чи ще зустрінемось весною?

Чи парк розгорне перед нами чари
Своїх затишних, мрійливих алей
І знов навчить нас безтурботно марить
І пригортати всесвіт до грудей?
Чи зможем вірити, що було раніше,
Дарма, що обрй з кожним днем темніший?

О незабутні гожі дні щасливі,
Коли весна жасминами цвіла
І ми — дарма, що йшли часи бурхливі,—
Недобачали, що гроза гула.
І як я заздрю тому, хто з весною
У парку буде марити з тобою!

* * *

Я знаю, ти лиш граєшся зо мною,
Жадна розваг, тріумфу й насолоди.
Хіба здоров'ю твому не зашкодить,
Коли згорю я мукою-жагою?

Хто полум'ю робитиме докори,
Що в ньому гинуть нетлі необачні?
І я тобі, мучителько, вибачний
І, рад не рад, погоджуюсь на горе.

Не перший я, що Еросові платить
Ілюзій дань за краплю насолоди.
Я знав: коханий квіт шальвії родить;
Та хто не хоче квітку цю зірвати?

Гірка отрута квіт ущерть сповнила,
Однак і меду в ньому є росинка.
Ох, скільки в тобі є гіркоти, мила!
Хіба це вадить? Таж на це ти жінка...

* * *

Ти з летаргії знов мене збудила.
Зустрілися — і я немов ожив,
Влилася в мене чудодійна сила.
Який же я веселий і щаслив!

Так в сонці квітня оживають квіти,
Що цілу зиму спали без чуття.
Зустрінемся — і сонце з хмар засвітить,
Бо ти для мене — джерело життя.

При тобі дух мій дивно молодіє
І замірами неба достає.
Моя ти Діво, вимріяна мріє!
Моя ти пісне, все, усе моє!

А все ж боюсь, щоб зустрічі з тобою
З моєї мрії щось не відняли,
Щоб ми від щастя, мов від перепоеу,
До отупіння знову не дійшли.

Тож хай розлука нам кує кайдани
І нас ріднить, як брата і сестру.
Кохання наше правдивішим стане,
Як дні кохання вже для нас умруть.

* * *

Ні, не тебе я так люблю,
Люблю я власну мрію.

І. Франко

Творю тебе по власній уподобі,
Вливаю в тебе весь вогонь чуття,
Найкращу мрію втілюю у тобі —
Ти мрій моїх і мати, і дитя.

Не дійсність ти, а квіт уяви й туги,
Що вибував під мрійним сяйвом зір.
Тебе, правдиву, посідає другий,
Та я волю власних мріянь твір.

Люблю тебе уявно, платонічно,
Хоч це чуття не модне і старе.
Та так моя ти неподільно, вічно,
Й ніхто мені тебе не відбере.

Люблю тебе, люблю й любити мушу,
Бо ти для мене мій священний храм,
В якому я свою очистив душу.
Ні, я тебе нікому не віддам!

* * *

Я не жалуюсь (чуєш, кохана?),
Що ти в серце запала мені,
Як пекуча, роз'ятрена рана,—
Я на тебе не жалуюсь, ні.

Я не жалуюсь, мила, на тебе,
Що ти мучиш мене нехотя
І плекаєш мій біль без потреби,—
Без терпіння немає життя.

Лиш твоїй я дивуюся вдачі,
Що не знає ні крихти чуття.
Та за все я себе винувачу —
Я не жив, я ішов повз життя.

Я дурився, що ти не дитина,
Яку можна цукерком купити;
Забував, що ти зріла людина,
І що жінка у тобі не спить.

Та запізно пізнав я химерну
І нескорену вдачу твою.
Вже до себе тебе не приверну.
Ох, який я самотній стою!

ЕПІЛОГ

Ми розпрощались так ненадійно...
Один стиск рук, однісіньке «прощай»—
І розійшлися байдуже, спокійно,
З нецирим вигуком: не забувай!

Й мені на серці зразу легко стало,
Так начеб камінь скинув я з грудей.
І аж тепер я зрозумів, як мало
Мене єднав з тобою світ ідей.

Хоч би одна струна в душі озвалась,
Неясний спогад зринув з прірви днів!
І чим мене ти так зачарувала,
Що при тобі я ніби молодів?

Чому сьогодні всі твої примани
В моїх очах — дешевий, марний крам?
А може, я себе лише дурманив,
Для ляльки в серці будував я храм?

Нехай і так, що все було брехнею,
Що я кохав дитину власних мрій,—
Та як мені було чудово з нею!
Душе самотня, не будися — мрій!

* * *

Розвіялась моя остання мрія —
І знову, серце, знову сталишся...
Так мов знічев'я ураган повіяв —
Впав дім із карт, лишив лиш звалища.

Минулася хвилина неповторна,
Що потрясла істоту всю мою,—
І знову прірва підо мною чорна.
З яким страхом над нею я стою!

І як це сталося — я сам не знаю,
Хто ворожнечу цю вродив і гнів.
Погорджений і вигнаний із раю,
Іду, мов Каїн, з серцем у вогні.

Де ділась сила, вірою могутня?
Чом стерлись крила в буйного орла?
І що тепер? Як я піду в майбутнє,
Коли пільма у серці залягла?

* * *

Ми розійшлися — й не збагну причини,
Що відчужила й роз'єднала нас.
Лиш пам'ятаю: за гаєм вільшини —
Як я від тебе йшов останній раз —
День елегійно дотлівав і гас.

Не пам'ятаю наших слів останніх
(Оскільки ми прощалися тоді)...
Чи сумував я, мила, на розстанні,
Не пам'ятаю. Мрії молоді
Щезають, наче піна на воді.

Ми розійшлися — а чого, не знаю.
Так, мабуть, нам написано було,
Щоб не було в житті земному раю.
Та хоч минуле в забуття пішло,
Я й досі до тебе мов ношу жало.

* * *

Осінні дні мандрують, як черниці,
І вечори нудьгують в димарях.
Чи пам'ятаєш? Ліс, горбок, ялиця
І лісничівка над ставком стара...

Чи пам'ятаєш зустрічі щоденні?
Суниці нас заманювали в ліс,
Дрімав ставок і буки височенні,
І легіт грався косами беріз...

Ти скажеш: пощо згадувать дурниці?
Чи раз таке вже співане було?
Та знай: для мене там, у стіп ялиці,
Здається, сонце назавжди зайшло.

Пошкандибають дні, як ті черниці,
Душевно пустку виповнить нудьга —
Лиш лісничівка інколи присниться.
Яка ж вона для мене дорога!

* * *

Вже попелом надії поинялись,
Що при кінці дороги життєвої
Заквітли в серці, як цвіли колись
Пахучим квітом білої левкої.

В моєму серці не найти надій,
Я після них уже відправив тризну.
І хто той лютий ворог-лиходій,
Що знову в мене лле гірку трутизну?

Це ти, моя русалко чарівна,
Яка мене привабила зрадливо,
Дала напитись пестошів вина —
І відійшла — о, доле нещаслива!

Як мрія, ти відвідала мене
І пурхнула, як полохлива пташка.
І почалось моє життя сумне.
Що ж! Будем жить, хоч жити буде важко.

І я тебе, кохана, не клену —
Ні днів пропащих, ні твоєї зради.
Ти привела в мій дім не раз весну
І вокресила в нім життя принади.

* * *

Ми розійшлися — і не маєм сина,
Щоб він нагадував мені тебе.
Мені лишилась пам'ятка єдина —
Над головою небо голубе,
Що поблажливо з-поза хмар дивилось,
Як з вуст твоїх я насолоду пив.
А може... може, це мені лиш снилось
І, може, я лиш привид твій любив?

Чогось так мало залишилось в мене
Хвилин ясніших з неповторних днів,
Коли тобі носив я цикламени
І сам увесь від пахошів п'янів.
Коли в ногах орлині мав я крила
Й не чув під ними доторку землі,
Коли крізь сон шептав я слово «мила»,
Коли, тебе нагадуючи, млів.

Так — це було. І пилом все припало,
Як дім, що в ньому власник не живе.
Було... Тоді усе мені співало:
Живи, кохай, твори життя нове.
На жаль, не маю я від тебе сина,
Щоб в ньому ти для мене збереглась.
Та й ти була для мене лиш хвилина,
Що, наче мрія, димом піднялась.

* * *

Я уявляв: вернусь утомлений з роботи —
Погода в хаті, ти і щебет двох дитят.
Присяду поміж вас, і життєві турботи,
Як спогади лихі, від мене відлетять.

І радості сповнюся, наче квіт аромю,
І дім наш буде гаванню для нас,
Де нам не страшно буде слухать грому.
О вимріяні дні, як я тужив до вас.

Умерла мрія. Гіркістю налитий,
Нагадую колишні вечори.
Не довелося нам з тобою жити...
О спогади, неситі вампірі!

* * *

Вечір замріяний, сріблом политий,
І баритона пісня сумна,
Сад заворожений, в росах обмитий,—
В серці весільно, в серці весна.

Ти пам'ятаєш той вечір колишній,
Що розманіживсь і примлівав.
Поміж черемхами сніжились вишні,
Пахла землею свіжа трава.

Ти пам'ятаєш той вечір єдиний
І неповторний в нашій житті.
Потім... розлука, спів лебединий,
Спогади, осінь, все в забутті.

* * *

Я знов зустрів тебе, небесна з'яво,
І раював під поглядом твоїм.
Ти мов південна розцвілась агава
І пахла сонцем, морем і — усім.

Я пив тебе своїм жагучим зором,
Від подиву й захоплення п'янів,
А заразом відчув неначе сором
І, мов школяр, якось зніжковів.

Невже я й досі не знаходжу сили,
Щоби розвазі вибороть права?
Чого ж мене філософи учили,
Що почування — це пусті слова?

Зустрів тебе — і спалахнув, як ватра
На вітрі в полі, і відчув: мене
Ти полонила, наче Клеопатра,
Якій скорилось серце кам'яне.

Нехай! Охоче житиму в неволі
Химер твоїх дитячих, тільки ти
Не будь мінливим буйним вітром в полі
Й дозволь мені повік з тобою йти.

* * *

Ти поїхала. Як посмутніло
В цілм домі і в серці моїм.
Так неначеби сонце стемніло.
І кому мою тугу повім?

Роздивляюсь по голих кімнатах —
Як же пусто і холодно в них!
І могла ти мене понехати
І позбавити мрій чарівних?

Вийду в сад, де достигли вже вишні
І в малини вливається сік,
Нагадаю розмови колишні —
Скільки краще було тому рік!

І на серце насупляться хмари,
І ніде мені місця найти,
Де б я тихо і солодко марив,
Що знічев'я появишся ти.

Ти поїхала. Як посмутніло
В цілм домі і в серці моїм!
Так неначебто сонце стемніло.
І кому мою тугу повім?

* * *

Так, як звичайно,— золоті світанки
Щодня вмивають гай і луг россою,
І смерк щодня простелює серпанки
На ліс, в якому марив я з тобою,—
Лише тебе немає вже зо мною.

І вийду в поле та й іду по стежці
В гай берестів, де бачились ми вперше,
І нагадаю твій рукав в мережці,
І заспіваю: «Мій зелений верше!»
Вже так не буде, як було нам перше».

Не зацвітуть волошками в пшениці
Твої солодкі і ласкаві очі,
Лиш інколи у сні мені присниться
Твій задушевний теплий сміх дівочий
І з мого серця ржу журби сполоче.

Ні сісти з ким, ні з ким поговорити —
Доводиться лиш згадувать вчорашнє,
Бо в майбуття для мене світ закритий.
Усе цвіте, в повітрі так запашно,
А я самотній. Як же жити страшно!

* * *

Як екзотичний квіт оранжерійний,
Я випестив тебе в своїх думках,
Увів тебе в якусь країну мрійну,
Яка існує тільки у казках.

Ми вірили, що нам доволі мрії
І наші дні напрочуд зацвітуть;
Здавалось нам, що мрія нас нагріє
І вистелить нам оксамитом путь.

Та горе! Мрія — пташка полохлива,
Що, мов метелик, спурхує від нас.
О весно наша, райдужна, щаслива,
Чому так швидко твій міраж погас?

Збудили нас із летаргії будні,
І ми пізнали гіркоту життя.
І як же нам зійти на землю трудно!
А в хмари нам немає вороття.

Із збірки
«До сонця» (1941)

1931—1939

І. БУДНІ

Тюрма кімнати. Самота.
Мутні майбутнього міражі,
— І дні — розплатана сльота —
Повільні, як чумацькі мажі.

На вулиці життя кипить,
Чвалає — новости голодне.
Не зупиняється на мить —
Женеться в челюсті безодні.

Життя біжить, гука: не стій,
Задивлений на зірку!
Бо дожене тебе бурвій
І змеле на ганчірку.

Життя біжить; і кожна мить,
Як черва у вселенній, гложе.
І в мені туга скавулить,
Як лютий пес на оборожі.

II

Над прірвою ми станули на мості,
Тримаєм в пазусі тягар кривавих днів.
Мов загадка, іде до нас у гості
Нова Доба. А дух наш так збіднів...

Смерть осені пойняла дні сучасні;
Тікають геть надії-журавлі.
Чи ми були з народження нещасні,
Чи надто ми трималися землі?

Рука вже пише: Маре, Tekel, Fales —
Нестримано іде великий час.
І яблуко в руці зготовив Паріс.
Чи найде він Венеру серед нас?

Над прірвою ми станули на мості,
Тримаєм в пазусі тягар кривавих днів.
Мов загадка, іде до нас у гості
Нова Доба. А дух наш так збіднів...

III

Биті журбою, хворі жагою,
Тихо кінчаємо наш карнавал.
Стомлені, тужимо знов до спокою —
В серці ж пантерою в нас виє шал.

Щось помилили ми, щось загубили ми
У божевільнім, п'янім танку.
І повертаємось з нього безсилями
(У переможця жах на вінку).

Точені завистю, зжерті ненавистю,
Носимо в собі камінь гріха.
І зазираємо жадно, з цікавістю
В яр, де регоче дійсність: ха-ха!

IV

Застигла мовчанка довкола мене,
В лахмітті буднів час вертає путь.
Гляджу в доріг розкилені рамена —
І хочеться іти куди-небудь.

Зовуть мене дороги на безкраю
І журавлів розквілені ключі.
Як струни арф, в мені бажання грають,
Ввижаються цікаві зустрічі.

Хотілось би узяти патерицю
І, решту днів поклавши на плечах,
Помандрувати в бурю-гровицю —
Нести шаління вихору в очах.

Хотілось би струснути перевтому
І йти, іти уперто, навмання
В краї далекі, в прірву невідому,
У чорну тайну завтрашнього дня.

Іти, іти — стопами затоптати
Велику тугу, що кричить в мені,
Жагою волі випалити грати
І не лежати за життя в труні!

V

МРІЇ, МРІЇ...

І знов мені сниться: плавба Уругваєм,
Степи Місіонес і танці гаушів.
І знов мені в серці хтось струну порушив.
Хтось пісню забуту неначе співає.

Найдіть мою торбу, що мангами пахне,
Що тричі ковтала безкрай еквадору,—
Хай випущу з клітки на вільні простори
Замучене серце, що тужить і чахне.

Дні, в книзі замкнуті, здіймаю з полиці
Й цікаво читаю старі пергамени,
І бачиться, чую гудіння сирени
І заклик: Готово! Підносим котвицю!

Неначе на фільмі: Коруна, Лісбоа,
Лас Пальмас, Кап Верде, Баїя та Ріо...
А там... Зупинися, не муч мене, мріє!
Що з того, що здавна маршрута готова?

Уява є в мене буйна — ані слова!
Обидві півкулі стискаю у жмені.
Так що ж, як у клятій, діривій кишені
Нема на дорогу з Мединич до Львова?

VI

Давним-давно в вечірніх зітхах пущі
В душі мені все голос твій лунав,
Палив мене твій погляд вигрібущий —
Хоч я тебе не бачив і не знав.

Десь з вічності прийшла твоя сноява
В мою пустель, де смуток мій чував.
І образ твій оформила уява —
Хоч я тебе не бачив і не знав.

Я з дріжжю ждав на прихід твій в ті ночі,
Як чорний бір габу на землю клав,
Як уві сні я бачив дивні очі,
Що їх в житті не бачив я й не знав.

І ти прийшла... Та не як тиха мрія,
Якої чар пестив мене і грів.
Прийшла грізна, як буря, як стихія,
Як полемінь. І я в огні згорів.

VII

Ти тямиш, серце? Віллу Руфінеллу.
Спокійний вечір пеленав до сну,
З росою плили згуки риторнелу,
В яким сміялась мрія про весну,
Цвірінькотили в оливках цикади,
Здалека нісся тихий шум каскади.

Внизу дрімали сонні мавзолеї,
Повиті в присмерк тисячлітніх туг,
Невтомний місяць в затишній алеї
Кидав крізь листя пасма срібних смуг,
І шлях услали сірі гобеліни.
Над нами плакав смуток мандоліни.

На Кампо Санто спали кипариси,
В садку сміявся сріблом водограй,
А Рим безсонний з мрячної завіси
Огненним оком споглядав в безкрай.
З безодні неба, мов сумні номади,
Тужили скорбні зоряні плеяди.

Ти тямиш, серце, затишну алею
І тихий вечір, ясний, мов вирій?
Я й досі блуджу спогадами нею
І викликаю з гробу казку мрій.
Мені здається, що іду з тобою.
Чому ж в той вечір був я сам з собою?

Фраскаті, 1921

Між нами тридцять літ різниці.
Подумай, довгих тридцять літ!
Чи міг я більше припізнитися,
Сягаючи по щастя квіт?

О, так, спізнився я, нівроку,
І відчуваю весь трагізм.
Таж гріх любовного барокко
Карає гострий остракізм!

Так що ж! Скоріше чи пізніше
Виходить завжди на одно.
І вір, кохана, найсильніше
Оп'янює старе вино.

Інтимне

* * *

Весна! Весна! Весна вже шістдесята.
Колись була шістнадцята... Невже?
Невже ж у мене теж бухтіла кров хлоп'яти,
Якого «легіон ангелів» береже?

Невже ж і я ходив по зорях так безпечно,
Як нині по землі ходити б не зумів?
І вірив, що весна цвістиме безконечно,
Не скаже: сину мій, вертайся вже домів?

І як було не вірити? У гаю,
Мов гомін сурм, лунав зозулин спів,
Виковував мені весну безкраю,
І я від сили й поривань терпів.

Сьогодні я у гай приходжу знову,
Щоб віднайти хоч привид вмерлих днів.
Яка краса! Як жадно вухо ловить
Розгублені в гущавині пісні!

Чому ж мовчить зозуля так завзято?
Невже їй трудно правду сповістить?
О, знаю, знаю, що кінчиться свято,—
Мені вже осінь листям шелестить...

* * *

Як багну я життя тепер, як знаю, що
В клепсидрі сиплються піску останні зерна.
Що скоро вигорить лампадка мізерна,
Що з фантастичних мрій не лишиться ніщо.

Як хочеться життю співать гучний пеан
Тепер, як голос мій шепоче сон-травою!
Як хочеться ще раз піднести факлю свою
І сяйво вкинути в таємний океан.

Зубами кожний день зціпити хочеться
І кожний віддих свій здовжити у годину.
І хто це вніс мені до хати домовину?
Хто станув під вікном, щосил регочеться?

Даремно! Ще не час писати епілог,
Коли ще фабулі хвибує глав чимало.
Щоб жити — все мені відваги не ставало,
Я все копіював невдалий мій пролог.

І хочеться тепер обтерти з книги пил,
І записати в ній ціле життя наново,
Сказати ще ніким не вимовлене слово.
Як багну я життя й моїх пропащих сил!

За поли кожний день зловити хочеться
І не пустить його в холодну челюсть ночі.
Коли ж їдка зола вливається ув очі,
І за ногами щось, немов скала, волочиться.

ПОСТАВЛЮ ХАТУ І КІМНАТУ

Поставлю хату і кімнату,
Уставлю ложе край стіни,
Знадвору виставлю загату
І буду спати до весни.

Хай виють вихори від сходу,
Хай все повернуть верхи дном!
Я збережу в душі погоду,
Глухий для світа за вікном.

Яке мені до цього діло,
Що йде безумний хорівід?
Я знаю тільки власне тіло
І маю свій відрубний світ.

І їжджу на громадським возі,
Вижуючи: соб! цабе!
Я маю всю надію в бозі,
Що не попаду в клуб Б-Б¹.

Хай віє буревій, хай смута
Без жалю нищить все старе!
Мені прерогатив мамута
Ніхто, ніхто не відбере!

¹ Політичні шахраї в панській Польщі.

У ПОЗИЧЕНОМУ ГРОБІ

На вічний сон заплющив очі
Могутній духа Володар
І відійшов у царство ночі,
Як безземельний пролетар.

І земляки Його в жалобі
На путь далекий провели
Та й у позиченому гробі
Приют Титанові найшли.

— Будь у комірному, Іване! —
Рекли, зажурені без меж.—
Коли нам трохи легше стане,
У власній хаті заживеш.

І відійшли. А там забули
Про цього, що в комірнім жив,
І за турботами не чули,
Як Він журився та тужив.

Аж чути — дзвони заридали,
І власник гробниці гукнув:
— Вставай! Доволі ми вже ждали...
Вже речинець давно минув.

Поет підвівся та й подався —
На некрополь — один одним.
— І чом я хлопом не zostався?—
Питався голосом сумним.—

Невже на те я змарнив сили,
Сумління трутнів клеплючи.
Щоб навіть власної могили
Не доробився, живучи?—
І гірко сплакнув, ідучи.

МІЙ КРАЮ!

Мій краю рідний — гарна клітко
З мільйонами трагічних душ,
Яку прибрав Тарас в позлітку
І в етикетку: храм — не руш!

Країно — дівчино химерна
І не розгадана ніким!
Все в тобі кволе і мізерне,
А враз жагтить огнем тремким.

Твій обрій кличе: лить, як демон,
І добувай, лови, бери!
А твій чорнозем родить темінь
І задушливий чад нори.

Країно — дівчино химерна
І не розгадана ніким,
Все в тобі кволе та мізерне,
А враз жагтить огнем тремким.

ПРИВІТ КИЄВУ

Київ, прецінний, древній палімпсесте,
Писаний кров'ю многих поколінь!
Скільки у змісті твому слави й чести!
Скільки неслави, горя та терпінь!

Зблідло, померкло все на пергамєні,
Тлінь пощадила лиш останній зміст.
Він, як колони з п'орфіру-камєню,
Творить нетлінний до безсмертя міст.

Відгомоніли, відгули страхіття
Твоїх колишніх і вчорашніх днів.
Знову на тебе сонце й зорі світять,
Знову зацвів ти та помолодів.

Юне змагання й віра неофіта
Гоять у тебе рани давнини.
Всупереч волі зависного світа
Празнуєш празник радості й весни.

ПАМ'ЯТНИК ШЕВЧЕНКУ В КИЄВІ

Важкою хлопською стопою,
Як гада, затоптав царя
І, мовчазний, грізний собою,
Із п'єдесталу спозира.

Обличчя смутками порите,
Та гнів з очей кудись утік.
Бо серце, раз добром налите,
Не прохолоне вже повік.

В устах його, терпінням скутих,
Не родяться слова-громи.
Та в кожній рисочці замкнучо
Одне кипуче слово: Ми!

Ми! Ми, опльовані віками,
Ми, всіма кривджені раби,
Крокуєм велетнів шляхами
На стрічу нової доби.

Ми — праца, справлена в дракона,
Що заїдає цілий світ.
В нас наростає міць Самсона,
Що творить невмирущий міт.

МІЙ КРАЮ РІДНИЙ

Мій краю рідний, дорогий клейноде,
В короні світла перло найцінніше!
Хто твого поля списом не скородив!
Та в горю, в муках ти лише краснішав.

Ти, наче фенікс, воскресав на згарах,
Змагав до сонця й вісно ріс у силу.
І знов пишався у звабливих чарах —
Удар убивчий лиш тебе окрилив.

Тепер ти знову розправляєш крила,
Ростеш в потугу і до сонця линеш.
Ні одна буря тебе не зломила —
Тепер (я вірю) ти повік не згинеш!

Поза збірками
(1940—1941)

НА ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ М. М. КОЦЮБИНЬСЬКОМУ

Голубина душе! Друзяко незабутий,
Що, стомлений життям, так рано кинув нас!
Як хочеться не раз твої слова почути,
З тобою нагадать давно забутий час!

Як хочеться не раз в твої ласкаві очі,
Як невід в океан, втопити погляд свій.
І пити з них жагу, що кличе: жити хочу!
Вбирати в себе їх погоду і спокій!

Не раз, коли мій дух в безкраїм океані
Паранських пралісів тужив до дружніх слів,
З'являвся образ твій, як з'ява на екрані,
І виворожував легенду вмерлих днів.

І навчав мене контрасти покохати
І в пущі лісовій найти казковий світ.
І відкривав мені сокровища багаті,
Що їх приховує у собі скромний квіт.

І як хотілося пірнути враз з тобою
У море кольорів і пахощів п'янкх
І поділитися з тобою самотою
Днів, сонцем спалених, і ночей гомінких!

Та ти пішов од нас; лишив нам лиш тремтіння
Своїх душевних струн, що й досі гомонять.
Чому ж ти не дожив тріумфу воскресіння?
Чому твої уста в днях радості мовчать?

Львів, лютий 1940 р.

ПАМ'ЯТІ АДАМА МІЦКЕВИЧА

Ще школярем у верболіз над Сяном
Пірну, бувало, з книжкою в руці
І, оп'янілий м'ятою-фім'яном,
Зчитуюся в третю часть «Старців».
Читаю, тужу, і горю, і млію,
Поражений шалінням буревію.

Як на клавирі фортеп'яно, грає
На мому серці вправний віртуоз.
І я, здається, розкошую в раї,
То враз у серці чую мов мороз.
На мого духа звалюються брили,
А на раменах виростають крила.

І голова моя, немов під чадом,
Від дум кипучих аж горить.
І хочеться хлопчині стать Конрадом
І все життя в огні перетворить.
Хочеться землю зрушити з основи
І в жили людства влить живої крові.

І підуть дні — невблаганні, жорстокі,—
Й не раз туман затягне обрії.
І з'являться нові співці-пророки
І розворушать пристрасті мої.
Та він найперше звав мене до лету,
Наділюючи крилами поета.

Адам... Кого, кого не хвилювало
В днях юності безсмертне це ім'я?
Воно завжди було дев'ятим валом
На океані нашого чуття.
Воно гриміло гомоном фанфари.
І я з ім'ям цим виростав і марив.

ТИЧИНІ

Для тебе всесвіт розгорнув безкраї,
Для тебе сонце грало на кларнети,
Тобі дзвонили зорі водограєм,
Тобі в піснях акордили планети.

Ти був як арфа, що вбира у струни
Найслабший доторк пальця віртуоза;
Твій дух стелився легковійним руном —
Дух, недоступний смуткам, що морозять.

Сміх перламутровий веснів у тобі,
Тобі косичилася вся природа.
І ти і щаслив, закоханий у собі —
В космічному оркестрі звуком бродив.

І вдарив грім, і дисонанс закрався
В симфонію космічного оркестра;
І, понехавши мрійні ритми Штравса,
Ти став зразком радянського маєстра.

«Золотий гомін...», «Вітер з України» —
Хто їх не знає? Хто їх призабуде?
Нехай і так, що час багато змінить, —
Тичини слово завжди свіже буде.

Воно — стихія, рівна буревію,
У ньому дужий віддих мільйонів.
Воно і в кризі скреше іскру мрії
Й на бій окрилить крицеві колони.

Співай, Поете! Вихром слова грай нам,
Як грав невгавно довгі тридцять років.
Твій спів бадьорий, як весна розмайна,
Хай п'янить духа, наче моря рокіт.

Із збірки
«На ясній дорозі»
(1952)

Великий Каменяр

(З циклу)

Батько і син

У кузні молот грімко продзвенів,
Металу спів ранкову тишу крає —
Сполошив зграю щиглів з ясенів.
Пішла луна селом, полями, гаєм.

Івась вже тут. В півтемному кутку.
І з батька він своїх очей не зводить.
Вже чути гомін кроків у садку...
Як слухати він любить про пригоди!

Всі сходяться. Вітаються: здоров!
(Один за ділом, інший для розваги).
Вже міх сопе — влилась в залізо кров.
І в коваля вступає дух наснаги.

— Ану-ко, ти до міха, потисни! —
Лукає Яць до першого від краю;
І міх сопе — вогонь, мов навісний,
Гуде, тріщить, і іскри в ньому грають.

І молот дзенькнув, іскор пирснув рій,
І враз в Івася очі заіскрились,
Він перервав мандрівку буйних мрій.
Між тим у кузні вже розговорились.

Йде розповідь про Довбуша, що мстив
Покривджених, затоптаних панами,
І що творив чимало дивних див,
І житиме повіки межі нами.

І слухає Івась і весь горить:
— Як підросту, піду учитись в школу,
А потім буду всім добро творить
І так, як Довбуш, не умру ніколи.

Іскрить чавун, втирає батько піт;
Синок сидить і дивиться і марить.
— Гей, там котрий, хлопчину заступіть,—
Говорить Яць,— а то його попарить!

Пішли літа. Як часто у житті
Попарило його нестримні крила!
Та він — орел — летів, завжди летів.
І сила зла його не підкорила.

12/XI 1945

ЙОГО РОЗМОВА З СЕЛЯНАМИ

З надією дивилися на нього
І ждали, з чим приїхав він до них;
Чекали, наче грому весняного,
Звісток хороших, слів полум'яних.

І він промовив:

— Браття! З міста Львова
Хотів я вам гостинця привезти.
Та загубив я міць свого слова
Раніше, заки в дім ваш загостив.

Та годі: всюди повз лани я їхав,
Що розіллалось, наче океан,
І ні одна не визирала стріха.
А тих ланів всесильний власник — пан.

Як смок, всякає лан смужки землиці,
Що з ласки долі залишилися вам...
На панському буяє лан пшениці,
А що на вашім — кожний знає сам.

І хто лани ці потом підливає?
Авжеж не пан, не пані — тільки ви.
Зате панів аж кровця заливає,
А кожен з вас снується ледь живий.

Усе в лабетах пана-ненажери,
І так іде крізь цілий ряд століч.
Живеш, народе, наче звір з печери —
Куди ні йдеш, іде з тобою ніч.

Дивився я, роздумував у тузі:
І що було б, якби наш брат сказав:
Задовго я томлюся в панськiм плузі,
Задовго смок всі соки з мене ссав!

Ні, не піду ланів його орати,
Не стану злота в панську пельку лити!
Чи ти про це подумав, голий брате?
Подумав ти ось так хоч бдну мить?

Скінчив, вклонився, попросив громаду,
Щоб не в'язати їхніх язиків,
А сам з села пішов через леваду,
Щоб оминуть жандармських ланцюгів.

16/ХІ 1945

ЕТАПАМИ

Від Коломиї по Дрогобич — шлях
Далекий та твердий, як хлопська доля.
Розгублював свій смуток по полях
І думав: ось тобі шляхетська воля.

І що за насміх — я не знаю сам,
І, мабуть, я не знатиму ніколи.
Хотілося пожартувати панам,
І оддали мене в новітню школу.

Щоб я — мужик — собі не забагав
Ніякої розваги на роз'їздах,
Щоб на мандрівках не ловив я гав,
Щоб жив тверезо й не був по звіздах.

— Ви, пане, — кажуть, — вчена голова...
Я, простий хлоп, дивуюсь вам немало.
На місці вашім я б не бідував,
Повірте, вам відразу добре б стало.

Ви поступили б до василіян,
Бо в криміналах пропадете марно.
Хто за попів сьогодні більший пан?
Йй-богу, їм живеться справді гарно.

Так потіша його жандарм. І він
Вдивляється на дивного жандарма
І каже: — В церкву закликає дзвін
Покійного... І ваша річ задарма...

Як мед, смакують ваші ці слова,
Бо хто не хоче у вигодах жити?
Та не моя до цього голова —
Кожух ваш теплий — не на мене шитий...

12/ІІІ 1946

ЙОГО ОСТАННЯ ДОРОГА

Був день, що травнем замаївся пишно
І в пахощах, здавалося, вмлівав.
І скрізь було святково і затишно
(Десь соловейко у садку співав).

Втім заgrimіла скорбна пісня хору,
Порушила ідилію весни.
І понеслася скаргою угору,
Ридаючи: «замучений, засни».

Це він — Франко — кінчав свою дорогу,
Дотла згорівши в праці, в боротьбі,
Щоб вибороть для правди перемогу.
Він — непохитний у своїй клятбі.

Стомився... Несуть його юнацькі руки
(Уже підходять до страшних воріт)...
Які ж сумні сьогодні в пісні звуки!
І скільки йде заплаканих сиріт!

Лиш друзів тут немає і дружини.
Самотній жив, самотній одійшов.
Зате в серцях усіх синів країни
Сьогодні він сім'ю, свій дім найшов.

7/І 1946

НІ,
НЕ САМОТНІЙ ЖИВ ТИ
МЕЖИ НАМИ

Ні, не самотній жив ти межі нами,
Хоча тебе не кожний розумів.
Ти цвів і дужчав поміж юнаками,
П'ючи наснагу з їх палких умів.

Наповнене і гніву, і любові,
Як лік цілющий, між народ несли
Вони твоє палке, сердечне слово
І з ним, з тобою дужчали, росли.

Ти був їм батько, і вони любили
Твій ум ясний, високі почуття
І ті кипучі, невсипущі сили,
Що з ними ти пройшов усе життя.

Коли ж ти падав на твердій дорозі,
Подавлений важким своїм ярмом,
Вони тобі ставали в допомозі,
Сердечним нагріваючи теплом.

І не самотній був ти межі нами —
Тебе з нас кожний у душі носив.
Тобі були ми вірними синами —
Ти цілого себе в нас залишив.

28/IV 1946

З останніх віршів

ФРАНКО І ДІТИ

Благословенні ті дрібні долоні,
Які його з потоків напували,
Як хворий він від спраги примлівав,
Коли карався в лютому полоні
Жорстоких мук, що велетня клювали,
І, наче ватра, звільна дотлівав.

Благословенні ті маленькі друзі
Розбитого стражданнями поета,
Що горе їх батьків в собі носив.
Не раз ламався дух його в напрузі,
І він блукав між ними, як комета,
Та милості ні в кого не просив.

Він знав, що в нього друзів є доволі,
Хоч друзі ці його зовсім не знають,
Не відають, ні хто він, ні звідкіль,
А все ж таки в його учаться школі,
Проводячи його з узбіч до плаю,
І тільки їм його відомий біль.

Благословенні ті хлоп'ячі руки,
Які носили кошик із грибами,
Що він їх в лісі вдосвіта збирав.
І наслухав, як прокидались круки
І гомоніли нетрями-ярами,
Голосячи зловісно: кра-кра-кра!

Зворушлива прихильність та дитяча
До велетня, розбитого громами,
В народі збережеться з роду в рід.
Яка ж гидотна вся злоба незряча,
Що коброю сичала межі нами
У час його важких, жорстоких літ!

МІЙ ЗАПОВІТ

В житті пізнав я не одну країну —
І в кожній частку серця залишав.
Та все вертався в рідну Україну,
Де більше лиха ніж добра зазнав.

У всіх краях находив я правдиві
Серця високі, сповнені чуття,
Трудівників на міжнародній ниві,
Що сіють сім'я дружнього життя.

А все ж я повертався до свого краю,
Де лютував капіталіст і пан,
Хоч знав, що злидні тут мене чекають,
Що знову в нім вмліватиму від ран.

Та я хотів спочити під небом Львова,
Що вбогу молодість мою ростив,
Де я боровся гострим лезом слова
(Причім себе ніколи не щадив).

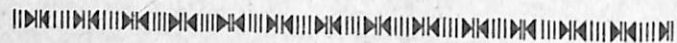
Бажав спочити край Франка могили,
З яким не раз я тяжко сумував,
Бо бачив, що тікали з нього сили,
Що він відходив від туземних справ.

І я, як він, прожив свій вік в жалобі,
І так, як він, не раз я пив полин.
Тож як умру, хай випишуть на гробі:
Тут спочиває України син.

ПРИМІТКИ

Це видання репрезентує сучасному читачеві вибрані поезії П. Карманського, чільного представника модерністського угруповання «Молода Муза», до якого належали письменники Б. Лепкий, В. Пачовський, М. Яцків, В. Бірчак, С. Чарнецький, О. Луцький, С. Твердохліб, композитор С. Людкевич, скульптор М. Парашук та цілий ряд інших на сьогоднішній день призабутих або й зовсім забутих літераторів і митців, які залишили певний доробок у різних мистецьких жанрах. До речі, слово доробок, створення якого приписується то М. Йогансену, то М. Бажану, уживане П. Карманським ще на початку століття.

Тут уперше широко подається краще з усіх збірок поета, видаваних упродовж більш як піввікового його творчого шляху, і, крім цього, уперше зібрано й вірші, що не входили до окремих видань, а були надруковані тільки на сторінках періодичної преси. Повністю подається й книжка любовної лірики «Осінні зорі», яка, підготовлена до друку, так і не побачила світу. На щастя, третій машинописний примірник її зберігся в сім'ї Богдана Петровича і Вероніки Юрїївни Карманських. Ілюстративний матеріал, використаний у цьому виданні, також збережений і вибраний ними — сином і невісткою — з родинного архіву та люб'язно поданий для публікації — за що їм щира дяка!

При підготовці текстів упорядник користувався окремими збірками П. Карманського з його авторськими позначками,

випозичаючи ці збірки чи то з приватної бібліотеки Степана Якимовича Яреми, ґрунтового збирача і дослідника творчої спадщини поета, чи то з фондів академіка М. С. Возняка, що зберігаються в бібліотеці АН УРСР ім. В. Стефаника у Львові. Сперті на конкретний матеріал, внесено текстувальні корективи. Приведено до відповідності з сучасними літературними нормами орфографію та синтаксис, якщо це не порушує милозвучності, ритму і рим оригіналу, не руйнує специфіки поетової манери письма, мовної його стихії, а засадничо збігається з авторськими корективами у наявних архівних матеріалах, томику вибраних поезій (позначки олівцем зроблені рукою П. Карманського) тощо. Правда, не всі виправлення витримали іспит часу — що також враховано.

Частково, при крайній на те необхідності, розставлено в текстах наголоси, що відхиляються від унормованих, щоб тим самим полегшити сприйняття ритміки сучасним читачем.

Численні мотто й епіграфи у своїх збірках П. Карманський подавав тільки в оригіналі — латинською, італійською, німецькою, французькою, англійською, іспанською та іншими мовами. Подаємо їх підрядковий переклад у посторінкових виносках.

ІЗ ТЕКИ САМОУБІЙЦЯ. Психологічний образок у замітках і поезіях. Львів, 1899. 48 с. Літературний книжковий дебют П. Карманського, своєрідна поетична містифікація. Вона, ця збірка, як слушно заявив М. Рильський у передмові до вибраних поезій П. Карманського, виданих у 1941 році, — була «поетичним романом на зразок Гете — «Страждання молодого Вертера», мовляв сам автор. Сама вже назва книжки досить красномовна. Але не менш промовисті і титули подальших книжок...» Від себе додамо, що назви ті промовисті не завжди в позитивному плані, як, наприклад, остання з прижиттєвих збірок поета, що відображає загальний схематизм тодішньої поетичної продукції на Україні.

Збірка «Із теки самоубійця» критикована в періодичній пресі за песимістичні настрої, за їх вторинність. Проте окремі вірші не позбавлені живих почувань — що й видно з пропонуваного вибору.

ОЙ ЛЮЛІ, СМУТКУ. Ліричні поезії. Накладом Н. Величковського і Ски [Спільки]. Львів, 1906. 82 с. з портр. З рецензіями на другу збірку П. Карманського виступили І. Франко («Літ.-наук. вісник», 1906, т. XXXV, кн. VII, с. 180—181) і П. Е. («Киевская старина», 1906, X). Передне слово до збірки написав М. Яцків. Воно було піддане І. Франком критиці за невиразність і строкатість вислову. Ось до-слівний текст:

«Передне слово до сих смутних пісень не потрібне для тих приятелів, що знають Друга Петра, а для тих, що кладуть передовсім вагу на фірму, — не має тут вартости.

Та не беруся виводити свого Приятеля на літературу, раз, що сам не брав виводу, а по-друге, що нас кількох — з літературою, з тою повією, що має тулити до сну грубих насі-комих, — не знаємося.

Ми родилися припадком, на наше власне нещасте, на шко-ду дешевих розумців, на заколот солодкого спокою філіст-рів — свої діти хрестимо самі сльозами нашого народу, гар-туємо в огні його серця, а вивід беремо в храмі Краси.

Тут виходить деяка комедія: многі бавляться нами. Та наш театр більший...

Отсей родовід Тов. Петра і Його книжка для тих, що ма-ють піти з нами, для тих, як казав Пшибишевські, «що нові стежки в пралісах рубаять».

Коли по буденних комедіях спиниться Ваш дух на гра-ниці епох між минулим і будучим, як орел між пустинею й морем, коли в своїй задумі відчуєте вічні страждання й суету, тоді в отсій книжці знайдете серце, душу й слово в могутній боротьбі серед тої суєти.

Зрештою, нехай скорбна Муза Тов. Карманського спі-ває Вам сама від себе».

НАСЛІДУВАННЯ Л. ЛЯРОША. Лярош, як бачимо, вхо-див у коло творчих зацікавлень П. Карманського. Ближ-чих даних про нього не виявлено.

В РИМІ. Вірш присвячений Ів. Трушу. Труш Іван (1869—1941) — визначний український живописець, критик. «В імлі Петро синів...» — мається на увазі собор Св. Петра.

«ПРИЙДЕ ПОРА — РОЗТЯГНЕСЬ СУМЕРК НОЧІ...» Голгота — гора Голгофа, на якій розп'ято Ісуса Христа. Ле-та — за давньогрецькою міфологією, ріка забуття в «під-земному царстві».

ХВИЛЯ ЗНЕМОГИ. Розділ присвячений М. Яцківу. Яцків Михайло Юрійович (1873—1961) — відомий прозаїк, бли-зький друг П. Карманського, один з найактивніших членів «Молодої Музи».

БЛУДНІ ОГНІ. (Поезії). Львів. Накладом Михайла Пет-рицького, 1907. (Молода Муза, II). 64 с. Рецензія на цю збір-ку за підписом О. Л. (Остапа Луцького) з'явилась у газеті «Буковина» за 6 липня 1907 р.

ПІД ДУБОМ Т. ТАССА. Тассо Торквато (1544—1595) — визначний італійський поет, автор поеми «Визволений Єру-салим» (1580). Вірш присвячено Василеві Пачовському (1878—1942), поетові і драматургові, серед творчої спадщини якого трагедія «Сон Української Ночі» займає своєрідне місце.

НАД МОРЕМ (У Фаміччіно). «Все погасила Юлія сла-ва» — рядки нав'язані до факту, що будівництво церкви Св. Петра розпочав папа Юлій.

ЕМІГРАНТИ. Присвячується М. Паращуку. Паращук Михайло (1878—1963) — відомий український скульптор, між іншим, автор пам'ятника А. Міцкевичу у Львові. Довший час жив і помер у Болгарії. Близький друг П. Карманського з часів «Молодої Музи», про що дізнаємося з мемуарної

книги поета «Українська Богема» (1936). Ряд розділів з цієї прецікавої пам'ятки української мемуаристики 30-х років передруковано в антології «Молода муза», що побачила світ у вид-ві «Молодь» наприкінці 1989 року.

ПОСВІЧЕННЕ СІДАРТХА. Твір присвячено пам'яті В. Лесевича. Лесевич Володимир (1837—1905) — український філософ-позитивіст. В останні роки життя стояв близько до українського національно-визвольного руху. «А Трішна душу жегла до скону...» Трішна — персоніфікація спраги. «Шляхами серій провадиш Кальпи...» Кальпи — довгі періоди часу. «О Тамас! Тамас!» Тамас — тьма, невіжа. Индра — верховний бог індійців. Нандана — парк Индри. Ріші — духи, що знають майбутнє. «На ступах мунів...» — на могилах (гробівцях) мудреців. Палата Рамма — літня палата Сідартха. Капіляваста — столиця держави Секіів, звідки родом пророк Сідартх. Сома — сонце або місяць. Ом мані падме гум! — Слава коштовному каменю в лотосі! Саду! — Аміні! Карма — душа. (Всі наявні тут індійські назви, реалії, вислови подаються в авторському тлумаченні за збіркою «Блудні огні»).

В ТЕМРЯВІ. За епіграф узято цитату з Ніцше. Ніцше Фрідріх (1844—1900) — відомий німецький філософ, представник ірраціоналізму і волонтаризму в річищі новітніх ідей.

ПЛИВЕМ ПО МОРІ ТЬМИ. (Поезії). Львів, накладом автора, 1909. 140 с. (Молода Муза, 11). Рецензії на збірку опублікували О. Коваленко («Українська хата», 1909, № 2), О. Луцький («Буковина» за 6 квітня 1909), М. Євшан («Літ.-наук. вісник», 1909, т. VII, кн. VII, с. 537—543), Анальфабет (псевдонім) — у часописі «Діло» (1909, № 77).

Переднє слово до збірки написав сам автор. Датоване воно 25 грудня 1908 року. Ось дослівний текст:

«Виражаючи сю книжочку до моєї хати, мав я на серці моїх читачів: і тих кількох, що мені ближчі, і тих, що з ус-

мішкою здорових тілом і «душею» іменують мене «гандлярем фабрикованого смутку», і тих, що мені вчислюють в гріх мій еготизм та недостачу суспільницького нерву, і патріотів-бізнесменів, і дипломатів-линвоскоків, а навіть і тих потентатів, що є в щасливім положенні побивати нас своїми указами у формі рецензійних пашквілів і екс-катедральних догмів. І хотів погугорити з ними щиро, по-дружньому.

А маю я право до такої гутірки з огляду на се, що часто доводилося мені стрічати моє ім'я з заіменником «наш».

Я сам був би собі простив сю хвилю слабости, в якій знизився б до сентиментального «confiteor», — був би простив в ім'я довгих терпінь в сім царстві тьми і брехні, якому ім'я «Початок XX століття галицької України». Та чи були б мені се простили сі, що мене з н а ю т ь і мені прихильні?

Перед моїми очима станули такі факти як: посла Будзиновського слово до авторів (у «Світі»), де кажеться, що поезія не сміє бути суб'єктивна і сумна; або д-ра Чайківського (в «Ділі»), що повість повинна кінчитися ясным акордом «горі ім'єм серця!»; або конкурс черновецької «Бесіди» (в «Буковині»), розписаний на поетичні твори на теми: п'янство і марнотратство, господар, господиня і слуги, забобони і чари, начальство, процеси, громадська господарка і т. п.; або попис кандидата на університетську катедру на львівській «Бесіді» з візванням до зібраної інтелігенції, аби знехтували всяку штуку, як річ зайву і шкідливу; або факт, що коли гурт молодих авторів дав у Львові вечір поезії, то ветерани й преса його збойкотували, а молоді циніки прийшли його розбивати насмішливими окликами; або щира порада одного з наших найбільших, аби я замість поезії узявся за писання політичних брошур, — і сотки подібних.

І в сій хвилі виринули з моєї пам'яті слова безсмертного співця Заратастри:

«Хто знає читача, той нічого для нього не буде робити. Ще одне століття читачів — і навіть дух буде воняти.

Колись дух був богом, відтак перекинувся в чоловіка, нині стає товпою».

І стало мені соромно за мою слабкість і смішний ідеалізм. Невже я маю бути учителем духовних анафальбетів і жebraків та проповідником, що вірить в успіх своєї проповіді?

Лишаю сю ролю молодшим. А впрочім — до Приятелів не потребую приходити з оклепанім: «маю честь» і т. д. А для тих, яким вложити сю книжочку в руки сліпий случай, має хіба слова, позичені в коханого Мультатулі:

«...Купуй, суспільносте, купуй! За малі гроші купиш собі чимало зворушення! Маю силу гладити і скоботати вас до того степеня, що ви готові подуріти і забути про ціну вашої кави! Вас, що звичайно маєте таку тверду шкіру, що аж пуга в руках вигинаєсь!

Купуйте... християни, старого і нового завіту християни, купуйте, підписуйтеся, сипніть грошем — за кілька пісень любови і дрібку інтелігенції!

Купуйте і платіть усі! Досить терпів я, щоби добути звук, якого слухаєте так радо! Досить ви мене оббріхували, обиджували і замучували, аби правно зажадати від мене заплати за ваші брехні, наруги і звірство!

А як вдовольнить вас висота тону, який ви самі видусили мені з груди... скажіть, як казали ви вчора, і передучора, і ще давніше: як гарно пише сей чоловік! Дам тобі, приятелю, стільки за аркуш, стільки за пісню! Заспівай ще трохи! Напиши ще що-небудь! Погутори ще, будь ласка! О суспільносте, зі щирого серця і дуже горджу тобою!»

Складається книжка з вступу і семи розділів, яким передує вірш-заспів, лейтмотив.

В ЯРМІ. Цей розділ книжки поет присвятив своєму старшому братові Михайлові (помер у 1943 році), з яким мав особливо сердечні родинні і товариські стосунки (за свідченням сина — Богдана Петровича). Мотто до розділу — цитата з Кардуччі. Кардуччі Джозуе (1835—1907) — визначний італійський поет.

ПЛОТ. Епіграфом до вірша взято слова Персі Біші Шеллі (1792—1822), відомого англійського поета-романтика. Ллот (*італ.*) — раб, невільник, в перенос. значенні: безправний. Агасфер — «вічний жид», персонаж середньовічної християнської легенди, покараний за те, що штовхнув Ісуса Христа, коли того вели на розп'яття; тут: людина, яка, блукаючи ціле життя, не знаходить собі пристановища. «А сталили в нім міць довгі дні боротьби» — рядок перенесено із збірки «До сонця». В первісному написанні було: «А сталив його міць молот глуму судби...» У виданні 1941 року замінено було й слово «світить» на «палить» (другий рядок останньої строфи).

А ВСЕ-ТАКИ ЛЮБЛЮ ВАС... Розстай — роздоріжжя. Мозола — мозіль. Ніобіди — символи страждання, походженням від Ніоби, за грецькою міфологією, дружини царя Фія Амфіста, що з горя за убитими дітьми перетворилась на скелю.

А МОЖЕ, ПО ЛІТАХ РОЗЛУКИ... Епіграфи взято з творів італійського поета Олендо Стеккетті (справж. прізви. Гуеррینی, 1845—1916), який видав 1877 р. збірку «Посмертні вірші», приписавши їх видуманому кузену Лоренцо Стеккетті.

«ПЕРЕВАЛИЛАСЬ ПО МЕНІ РОЗПУКА...» Епіграф з Роберта Бернса (1759—1796), визначного шотландського поета.

АНТИСТРОФА. Епіграф з Л. Стеккетті. Див. прим. до вірша «А може, по літах розлуки...».

ПАЛІМПСЕСТ. Заголовок вірша чи не вперше в українській літературі окреслює палімпсест як своєрідний жанровий поетичний різновид. Либонь, «Палімпсести» Василя Стуса наві'язують до ґрунтовної національної традиції.

Дослівно палімпсест — старий пергамент, на якому затерто попередній текст і написано новий. В пізнішому вірші «Привіт Києву» (збірка «До сонця») П. Карманський вживає це слово метафорично: Київ — древній палімпсест.

ХВИЛІ. Мотто до розділу взято з поезії П. Б. Шеллі. Див. прим. до вірша «Лют».

АГАСФЕР. Див. прим. до вірша «Лют».

ПАРУС ПОДЕРТИЙ... Епіграф до вірша — строфа з Лопе де Веги (1562—1635), визначного іспанського драматурга і поета.

МІСЯЧНА СОНАТА. С. Романчукова — знайома поета з літ молодості.

ТИХО КАНЕ ЛИСТ ТРЕПЕТИ... М. Білецька — знайома поета з літ молодості.

ДО ДРУЗІВ-ПОЕТІВ. Вірш звернений до молодомузівців. Певною мірою твір пророчий.

EVVIVA LA MORTE! Епіграф взято з Новаліса. Новаліс (псевдонім, ім'я та прізвище Фрідріх фон Гарденберг, 1772—1801) — німецький поет-романтик.

CODA. Тут подано перший вірш з чотирьох віршів цього розділу. Епіграф — рядки із Л. Стеккетті. Див. прим. до вірша «А може, по літах розлуки...»

FINALE. Епіграфом узяті слова з М. Рапісарді. Рапісарді Маріо (1843—1912) — італійський поет, автор поем з містичним забарвленням.

AL FRESKO. Віршована проза. Львів — Київ. Видавництво: «Українська книжка». 55 с. Рік видання ніде не зазначений, проте з бібліографічних книжкових анотацій у пресі

відомо, що збірка надрукована 1917 р. в друкарні НТШ у Львові. Віршам, або, за визначенням самого П. Карманського, віршованій прозі, передує фрагмент з листа автора до видавця — «Замість переднього слова»:

— Посилаю обіцяний рукопис. Як побачите самі, річ зовсім нова й актуальна, а на переломі, коли доводиться кидати старі шляхи, навіть конечна (як це бачимо скрізь — от хоч би в Італії в половині ХІХ в.).

Може, багато сказано, надто без обслонки і з надто брутальною правдою — та годі: відвічальність і наслідки беру на себе.

...Воно ж наболіло в серцях усіх, хто переживав лихоліт-те віденської Одиссеї.

Після цієї передмови йде мотто — вислів із «Сваричівського Ізмарагду», набраний старослов'янським кириличним шрифтом:

«Взлюбилі есте злобу, піанство, л'жю, тат'бу, гордость, скупость и прочаа неправ'ды, а не оуповасте прав'дою спасти ся». Відтак — «Інтродукція», яку наводимо нижче.

Гей, плаксо, смутку мій, ти, паяце банальний!
Зійди вже раз з дощок народного театру!
Відсунься в тінь куліс і розпали там ватру,
Нагрій води, обмий свій пудер аномальний.

Ми вже не ті, щоби носить габу жалоби:
Ми вже, славить богів, діждались карнавалу.
Плетемо вже вінок нового ідеалу.
Ми здерли чорний стрій з України-Ніоби.

Так відійди, тоско, у свій buen retiro,
Здійми рукавички, візьми у руки прутик
Та відчини собі гумористичний кутик.
Геть, смутку навісний! Щезай, маро-зневіро!

PER FAR NIENTE. Мотто до розділу взято з Ф. Грільпарцера. Грільпарцер Франц (1791—1872) — найвизначніший австрійський драматург. Головним в його драмах є

конфлікт між бажаннями і спроможністю слабовольної людини.

АВТОКРИТИКА. Епіграф узято з Грільпарцера. Див. прим. до попередньої позиції.

ЖАБИ. Гіпокрит, гіпокрити — ханжа, ханжі.

RARI NANTE CUM CURCITE VASTO. Назву вірша дав рядок з Вергілія. Гарач — відкуп. Лари і пенати — заступники і покровителі домашнього вогнища. «Діло» — українська газета, що виходила у Львові від 1 січня 1880 року до вересня 1939-го.

МРІЯ. «Як стій би я себе вписав на листу парцелянтів...» Листа парцелянтів — список тих, кому наділяють парцели (земельні наділи). Мазури — польська етнічна група. Ц. к. ордер — цісарсько-королівський орден (у Австро-Угорщині). «Не маємо ми дефравдантів...» Дефравдант — професійний розтратник. Мишкувати — переносн.: стежити, таємно слідкувати за кимось.

МЕТАМОРФОЗА. Філістер — самовпевнена, обмежена особа. Бонтон — світська чемність, поштивість. Бомба пива — великий бокал (гальба, пугар, кінва) пива.

ECCE VIR! «Подумав піонір...» Піонір — тут в значенні зачинателя якоїсь справи; Просвіта, Банк і Юр — тогочасні галицькі культурно-громадські установи і релігійний греко-католицький осередок — Собор св. Юрія. «Відтак до бюро йде підписувать реверси...» Реверси — гарантійні листи.

INTER ARMA. Мотто до розділу взято з Грільпарцера. Див. прим. до попереднього розділу.

ВОЄННА ПРОМОВА ПАТРІОТА. «Гмінд і Талер... ну й Жебручий комітет...» Гмінд і Талер — австрійські табори для

українців під час першої світової війни. Жебручий комітет — тут іронічно замість: Запомоговий комітет, Комітет допомоги.

ДА СВЯТИТЬСЯ ВІЙНА. «Примостять на якісь сінекура». Сінекура — переносно: добре оплачувана посада, на якій майже нічого не треба робити.

ЗА ЧЕСТЬ І ВОЛЮ. (Поезії). Прудентопіль — Парана, 1926. 98 с. Збірку виготовлено в друкарні О. О. Василян у Прудентополі кількістю 2500 прим. В кінці книжки надруковано авторське свідчення про те, що вірші, поміщені в ній, писано в Австрії, Римі та Бразилії.

ГАЛИЦЬКІ ЛИСТИ. 2. Лист сиріт. Магелон — легіон. Кабани — брутальна шовіністична лайка по відношенню до українців у воєнному міжчасі в Галичині. Ромчик, Лідка — імена дітей П. Карманського, про що свідчать власноручні його написи на примірнику збірки, збереженої Богданом Петровичем і Веронікою Юрївною Карманськими.

БОЄВИЙ ГИМН УКРАЇНСЬКОГО СІЧОВОГО ВІЙСЬКА. Першодрук у березневому числі часопису «Шляхи» за 1916 р., с. 758, з мелодією (нотами) до тексту Михайла Гайворонського.

МІЖ РІДНИМИ В ПІВДЕННІЙ АМЕРИЦІ. Київ-Відень-Львів. Рік видання не зазначено. Але легко встановити, що книжка нарисів П. Карманського про його перебування на американському континенті, за бібліографічними тодішніми замітками в пресі, побачила світ 1923 року. Видання на сьогоднішній день рідкісне. Усі чотири з наявних у цій книжці вірші вибрав для даного видання історик Я. Д. Дашкевич. Згідно послідовності вміщені вони там на 103—104, 107—108, 108—109 і 185 сторінках. До того вірш «Захід сонця» був опублікований як один з циклу «Під сонцем Бразилії» у «Літ.-наук. віснику» за 1922 рік, річ. XXI, кн. VII, с. 1.

ПОЗА ЗБІРКАМИ (1914—1929).

«ПІДУ В ЧУЖИЙ ШИРОКИЙ СВІТ...»; «О ТАЙНО, ЩО ПАЛИШ НАШ УМ...»; «НЕВЖЕ ТАК МОЖНА, ЩОБ УСЕ...»; «ВІДІДЕШ В ЗАБУТТЯ, ПИЛИНОЧКА НІКЧЕМНА...»; «ЯКБИ-ТО МОЖНА НА СТЕЖКАХ ЖИТТЯ...»; «ХІБА НЕ ВАРТО ВМЕРТИ ДЛЯ НАДІЙ». Передрук за журналом «Світ», 1925, ч. 7—8.

ДО ПОЕТА; AVE, CAE SAP!; РОМКОВІ; НАД КОЛИСКОЮ; ДРУЖИНІ; РИМСЬКА ЕЛЕГІЯ. Вірші подаються за журналом «Шляхи», 1925, річ. IV, згідно послідовності — на 10—11, 263, 264, 133, 431—434 сторінках.

ДЕ PROFUNDIS; АВТОПОРТРЕТ. Першодрук у журналі «Літ.-наук. вісник», 1923, річ. XXII, кн. VII, с. 190—200, з нумерацією заголовків римськими числами — відповідно I, II. Авторське написання імені Дон Кішот виправлене на загальноприйняте.

МІЙ ЮВІЛЕЙ. Передрук з «Літ.-наук. вісника», 1923, річ. XXII, кн. XII, с. 19—20. Час написання вірша не зазначено.

НА РІВНИКУ; КАРНАВАЛ НА РІВНИКУ (з циклу «Під сонцем Бразилії»). Передрук з «Літ.-наук. вісника», 1922, річ. XXI, кн. V, відповідно с. 57, 177.

В ЛІСАХ ПАРАНИ; ВЕЛИКДЕНЬ У КУРИТИБІ; ЗА ШІМАРОНОМ (з циклу «Під сонцем Бразилії»). Передрук з «Літ.-наук. вісника», 1922, річ. XXI, кн. VI, с. 208—209, 234. «В лісах Парани». Камарада — товариш, погонич. Торда — полотняна буда на возі. «За шімароном». Шімарон — гіркий чай з ерви матте, який п'ють з куї, посудини, зробленої з тикви. Короса — великий віз. Рóса — випалений лісовий зруб, підготовлений під посів. (Використано авторські примітки).

ПАЛЕННЯ РОС; ДИВЛЮСЯ НА ЖАХЛИВУ ПУЩУ... Передрук з «Літ.-наук. вісника», 1922, річ. XXI, кн. VII, с. 1—2. «Палення рос». Фойса — серп на держаку, вживаний при витинанні куців. «Дивлюся на жажливу пущу...» Бугри — назва одного з індійських племен. РІО ДЕ ЖАНЕЙРО (з циклу «Під сонцем Бразилії»). Передрук з «Літ.-наук. вісника», 1923, річ. XXII, кн. I, с. 78.

БАЙТАТА. Передрук з «Літ.-наук. вісника», 1923, річ. XXII, кн. IX, с. 64. Байтата — вогонь, що носить ввечорами над бразилійськими лісами, поява якого досі не вивчена. Народна уява має для нього свої фантастичні пояснення, що входять в обсяг демонології. (Прим. П. Карманського).

ПІДЗВОРОТНИКОВИЙ ПЕЙЗАЖ. Передрук з «Літ.-наук. вісника», 1923, річ. XXII, кн. XII, с. 289.

ВАМПІР. Передрук з «Літ.-наук. вісника», 1924, річ. XXII, кн. I, с. 1. Надруковано під рубрикою «Наш альбом».

ПУЩА ОПІВДНІ. Передрук з «Літ.-наук. вісника», 1924, річ. XXIII, кн. V, с. 1. Бей жафлор — колібрі; дослівно: цілуй-квіт. (Використано прим. П. Карманського із збірки «До сонця»).

В ЛІСОВІЙ ПУЩІ. Передрук з «Літ.-наук. вісника», 1924, річ. XXIII, кн. X, с. 216.

АГОНІЯ; ВІДНАЙДЕНИЙ БОГ. Передрук з «Літ.-наук. вісника», 1925, річ. XXIV, с. 110—111. Зазначено місце написання віршів.

ЕПЛОГ. Передрук з часопису «Світ», 1927, ч. 12, с. 3.

Я НЕ КЛЕНУ; ПІСНЯ; ЯК ПРАГНУ Я ЖИТТЯ! Передрук з часопису «Світ», 1927, ч. 15—16, с. 3. Всі три вірші подано під загальною назвою «На чужині».

Я ТАК ЛЮБИВ ТЕБЕ, ГАЛИЧИНО! Передрук з часопису «Світ», 1928, ч. 10, с. 3.

З БРАЗИЛІЙСЬКОЇ ПУЩІ. Передрук з часопису «Світ», 1929, ч. 10, с. 3. Матте — те саме, що й шімарон. Як і до слова рѳси,— див. прим. до вірша «За шімароном».

НА БІЛИЙ КАМІНЬ СЯДУ... СЬОГОДНІ В МЕНЕ БУВ ГІСТЬ... МИ РОЗІЙШЛИСЬ... НІ, НЕ ЗАБУВ Я ВАС... Передрук з часопису «Світ», 1930, ч. 3, с. 3. Всі чотири вірші подано під загальною назвою «З бразилійської пущі». З авторською прим.: «Писано в моїй шакарі «Ейрене» в лісах ст. С. Павльо в 1929». «Сьогодні в мене був гість...» Ранша — хата, збудована з поколотих пнів.

ОСІННІ ЗОРІ (з неопублікованого). В останні роки свого життя вже важко хворий поет при співучасті свого приятеля літературознавця професора Якіма Якимовича Яреми (1884—1964) уклав збірку інтимної лірики «Осінні зорі» з неопублікованих раніше і написаних в основному під час німецької окупації поезій. Тільки за останні два-три роки декілька віршів з цієї збірки було опубліковано, зокрема, в колективному збірнику «Люблѳ тебе, мій рідний Крим» (1988), виданому в Сімферополі, антології «Молода муза» (1989), а також у добірках віршів П. Карманського, підготовлених І. М. Лозинським, що з'явилися на сторінках львівської газети «Ленінська молодь» (тепер — «Молода Галичина») і в журналі «Україна» (обидві — в червні 1988-го і 1989-го років). Повністю збірка подається в антології молодомузівців «Розсипані перли», що вийшла у видавництві «Дніпро» (1991).

Зважаючи на час написання творів, збірку можна вважати своєрідним зразком герметизму в нашій літературі, на жаль, не обнародуваному вчасно і в повному обсязі. Хоч тепер її варто б видати окремим подарунковим виданням, адресованим українській молоді.

Між опублікованими вже віршами і даним текстом можуть бути деякі різночитання, зумовлені корективами упорядника, спертими на загальні редакторські засади при підготовці цього видання. Деякі виправлення вимагають спеціальних пояснень.

ЗАСПІВ. Слово «визов» замінено на «виклик» (те ж у вірші «Дай руку, підемо удвоє...»), вираз «як довго» — замінено словом «допоки».

ЕРОС. У першому рядку першої строфи і останньому рядку другої було:

Ерос, найліпший поміж богами...
Тим, що попадуть в мороки тьми.

ЕЛЕГІЯ. Опушена кінцева строфа, як зайва в смисловому завершенні твору:

Посиротів поетів сад,
Де я з тобою марив.
А в Києві фашистський гад
Посіяв смерть і згари.

«ЧИ З НЕБА КРИМСЬКОГО, ДЕ ГОРИ БІЛИТЬ СНІГ...» Слово «зглибить» замінено на «влловить».

«ЧИ ЦЕ ЛЮБОВ — ЙІ-БОГУ, Я НЕ ЗНАЮ...» Ереміт (грецьке) — самітник, одинокий.

«ХОТІВ БИ Я ПОРТРЕТ ТВІЙ ЗМАЛЮВАТИ...» «Да Вінчі марив» — натяк на славний портрет Мони Лізи. «Увесь бенкет кінчається на костях» — перифраз латинського прислів'я «Sero venientibus ossa».

«Я НЕ ЗА ТЕ ЛЮБЛЮ ТЕБЕ, КОХАНА...» Заклучні рядки другої строфи звучали так:

Ти — черв'яком ще не тронута квітка,
Найкращого сповнена аромату.

СВІТЛАНІ. Еден (старосвр.) — біблійний рай.

ДОРІ. Вірш звернений до Исидори Нементовської, дочки Уляни Кравченко (1863—1947), української поетеси, що жила і похована в Перемишлі (тепер — на території Польщі). Исидора (Дора) Нементовська жила там же, де й померла декілька років тому.

ДО СОНЦЯ. Вибрані поезії 1900—1940. Київ—Львів. Видавництво «Радянський письменник», 1941, 168 с. У передмові до книжки «Про поезії Петра Карманського» редактор її М. Рильський навів рядки з приватного листа. П. Карманський писав до Рильського: «Моя творчість — це ілюстрація і відгомін життя Галичини за 50 років. Яке було життя Галичини, таким було й моє життя: неволя, шукання виходу, помилки, падання, вставання, сподівання, нові удари, депресія, песимізм і знову шукання — шукання сонця». На передмові і композиції книжки, її тематиці відчутно позначився цензурний тиск тоталітарного режиму. Твори, написані раніш, — нівелювались, нові — пройняті схематизмом, декларативністю. Тому до цього видання включено з книжки лишень розділ «1931—1939», який складають інтимні вірші, та плюс ще три вірші періоду 1939-го року, навіяні, ймовірно, поїздкою П. Карманського до Києва.

1931—1939. «V. МРІЇ. МРІЇ...» Медичні — містечко біля Дрогобича на Львівщині. «VII. Ти тямши, серце? Віллу Руфіnellу...» Кампо Санто — назва кладовища в Римі.

ІНТИМНЕ. «IV. Поставлю хату і кімнату». Б-Б — політичні шахраї в панській Польщі. (Ця посторінкова прим., очевидно, належить редактору видання). («V. У позиченому гробі». До вірша автор додав таку прим.: «I. Франко був довгі роки похований у випозиченій гробниці».

ПРИВІТ КИЄВУ. У виносці було авторське пояснення слова *палімпсест*. Див. прим. до вірша «Палімпсест» із збірки «Пливе по морі тьми».

ПАМ'ЯТНИК ШЕВЧЕНКОВІ В КИЄВІ. Вірш супроводила авторська примітка про те, що пам'ятник Т. Шевченка стоїть на місці колишнього пам'ятника цареві Миколі I, який підписував присуд на поета.

ПОЗА ЗБІРКАМИ (1940—1941).

НА ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ М. М. КОЦЮБИНСЬКОМУ. Передрук із збірника «М. Коцюбинський і Західна Україна», виданого Музеєм М. Коцюбинського в Чернігові до 50-річчя літературної діяльності М. М. Коцюбинського. Впорядкував Х. М. Коцюбинський. Чернігів, 1940, с. 166.

ПАМ'ЯТІ АДАМА МІЦКЕВИЧА. Передрук з журналу Львівської організації СРПУ «Література і мистецтво», 1940, № 3, листопад, с. 34.

ТИЧИНІ. Передрук з журналу «Література і мистецтво», 1941, № 1, с. 31.

НА ЯСНІЙ ДОРОЗІ. Поезії. Київ, «Радянський письменник», 1952. 80 с. За малим винятком, вірші цієї збірки далекі від поезії; вони просто яскраве свідчення того, як зводили нанівець соцреалістичні догми нашу літературу, як ломили вони творчі душі. В дусі того часу, сиріч політичної спекуляції, збірка ця зразу ж перевидана в Москві у російських перекладах як поетичне досягнення і отримала широку рецензентську пресу в реєстрах славослов'я і захоплень. Серед рецензентів подибуємо навіть таких літературних авторитетів, як М. Рудницький і М. Шумило.

Тут подаємо, отже, тільки декілька віршів з розділу «Великий Каменяр», які у творчості Карманського якоюсь мірою доповнюють його поетичну франкіану (1940-го року в Києві вийшли «Поєми» П. Карманського, куди ввійшли епічні твори «Шевченко» і «Його дорога» — поема про Івана Франка). Пропоновані вірші хоч і не рівні з мистецького боку,

але багаті фактажем, живими враженнями і спостереженнями. Варто подумати про окреме видання, як, приміром, книжки поетичної франкіани Дм. Павличка чи Уляни Кравченко.

З ОСТАННІХ ВІРШІВ.

ФРАНКО І ДІТИ. Передрук із колективного збірника «У вінок Каменяреві» (Київ, 1956), присвяченого сторічному ювілею від дня народження Івана Франка. Під віршем стоїть дата написання як 1956 рік. Проте в підготовленому Я. Я. Яремою однотомнику поезій П. Карманського, де твори розміщені строго за роками, вірш цей значиться під 1946 роком.

МІЙ ЗАПОВІТ. Машинопис вірша передав упорядникові С. Я. Ярема. У згаданому в попередній позиції рукописі твір значиться під 1951 роком. Виходить, що рубрика «З останніх віршів» дещо умовна. І останній період творчості Петра Сильвестровича Карманського, як і весь його попередній різноманітний літературний доробок, чекає об'єктивного і доскіпливого дослідника. Над проблематикою життя і творчості поета, крім згаданих, працюють і науковці Т. Салига та П. Ляшкевич.

З М І С Т

Реабілітація несудимого	5
Про поезію Петра Карманського	8
Автобіографія	13

ЛІРИКА

<i>Із збірки «3 теки самоубійця» (1899)</i>	32
«Сам! Ні батька, ані ньєнки»	32
«Куди жену? За чим? Пощо?»	33
Прощанє	33
«Щаслив, в кого сія зірниця»	34
«Ха-ха! ха-ха! ха-ха! ха-ха!»	35
«Де ви, красні дні весняні»	36
<i>Із збірки «Ой люлі, смутку» (1906)</i>	37
«Ой, люлі, люлі, химерний смутку»	37
З пісень любові	38
Не раз вечірньою порою	38
Г. Марін, мексиканській артистці, моїй дорогій приятельці,— на спомин	39
«І знов приснилась. Меркли очі»	41
«Як тиха ніч пов'є долину»	42

Тямиш?..	42
Забудь мене...	43
«Тебе нема, нема спокою»	43
«Як розгорнеш колісь книгу свого життя»	44
«Ми не зійдемося ніколи»	45
Мені не жаль...	46
«Як побачиш сліпця, що край шляху пристав»	46
Vogrei morig...	47
«І я кохав, і я впивався»	48
«А все ж таки мені здається...»	50
В обіймах смутку	51
І знов доводиться ридати...	51
Чогось так сумно...	51
Поринуть дні за днями... (На березі Тирренського моря)	52
В годину сумерку	53
На сій долині сліз	
Над колюскою	53
«Цвітуть сади, кує зозуля»	54
Ткаля	54
Мати	55
Бурлацька	56
Осінь	58
В Римі	59
Навіщо сі думи?	60
Хвиля знемоги	61
«Затлілись ясні зорі»	61
В тіні пальми...	61
«Прийде пора — розтягнесь сумерк ночі»	62
Надгробні стихирі	63
Заспів («Прощай, безодне сліз і мук!»)	63
Стих I («Не жаль мені, що люті муки»)	64
Стих III («Все минеться, все розрушить»)	65

Стих IV («Душе убога! Кинь нікчемну»)	66
Стих VII («Як гляну в прогалину горя»)	67
Finale («Засну, як легіт, в сірій скибі»)	67
Псалми	68
I. «Пішов би я у храм спокою»	68
II. «Пішов бим в темні епогеї»	69
III. «Пішов би я між темні бори»	70
Антистрофа	71
Мені не страшно	71
Моїм найближчим	72
I. «Піду від вас; піду світами»	72
II. «Відіду з-поміж вас, як мрія»	73
Фінал	74
Із збірки «Блудні огні» (1907)	75
Заспів	75
Під дубом Т. Тасса	76
«Ти знов шумиш, старезний діду?»	76
Над морем (у Фамічціно)	82
Кривавий плач України несеться	84
Емігранти	85
Під бурю	88
Як неоперену пташину...	89
Двигну тебе на крилах туги	90
I. «Як самота на душу склонить крила»	90
II. «Ідеш від мене... йдеш шукати»	90
III. «Коли в тюрму придуть вечірні тіни»	91
IV. «Коби ти знала, скільки муки»	91
V. «У мріях я тебе зелеліав»	92
VI. «Скажіть їй все: як я тужив за нею»	92
VII. «— Ми мусим розійтися, друже!»	93

Просвіченне Сідартха	94
«Затісно стало Сідартсі жити»	94
Снуюсь самотою...	98
З тюрми	100
«Зоріє. В келію крадуться»	100
«Запала ніч. Втишились в'язні»	101
«Поник головою на зимнії крати»	101
«Північ. Молодь сидить на тюремних причах»	102
«Ви хотіли б спинить наш нестримний похід»	102
В темряві	103
В моїй душі страшна порожня...	104
Якби знати...	104
<i>Із збірки «Пливемо по морі тьми» (1909)</i>	<i>106</i>
Leitmotiv	106
В ярмі	107
Kennst du das Land...	107
Танець	108
Поклін тобі...	109
Лют	110
Як полки кістяків...	111
Гроби невинних...	111
Ходить до мене...	112
За що тебе скатовано...	112
Прийму на себе хрест недолі	113
А все-таки люблю вас...	114
Пісня заколисна	115
Острів	116
Над срібним плесом моря	117
Вітай мені, тихе...	117
Роздерлось небо...	117

Круг сонця спускаєсь...	118
Лежать, як велетні...	119
Мова хвиль	120
Заснуло сонце...	120
Avanti!	121
Несить мене, хвилі	121
Ніч на Адрії	122
А може, по літах розлуки...	123
«В обіймах винограду заснули білі бози»	124
«На сонну природу упало омління»	124
«Приходиш до мене, як мрія весняна»	125
«Підняли якір; мовою несеться»	125
«Перевалилась по мені розпука»	126
«Здвигнув я храм із золота надії»	127
«На гори упали важкі оксаміти»	128
«Ти грала... В небі відхилились двері»	128
«І так скінчив я юний вік безцвітний»	129
«Ти тямий сей вечір? На горах і схилах»	130
«Забудь мене, пташко! Так доля судила...»	131
«Снуюся над морем. На серце упала»	132
«Ні, ти не вернеш! Ти лиш в небо взята»	133
«Чоло моє побілене журбою»	134
«Прийду до тебе після літ розлуки»	134
«Ні, ти не винна! Ти свята без плями»	135
«Прощай навек, заливе супокійний»	136
Антистрофа	137
«Осінній вітер б'є в моє вікно листками»	138
Палімпсест	139
Х в и л і	140
Прощай, мій краю!	140
Агасвер	141
Парус подертий...	142
Місячна соната	143
Шпиталь	144
Рояль	145

Вже третій хрест...	146
Тихо кане лист трепети...	147
До друзів-поетів	147
Тіням Неньки	148
I. «Як ангел доброти й спокою»	148
II. «Приходить до мене кризь сумерки ночі»	149
Diva Consolatrix	149
Evviva la morte!	150
В Гетсемані	151
Coda	154
Finale	155
<i>Із збірки «Al fresco» (1917)</i>	156
Per far niente	156
Автокритика	156
«Болить мене душа... Що! Знов сей клятий біль?!»	157
Українська балада	158
Осел і статуя Венери	159
Земляк у Венеції	160
Шевченкове свято	161
До мого плаща	162
Жаби	162
Блаженні нищі духом	163
Rari nantes cum gurgite vasto	164
«Раз скаржився мені покривджений діяч»	164
Мрія	165
«Не маємо ми ще фахових дефравдантів»	166
Метаморфоза	166
Ессе vir!	168
Кенгуру	169
Какаду	170
«Спустивши вуха вниз, під себе взявши хвіст»	171
«Поверх трьох сотень літ ми крила простирали»	172
Ностальгія	173

Inter agma.	174
На утечі	174
Політичний нюх	175
Да святиться війна	177
Ідилія	178
Під віденськими перинами	179
Інцидент	180
Героям	181
Кривавий сміх	182
I. «Долейте ще вина! Долейте лиш такого»	182
II. «І впала з-під повік остання сльоза»	182
III. «Так, я з вами пішов на ваш празник життя»	183
<i>Із збірки «За честь і волю» (1923)</i>	184
В перші роковини Падолиста	184
Ви тямите? — раби!	185
Жертва	186
За рідний край	187
Порвім на кобзах струни...	188
Ми на жертovníк дій...	189
16 липня	190
Не спис монгольських орд...	191
За Збручем	192
Ждала, молилася...	193
Святий Герою!	193
Такого сорому дожити!	195
Ні, не ридайте	196
Розвіяли нас бурі...	197
Народе, жертво розбою!	197
Нехай розбиті ми...	198
Ти слав свої полки...	199
Галицькі листи	200
1. Лист жінки емігранта	200
2. Лист сиріт	202

3. Лист інваліда	203
4. Лист жінки втікача	205
5. Лист сина	206
6. Втікач до сина	208
7. Лист до галичан	209
Не кам'янійте на могилах	210
А може...	211
Нам не похилить зганьблення чола!	211
Снився мені...	212
Лисиці власні мають ями...	213
Моя ти Земле!	214
Який чудовий сон!..	215
Скарай їх, Боже!	215
Далеко ти, мій краю рідний!	216
Чуєте дзвін?	217
Ти вже не раб!	219
Ми тут зросли...	219
Стрілецька присяга	220
Бойовий гімн Українського Січового Війська	221
<i>Із книжки «Між рідними в Південній Америці» (1923)</i>	<i>223</i>
Між рідними	223
Нічліг у лісі	224
Захід сонця	225
«Розгублені в лісах хатки»	226
<i>Поза збірками (1914—1929)</i>	<i>227</i>
«Піду в чужий широкий світ»	227
«Невже так можна, щоб усе»	227
«Відійдеш в забуття, пилюночка нікчемна»	228
«Якби-то можна на стежках життя»	228
«Хіба не варто вмерти для надій»	229
До поета	229

Ave, Caesar!	230
Романові	232
Римська елегія	232
Де profundis	237
Автопортрет	240
Мій ювілей	241
На рівнику	242
В лісах Парани	243
Великдень у Куритибі	244
Палення рос	245
Дивлюся на жадливу пущу...	246
Ріо де Жанейро	248
Байтата	249
Підзворотниковий пейзаж	249
Вампір	250
Пуща опівдні	251
Агонія	252
Епілог	253
Я не клену...	256
Пісня	256
Я так любив тебе, Галичино!	257
На білий камінь сяду...	258
Сьогодні в мене був гість...	259
Ми розійшлися...	260
Ні, не забув я вас...	261
<i>Із збірки лірики «Осінні зорі». (З неопублікованого)</i>	<i>263</i>
Заспів («На обрії, продроглому від стужі»)	263
Ерос	264
«Жив, кажуть, Фідіас, що різьбив з кості слона»	265
«Не знаю, хто ти, і цілком не дбаю»	265
«Хоч ти не пуплях, ні надмірно гарна»	266
«Зійшлися ми знічев'я, випадково»	267
Елегія	268
«Чи в неба кримського, де гори білить сніг»	269

«Дивуюся, які ти маєш чари»	270
«Зустрілися, поговорили»	270
«Питаєшся, що я люблю у тобі»	271
«Така ти сонячно-погідна»	272
«Я з мрій про тебе вимережив килим»	272
«Лютує шторм на Чорнім морі»	273
«Нехай не сходить сонце, хай не бачу»	274
«Хоч це романтика, незрозуміло»	275
«Читаю книгу твого серця вперто»	276
«У тобі стільки свіжості і палу»	277
«Щодня злітались до вікна сороки»	277
«Як цвіт троянди, повен аромату»	278
«Коли з беріз повиснуть голі віти»	279
«Хай завтра принесе страждань безодню»	279
«Ні, не любов це, лиш душі потреба»	280
«Я з уст твоїх, як бджілка з чаші квіту»	281
«Ніч місто саваном накрила»	281
«Не спокушай мене приманами»	282
«Привабливість твоя не жде пера»	283
«Барвінком постелюся на дорозі»	283
«Твій усміх... В ньому брила льоду тане»	284
«Сьогодні в мене превелике свято»	285
Чому?	285
«Хотів би я портрет твій змалювати»	286
«Немає в мене змоги зобразити»	287
«Зустрінемось — і миттю забуваю»	287
«Солодке личенко твоє»	288
Запізно	289
«Тебе зустрів я в ясний день травневий»	289
«Коли, бува, зустрінемось в трамваю»	290
«Цілу ніч не спав я, мила»	291
«Божеська Іріс, кинь ширяти в хмари»	291
«Якби ти знала, скільки світла й чару»	292
«Нам травень килим простелив зелений»	293
«Востаннє захід кліпнув сонним оком»	294
«Ти, як вогонь, стихійна та жагуча»	294

«Не поведу тебе в салон з портретами»	295
«Я не за те люблю тебе, кохана»	296
«Ти пам'ятаєш тихі дні осінні»	296
«Цвітуть останні далі в городах»	297
«Малос осінь в парку кіноваром»	298
Світлани	298
«Я не дурюся, що солодку манну»	299
«В коханні ти розсудлива й рахманна»	300
«Не знаю я, чи, з'єднані з собою»	301
Дорі	302
«Не хочу, ні, щоб ти мене кохала»	303
«Ще раз з тобою під жасмином сісти»	303
«Я знаю, ти лиш граєшся зо мною»	304
«Ти з летаргії знов мене збудила»	305
«Творю тебе по власній уподобі»	306
«Я не жалуюсь (чуєш, кохана?)»	306
Епілог	307
«Розвіялась моя остання мрія»	308
«Ми розійшлися — й не збагну причини»	309
«Осінні дні мандрують, як черниці»	310
«Вже попелом надії поїнялись»	310
«Ми розійшлися — і не маєм сина»	311
«Я уявляв: вернусь утомлений з роботи»	312
«Вечір замріяний, сріблом политий»	313
«Я знов зустрів тебе, небесна з'яво»	313
«Ти поїхала. Як посмутніло»	314
«Так, як звичайно, — золоті світанки»	315
«Як екзотичний квіт оранжерійний»	316

Із збірки «До сонця» (1941)

1931—1939

I. Будні	317
II. «Над прірвою ми станули на мості»	318
III. «Біті журбою, хворі жагою»	318
IV. «Застигла мовчанка довкола мене»	319

V. Мрії, мрії...	319
VI. «Давним-давно в вечірніх зітхах пущі»	320
VII. «Ти тямиш, серце? Віллу Руфінеллу»	321
VIII. «Між нами тридцять літ різниці»	322
Інтимне	323
«Весна! весна! Весна вже шістдесятя»	323
«Як багну я життя тепер, як знаю, що»	324
Поставлю хату і кімнату	325
У позиченому гробі	326
Мій краю!	327
Привіт Кисву	328
Пам'ятник Шевченку в Києві	328
Мій краю рідний	329

Поза збірками (1940—1941)

На вічну пам'ять М. М. Коцюбинському	330
Пам'яті Адама Міцкевича	331
Тичині	332

Із збірки «На ясній дорозі» (1952)

Великий Каменяр	333
Батько і син	333
Його розмова з селянами	335
Етапами	336
Його остання дорога	337
Ні, не самотній жив ти межі нами	338

З останніх віршів

Франко і діти	340
Мій заповіт	342

ПРИМІТКИ

БІБЛІОТЕКА ПОЕТА

Літературно-художнє видання

КАРМАНСЬКИЙ ПЕТРО СИЛЬВЕСТРОВИЧ

ПОЕЗІЇ

Упорядник

Лучук Володимир Іванович

Художнє оформлення М. П. Вуска
Художній редактор Ю. В. Бойченко
Технічний редактор Н. М. Самойличенко
Коректор Н. М. Овчарук

Здано на виробництво 19.11.91.
Підписано до друку 09.04.92. Формат 70×90¹/₃₂. Папір друкарський № 2.
Гарнітура «Таймс». Друк офсетний. 14,33 ум. друк. арк., 14,33 умовн. фарбо-
відб., 13,72 обл.-вид. арк. Тираж 8000 пр. Зам. 1762-1.

Видавництво «Український письменник»,
252054, Київ-54, вул. Чкалова, 52.

Львівська книжкова фабрика «Атлас».
290005, Львів-5, вул. Зелена, 20.

V. М
VI. «Д
VII. «Г
VIII. «Д
Інтимне
«Вес
«Як
Пос
У г
Мій

Привіт
Пам'ят
Мій к

Поза з

На віч
Пам'ят
Тичині

Із збі

В е л у
Батьк
Його
Етапа
Його
Ні, не

З ост

Фран
Мій

Карманський П. С.

К24

Поезії / Упоряд., вступ. слово і прим. В. І. Лу-
чука).— К.: Укр. письменник, 1992.— 374 с.
/Б-ка поета/.

ISBN 5-333-00778-0

Про талановитого західноукраїнського лірика початку
двадцятого століття, члена літературного угруповання «Мо-
лода муза» Петра Карманського (1878—1956) колись часто
писали, сперечалися. Широкий розголос мали збірки поета
«Ой люлі, смутку», «Блудні огні», «Al fvesco», «За честь
і волю». Тривалий час його твори були недоступні шануваль-
никам красного слова. Його глибока, задушевна лірика і нині
хвилює, зворушує, надихає.

П Р І К 4702640202-039 114.91
223-92

ББК 84Ук

